

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH
BUĎĚJOVICÍCH

Pedagogická fakulta JU

Historický ústav FF JU

Diplomová práce

Sdružení jihočeských výtvarníků
v Českých Budějovicích

1925 – 1950

Autor: Oldřich Nesvadba

Vedoucí práce: PhDr. et PaedDr. Jiří Dvořák, Ph.D

České Budějovice 2007

Prohlášení:

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce a to v nezkrácené podobě pedagogickou fakultou, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně za použití citovaných pramenů a literatury.

České Budějovice, 15. 6. 2007

podpis

Věnováno mým rodičům

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval všem, kteří mi poskytli podporu a radu při psaní této diplomové práce, především pracovníkům Historického ústavu Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích za jejich pomoc, trpělivost a ochotu, paní Aleně Fraňkové ze SOA Třeboň za velikou vstřícnost a všem pracovníkům SOkA České Budějovice za jejich všemožnou pomoc a neocenitelné rady a dále všem mým blízkým, kteří se mnou vydrželi i v posledních hektických měsících při dokončování této práce.

Anotace

Tato práce se zabývá činností jednoho z neprávem opomíjených výtvarných spolků působících v Českých Budějovicích v rozmezí let 1925 - 1950. Jedním z cílů bylo postihnout jak historii samotného sdružení tak nejdůležitější činnost výtvarných spolků, kterou byla výstavní činnost. Dále jsem se pokusil nastítnit historii některých členů spolku jako bývalých legionářů a s tím související dějiny 1. pěšího pluku Mistra Jana Husí. Primárním pramenem pro mou práci byl velmi obsáhlý fond Sdružení jihočeských výtvarníků ze SOA Třeboň, dále jsem využil dobový i soudobý tisk, a dále množství pramenů úřední i neúřední povahy uložených v SOKA České Budějovice.

Summary:

This diploma work deals with activity one of „without right“ neglected art-societies worked in České Budějovice between years 1925 - 1950. One point was to take up the history and also the most important activity of these art-societies which were the exhibitions. Next I have tried to sketch out history of several members of „Sdružení jihočeských výtvarníků“ as a former legionaries and with this related history of 1. pěší pluk Mistra Jana Husí. The main source for my work was too extensive fund of „Sdružení jihočeských výtvarníků“ from SOA Třeboň, next I have used the period and „of the day“ press and also amount sources of official even unofficial disposition saved in the Soka České Budějovice.

Obsah

1. Úvod	8
2. Založení SJV	13
3. Organizační struktura a historie sdružení	18
4. Výstavní činnost Sdružení jihočeských výtvarníků	
4.1 První výstava SJV	30
4.2 Výstavní činnost 1925 -1938	36
4.3 Výstavní činnost 1939 - 1945	61
4.4 Poválečná činnost	76
5. Medailonky vybraných členů SJV	
5.1 Jan Kojan, malíř třeboňských rybníků	88
5.2 Otto Matoušek, malíř legionář	95
5.3 Otto Birma	99
6. Legionářská historie a SJV	
6.1 První pěší pluk Mistra Jana Husi	103
6.2 Legionářské pomníky	
6.2.a Zborovský pomník	110
6.2.b Sousoší legionářského plukovníka Švece	114
7. Linie	120
8. Humorné historky ze života spolkového	128
9. Závěr	132
Seznam pramenů a literatury	134
Přílohy	142

1. Úvod

Jak naznačuje název mé diplomové práce: Sdružení jihočeských výtvarníků v Českých Budějovicích 1925 - 1950, bylo mým cílem přiblížit fungování tohoto spolku výtvarníků, který se ustavil v Českých Budějovicích v polovině dvacátých let 20. století. Vzhledem k rozsáhlosti fondu Sdružení bylo mým úmyslem kromě přiblížení okamžiku založení spolku, jak je to popsáno v první kapitole, zachytit výstavní činnost tohoto Sdružení. Domnívám se, že signifikantním znakem jakéhokoliv uměleckého spolku je jeho výstavní, publikační a jiná veřejnosti zpřístupněná činnost spolku či sdružení. Cílem jakéhokoliv podobného uskupení je dostat se do povědomí širší veřejnosti. Za tím účelem je zvyšována právě činnost výstavní, různá publikační, ediční a vydavatelská spolu s činností osvětovou a přednáškovou. Nehledě na to, že pro mnoho členů SJV byla tato příležitost, jak svá díla nejen ukázat, dostat se na stránky tisku, ale v nejlepším případě co nejvíce děl rovněž prodat, aby byla zajištěna obživa a dobré podmínky pro další tvorbu.

Výchozím bodem se pro mě stal fond Sdružení jihočeských výtvarníků uložený ve Státním Oblastním Archivu Třeboň. Tento fond se do SOA Třeboň dostal v roce 1958 a moderní inventarizace byla provedena v roce 1969. Přes svou obsáhlost není fond úplný. Nejvíce se to projevuje na chybějících výročních zprávách jednatele spolku, které byly za dlouhých 25 let existence zachovány pouze pro 5 let. Byl jsem proto přinucen tento chybějící pramen suplovat zápisy z různých členských či výborových zpráv. Pro historii

spolku nemohl jsem použít ani žádnou monografii, neboť nic takového dosud zpracováno nebylo. Například druhý českobudějovický spolek, Linie, měla minimálně dílo K. Valtera,¹ dlouholetého činovníka spolku, navíc k souborné výstavě díla tohoto spolku uskutečněné v Praze a v Brně roku 2004 vyšla publikace J. Anděla Avantgarda o mnoha médiích,² fungujících nejen jako katalog k výstavě, ale kompletně zachycující činnost spolku. Mým původním záměrem bylo utvořit takovéto souhrnné dílo, nicméně po bližším seznámení s fondem jsem usoudil, že není v mých silách uskutečnit více než krátký exkurz do činnosti SJV za čtvrt století.

V kapitole o založení SJV a v další, týkající se organizační struktury a historie sdružení jsem víceméně vycházel pouze z informací, které mi poskytl sám fond SJV. V následující kapitole, která se týká výstavní činnosti SJV mi opět nejvíce posloužil fond spolu s dobovým tiskem. Mnoho takovýchto zpráv o SJV bylo archivováno samotnými výtvarníky.

Recenze výstav SJV se zprvu omezily na místní tisk, jak vcházelo Sdružení do podvědomí české veřejnosti přibývalo i zpráv z tisku celé republiky. Na tyto články se nedalo spolehnout cele. U popisu výstavní činnosti se dá sice málokdy něco úmyslně zkreslit, ale i přes to jsem byl nucen porovnávat údaje z fondu s těmito zprávami. Stávalo se totiž, že někdy autor článku či recenze uvedl špatný datum zahájení výstavy, zmýlil se v počtu vystavujících členů či počtu instalovaných děl, proto tam, kde to bylo možné, provedl jsem kontrolu například s výstavními katalogy, pozvánkami či spolkovou

¹ K. VALTER, *Linie. Vzpomínky na českobudějovickou avantgardní uměleckou skupinu a lidi kolem ní*, České Budějovice 1980.

² J. ANDĚL, *Avantgarda o mnoha médiích. Josef Bartuška a skupina Linie 1931 – 1939*, Brno 2005.

korespondencí, týkající se výstavní činnosti. Jako vzorovou kapitolu jsem zvolil první výstavu SJV. Vzhledem ke své důležitosti pro další činnost SJV jsem jí úmyslně věnoval daleko větší prostor než výstavám dalších let, které tak „pouze“ dokreslují činnost spolku v daném roce. Kdyby se první výstava nezdařila, mohlo dojít k tomu, že činnost nově utvořeného Sdružení by byla utlumena hned v počátku, jako tomu ostatně došlo již dříve. Navíc slouží tato kapitola jako příklad, aby si čtenář představil, jaké peripetie musel výstavní výbor SJV přečkat, než došlo k samotnému otevření výstavy.

Až do roku 1938 byly recenze v tisku velmi hojné. Poté jich však vzhledem k mezinárodní situaci ubývalo, či mírně změnily formu a proto jsem na úvod kapitoly 4.3 zařadil i krátké pojednání o úloze tisku v protektorátu Čechy a Morava.

V následující kapitoly jsem zařadil medailonky tří významných umělců z počátku fungování SJV. Výběr nebyl lehký, nakonec zvítězila známost jména Jan Kojan, celoživotní práce Otty Matouška pro Sdružení jihočeských výtvarníků a Otta Birma byl zařazen jako příklad „zjihočeštělého“ malíře, neboť pocházel ze Smíchova.

Zde mi velkou oporou byly vlastní ediční počiny SJV, a to Práce, která vycházela v rozmezí let 1934 - 1941 a poté monografie některých vlastních členů, příkladem právě Jana Kojana. Vzhledem k společné legionářské historii všech tří vybraných malířů posloužila i publikace „Za naši samostatnost“³ vydaná Okresním úřadem České Budějovice, která obsahovala i

³ *Za naši samostatnost. Českoslovenští legionáři. Rodáci a občané okresu České Budějovice*, České Budějovice 2000.

životní osudy českobudějovických legionářů Matouška i Kojana.

Tato publikace posloužila i pro kapitoly týkající se o legionářských pomníků, kde kromě fondu jsem použil i práci Daniela Kováře⁴, Encyklopedii Českých Budějovic ve svém druhém, rozšířeném vydání a také místního tisku.⁵

Následuje kapitola o Linii, která slouží částečně pro srovnání vývoje se Sdružením jihočeských výtvarníků, částečně pro to, že jsem nechtěl opomenout tento další významný spolek, který se velkou měrou podílel na formování kulturního uvědomování českého jihu. Navíc se i uvažovalo o spojení těchto dvou spolků, proto by byla chyba alespoň v pár větách toto nezmínit.

Nakonec své práce jsem zařadil k pobavení čtenáře kapitolku Humorné historky ze života spolkového, abych dokázal, že i výtvarníci měli a mají smysl pro humor, a že i přes pohnuté životní osudy mnohých uměli nejen stále tvořit a tvořit, ale bavit sebe i druhé.

Ve své práci jsem použil především metodu přímou, kdy na základě nalezených údajů z pramenů jsem popsal situaci a danou skutečnost a zároveň metodu komparativní, kdy jsem porovnával navzájem několik pramenů pro získání co nejpřesnějších a nezavádějících údajů.

⁴ D. KOVÁŘ, *Příběhy budějovických pomníků*, České Budějovice 2002.

⁵ Zejména to byl Republikán, Stráž lidu, Jihočeské listy, Jihočeč, případně i Budweiser Zeitung. Zapomenout se nesmí ani na Českobudějovické listy, kde v polovině 90. let minulého století vycházely články o pomnících, ať už od Miroslava Procházky (M. Procházka, *Pomníky na Českobudějovicku – Nové Vráto*, Českobudějovické listy(dále ČbL), roč. 4, 26.7. 1995, TÝŽ, *Pomníky na Českobudějovicku - Hřbitov sv. Otýlie*, ČbL, roč. 4, 14.8.1995; TÝŽ, *Pomníky na Českobudějovicku – Suché Vrbné*, ČbL, roč. 4, 10.8.1995) či Jana Schinka a hlavně Miroslava Vlachynského, který se přímo zabíral osudy legionářských pomníků –M. Vlachynský, *Pohnuté osudy pamětních legionářských pomníků v Českých Budějovicích*, ČbL, roč. 6, 30.7.1997, č. 176, s. 14. Dále D. Kovář, *Likvidace českobudějovických pomníků v letech okupace*, Jihočeský sborník historický (dále JSH), 68, 1999, s. 199-216.

„Bylo po první světové válce. Naše vlast byla jako po vyhoření. Měli jsme obce, vesnice, města - pravda, ale chudoba čišela ze všech koutů. Kde nic, tu nic! - A v té době sešlo se u nás v Č. Budějovicích - bylo to v první pol. prosince 1920 - několik výtvarných umělců s tím úmyslem, že v této půdě, po několik století zanedbávané v ohledu výtvarné tradice, zasadí rýč a půdu zkypří posláním uměleckým. Dali si jméno „Sdružení výtvarníků v Českých Budějovicích“ a své obrazy i architektonické návrhy instalovali na vánoční výstavě v Městském muzeu. Výstava trvala od 12. pros. 1920 do 6. ledna 1921. To bylo první volání těchto nadšenců k naší veřejnosti. Měli těžkou práci! Přišli, aby teprve pokusili se vytvořiti u nás tradici výstav uměleckých, jako ukázkou vytrvalé a cílevědomé práce výtvarné. Nebylo ani tradice návštěv takových výstav. Zkrátka, Č. Budějovice, jež jak zeměpisnou polohou, tak i dějinami předurčené, aby se staly důležitým střediskem hospodářským i kulturním, byly velmi málo připraveny k tomu, aby mohly tomuto velkému úkolu dostáti, ač měly k tomuto všechny předpoklady. Přispěti kulturnímu rozkvětu města Zátkova na poli výtvarném svojí nezištnou a úmornou prací, vzalo si za úkol „Sdružení jihočeských výtvarníků“, které si zvolilo své sídlo v Českých Budějovicích.

Ovšem, trvalo to od roku 1920 až do 24. října 1925, než se mohla konati první řádná schůze SJV...”

-r-

2. Založení SJV

První pokus o ustanovení Sdružení jihočeských výtvarníků je spjat se jmény architekta dr. Ing. K. Chocholy⁶ a akademického malíře Julia Bouse,⁷ kteří vydali 1. března 1922 výzvu k ustavení regionálního zájmového sdružení malířů, sochařů a architektů.⁸ Jejich iniciativa však nenalezla pozitivní ohlas a přinesla pouze uspořádání společné výstavy jihočeských výtvarníků.

Teprve o tři roky později uzrály podmínky k dalšímu pokusu, který již měl úspěch. U zrodu jihočeského výtvarného spolku stály dvě nejvýznamnější osobnosti této oblasti uměleckého a kulturního života – architekt dr. Ing. K. Chochola a akademický malíř O. Matoušek, kteří připravili výzvu k ustavení regionálního sdružení výtvarníků. Text výzvy objasňoval program spolku slovy:

⁶ Karel Chochola * 30. září 1893 v Plzni, + 3. června 1942 v Táboře byl významný jihočeský architekt. Chochola vystudoval Vysokou školu architektury a pozemního stavitelství v Praze a posléze v Paříži a Římě. Patřil k významným představitelům funkcionalismu a konstruktivismu. Většina jeho architektonické činnosti je soustředěna do 20. a 30. let 20. století. Mezi jeho stavby patří obchodní dům firmy Brouk a Babka, administrativní budova jihočeských elektráren, kino Kotva, blok 5 obytných domů *Tabáková reže* v Havlíčkově kolonii a řada funkcionalistických vil (vše v Českých Budějovicích), krom toho pak hřbitovní kaple v Protivíně. Zpracoval architektonický koncept Jiráskova jezu a urbanistický návrh Sokolského stadiónu. Po vzniku Protektorátu se zapojil do protinacistického odboje, byl odhalen a v roce 1942 v Táboře popraven. V roce 1945 byl *in memoriam* vyznamenán *Československým křížem 1939*. Na českobudějovickém sídlišti Máj po něm byla pojmenována ulice. Více v kapitole věnované jednotlivým nejvýznamnějším výtvarníkům sdružení.

⁷ Bous Julius, * 20.6. 1878 v Nepolisech u Chlumce nad Cidlinou, + 23.10. 1944 v Českých Budějovicích. Malíř krajinář. Žák umělecko-průmyslové školy v Praze u profesora E. K. Lišky, speciální školy prof. K. V. Maška. Studijní cesty a pobyt v Mnichově, Vídni, Drážďanech, jižní Francii, Jugoslávii, Maďarsku. Hlavním jeho dílem je cyklus „*Jižní Čechy*“. Byl profesorem reálky v Českých Budějovicích, mezi jeho díla patří kupříkladu „*Osamělý mlýn*“, „*Řítmov*“, „*Koupání u jezu*“, „*U mlýna*“, vesměs všechno pastely.

Mezi jeho výstavní činnost spadá Jarní výstava v Rudolfinu (1909), s Uměleckou Besedou výstava roku 1910 u Vejvodů v Praze, dále se zúčastnil výstavy budějovických umělců v letech 1920, 1921, 1923, se Sdružením jihočeských výtvarníků v Českých Budějovicích vystavoval od roku 1925, pak v Táboře, Jindřichově Hradci, Třeboni, Brně, Plzni a Bratislavě. K jeho dalším pracím patří kritické články z oboru výtvarné práce v jižních Čechách.

⁸ Státní oblastní archiv Třeboň (dále jen SOA Třeboň), fond Sdružení jihočeských výtvarníků (dále SJV) I/152, sign. II A 8.

„Sdružení vázalo by členy poměrem přátelským, hájilo by jejich stavovské zájmy, representovalo by umělce jako celek vůči úřadům, veřejnosti a v neposlední řadě by bylo důležité tím, že prací svojí vychovávalo a informovalo by veřejnost v otázkách uměleckých. Programu navrženého chceme docílit:

- 1. Pořádáním přednášek o umění vůbec.*
- 2. Pořádáním výstav kolektivních i jednotlivců, místních i putovních.*
- 3. Vydáváním ročenky, která by v příhodnou dobu vyšla a přinášela by články umělecké, literární, estetické a podobně, jakožto i reprodukce děl výtvarných...“⁹*

K tomuto prohlášení se 16. září 1925 připojili svým podpisem další osobnosti - akademičtí sochaři O. Birma a J. V. Dušek, kteří s K. Chocholou a O. Matouškem vytvořili přípravný výbor jihočeského výtvarného spolku.¹⁰

Ustavující schůze regionálního sdružení jihočeských výtvarníků se sešla 24. října 1925 ve 20 hodin v kavárně „ U Volbrechtů“¹¹ v Českých Budějovicích a

⁹ SOA Třeboň, fond SJV, sign I A 1a. Text výzvy je datován dnem 16. září 1925 a byl též pozvánkou pro „výtvarníky místní i přespolní z jižních Čech“ a zároveň obsahoval upozornění na uskutečnění první spolkové výstavy v prosinci roku 1925. Originál výzvy daroval do spolkového archivu akademický sochař J. V. Dušek dne 21. 5. 1950.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Bývalá restaurace a kavárna na rohu Kněžské ulice č. 35 a ulice Na Mlýnské stoce. Na severním konci Kněžské ulice v někdejší parkánu bývala do roku 1889 restaurace s lázněmi (*Restaurationsbad*), středisko buršáckého spolku *Teutonia*. Když zanikla, postavil Jaroslav Teslík v letech 1904 – 1905 podle návrhu J. Pfeffermanna jednopatrovou budovu v secesním slohu s figurální freskovou výzdobou průčelí a boční fasády. Kavárnu dal postavit český akciový pivovar a jejím prvním nájemcem se stal Václav Volbrecht, čímž bylo o názvu rozhodnuto. Její restaurační zahrada z větší části překrývala židovský hřbitov ze 14. a 15. století. Restauraci od otevření navštěvovali převážně čeští hosté. Dne 25. října se v loveckém salonku ustavil komitét zástupců 6 politických stran, jehož členové se 28. 10. 1918 prohlásili za Národní výbor. Tuto událost připomíná pamětní deska podle návrhu Karla Chocholy, odhalená 20. 5. 1929 a po odstranění znovu 28. 10. 1995, aby pak na poč. 21. století záhadně zmizela. Mezi oběma válkami využívaly restaurační místnosti některé místní spolky a sdružení. Po roce 1948 byla restaurace přeměněna na Poradnu a studovnu marxismu-leninismu. V letech 1970 – 1975 byla budova podle návrhů Ludvíka Sýkory a Bohdana Sovy přestavěna na Dům politické výchovy. V letech 1989 – 1990 zde mělo sídlo Občanské fórum. Od roku 1991 slouží budova Jihočeské univerzitě a od roku 2006 zde

zúčastnilo se jí 7 výtvarníků: O. Birma, Jul. Bous, A. B. Doubek, J. V. Dušek, B. Hochman, K. Chochola a O. Matoušek. Zakládající členové zvolili ze svého středu předsednictvo spolku v tomto složení:

Předseda - E. Pitter, akademický malíř

Místopředseda - J. V. Dušek, akademický sochař

Jednatel - štábní kapitán O. Matoušek, akademický malíř

Pokladník - A. B. Doubek, akademický malíř, který svou funkci záhy předal O. Borkovi, akademickému sochaři.

Zapisovatel - B. Hochman, architekt

Tiskový referent, archivář a kronikář - Julius Bous, akademický malíř.¹²

Již první schůze přinesla řadu podnětů, na něž pak sdružení ve své další činnosti navázalo. Členové spolku přijali usnesení nepořádat fragmentární výstavu, ale snažit se o široké působení, připravovat podmínky pro vydávání ročenky, žádat zastoupení v muzejním spolku, spolupracovat se Spolkem přátel umění¹³, požádat o podporu činnosti a finanční subvenci členské výstavy českobudějovickou městskou radu a tamní okresní správní komisi, postupovat ve své činnosti nezávisle na Syndikátu výtvarných umělců a pro zajištění kompletní dokumentace založit knihu novinových a časopiseckých výstřižků.¹⁴

Proti mínění akademického malíře Fr. Hály, který se domníval, že by se měl nově utvořený spolek výtvarníků nazývat podle Mikuláše Alše, získal většinu

sídlí děkanát nově vzniklé Filozofické fakulty Jihočeské univerzity. Jak kavárna vypadala nalezneme v příloze č. 1 a č. 2.

¹² Více k povinnostem členů - SOA Třeboň, fond SJV, sign. II A 1.

¹³ Více ke spolupráci - SOA Třeboň, fond SJV, sign. II B 7, kart. 7

¹⁴ Knih v rozmezí let 1925 - 1949 vzniklo 9, povětšinou dokumentují výstavní činnost SJV a spřátelených výtvarných organizací vystavujících v prostorách SJV. Více: fond SJV, sign. IV A 2 a - IV A 2 i.

druhý návrh na obecnější pojmenování - Sdružení jihočeských výtvarníků.

Stanovy spolku vypracovali členové dr. ing. K. Chochola a akademický malíř O. Matoušek, kteří předložili jejich text dne 11. listopady 1925 výborové komisi ke schválení. Touto základní právní listinou se pak řídilo Sdružení jihočeských výtvarníků v Českých Budějovicích až na malé doplňky a úpravy až do svého zániku dne 31. 12. 1950. Podle stanov bylo účelem sdružení „...pěstování vzájemných styků mezi členy spolku, hájení jejich ideálních a hmotných zájmů a podporování výtvarné práce členů“¹⁵ Tuto podporu uskutečňoval spolek výstavami prací umělců ve spolku sdružených nebo i cizích, vydáváním uměleckých publikací a listů, reprodukcí uměleckých děl a pořádáním přednášek.¹⁶

Finanční prostředky k zajištění činnosti si sdružení opatřovalo z výnosu členských příspěvků, ziskem z výstav a vydávaných publikací, z přednášek a z vyžádaných či dobrovolně udělených darů a subvencí.¹⁷ Sdružení jihočeských výtvarníků rozeznávalo v celé své činnosti několik kategorií členů:

a/ čestné členy, jimiž se stávali zasloužilí výtvarníci jednohlasně zvolení valnou hromadou

b/ dopisující členy, kteří působili mimo sídlo sdružení a byli vybíráni dvoutřetinovou většinou hlasů

c/ řádné členy z řad československých výtvarníků, kteří se písemně přihlásili a na základě dvoutřetinové většiny hlasů byli po posouzení předložených prací uznáni za dostatečně odborně vyspělé. Předpokládalo se dále, že se po dobu dvou let činně zúčastnili všech

¹⁵ Srov. SOA Třeboň, fond SJV, sign. II A 1.

¹⁶ SOA Třeboň, fond SJV, sign. II A 1.

¹⁷ SOA Třeboň, fond SJV, inv. č. 46, Účetní doklady, subvence, členské příspěvky, sign. III B 1 a, karton 16.

podniků SJV, že jejich práce byly nejméně dvakrát vystaveny na členských v Českých Budějovicích nebo v Praze a že svým jednáním prokázali dostatečnou schopnost a ochotu k práci ve prospěch spolku.

d/ zakládající členy z řad přátel výtvarného umění /osoby fyzické i právnické/, kteří složili ve prospěch SJV jednorázově nejméně 300 Kč.

e/ přispívající členy z řad příznivců umění, kteří se písemně přihlásili a proti jejich přijetí nebylo námitek.¹⁸

Členem spolku v jakékoliv členské kategorii se mohl stát každý občan našeho státu, který se k členství písemně přihlásil, byl starší dvaceti let a vedle výše zmíněných speciálních podmínek prokázal i naprostou bezúhonnost.

O přijetí uchazečů za členy rozhodovala na návrh výboru valná hromada sdružení. Přijatí členové nabývali řádného práva k volbě spolkových orgánů a mohli tak rozhodovat o všech důležitých otázkách činnosti sdružení. Dále měli právo zúčastnit se všech spolkových podniků, používat spolkové knihy a časopisy, zúčastňovat se slosování mimořádných prémie a poskytovala se jim příležitost nákupu řádné prémie za režijní cenu, sleva na publikacích SJV a snížené vstupné na všechny výstavní podniky spolku.

¹⁸ Povinností přispívajících členů bylo jednou ročně platit poplatek Kč 25,-. Na oplátku měli snížené vstupné na různé výstavní akce SJV, ročenku a na prémii v podobě plastiky, grafiky či jiného předmětu, určenými členy SJV speciálně pro takové případy vytvořené.

3. Organizační struktura a historie sdružení

Nejvyšším orgánem sdružení byla valná hromada,¹⁹ která se scházela jedenkrát za rok a volila ze svého středu předsedu spolku a šest členů výboru. Pouze zapisovatel a pokladník nemuseli být výtvarníky. Valná hromada dále volila dva přehližitele účtů a dva náhradníky členů výboru, z nichž alespoň jedem musel být výtvarníkem.²⁰

Nejvyšší orgán spolku ustanovoval ze svého středu i pětičlenný výstavní výbor, který se staral o výstavní činnost doma i v zahraničí, rozhodoval o výběru děl, o udělování cen v soutěžích, pečoval o instalaci výstav a o řádnou propagaci všech výstavních podniků.

Členské schůze SJV²¹ se měly konat nejvýše jedenkrát za čtrnáct dní a jejich jednání řídil předseda či z jeho pověření místopředseda spolku. Do osmi dnů po zvolení se scházel za řízení předsedy výbor sdružení, který si ze svého středu zvolil místopředsedu, jednatele, pokladníka, tiskového referenta, kronikáře a archiváře. K platnému usnášení byla nutná přítomnost nejméně čtyř členů výboru a při rovnosti hlasů rozhodoval názor předsedy.

Širší výbor spolku rozhodoval o přijímání uchazečů za řádné a přispívající členy,²² spravoval jmění sdružení, vyřizoval jeho agendu a přiděloval úkol placeným zaměstnancům. Návrhy na rozdělení úkolů členům výboru podával předseda. Neomluvená neúčast na

¹⁹ SOA Třeboň, fond SJV, inv. č. 15, Valné schůze, sign. II A 6 a, kart. 1.

²⁰ Tamtéž, fond SJV, inv. č. 10, Stanovy a jednací řády, sign. II A 2, kart. 1.

²¹ Tamtéž, fond SJV, inv. č. 16, Členské schůze, sign. II A 6 b, karton 1.

²² Tamtéž, fond SJV, inv. č. 20, Členové řádní a přispívající, sign. II A 9, kart. 1 a 2.

výborových schůzích se měla dle stanov trestat pokutou a při čtyřech absencích docházelo ke ztrátě členství v tomto orgánu.

Pro potřeby operativního vyřizování naléhavé agendy fungoval v příslušném správním roce (od 1.1. do 31.12.) užší výbor sdružení, který pracoval v tomto složení: předseda nebo místopředseda, jednatel a pokladník. Užší výbor byl schopen usnášení pouze za přítomnosti tří výše zmíněných funkcionářů.

Spolkové stanovy přiznávaly podpisové právo pouze předsedovi a jednatele sdružení zároveň. Spory mezi členy spolku řešil smírčí soud, do něhož každá strana vysílala dva zástupce, kteří si pak zvolili předsedu.²³

Náplň práce členů výboru a zaměstnanců sekretariátu stanovil jednací řád Sdružení jihočeských výtvarníků, podle něhož měli jednotliví funkcionáři tato práva a povinnosti:²⁴

Předseda:

- řídil a usměrňoval veškeré akce a jednání
- dbal o to, aby členové výboru plnili své povinnosti
- zastupoval sdružení před úřady a veřejností
- podepisoval veškerou korespondenci spolku a k nejdůležitějším záležitostem osobně připravoval koncepty zpráv, dožádání a odpovědí
- kontroloval a zodpovídal za celou agendu spolku
- navrhoval změny činovníků
- byl zodpovědný členstvu i úřadům za řádné vedení sdružení a jeho činnost

Místopředseda:

- v době nepřítomnosti předsedy jej ve všech otázkách zastupoval a měl pro tuto dobu i stejná práva

²³ K parafrázi stanov srov. fond, sign. II A 1.

²⁴ SOA Třeboň, fond SJV, inv. č. 18, Funkcionáři výboru, sign. II A 7, kart. 1.

- soustavně sledoval činnost všech funkcionářů a podával předsedovi iniciativní návrhy, podněty a zprávy

Jednatel:

- zajišťoval podle pokynů členské schůze, valné hromady a předsedy veškeré organizační práce sdružení.
- Nejméně jedenkrát za měsíc připravoval členské zprávy²⁵
- zpracovával koncepty spolkových rozhodnutí a předával je tajemníkovi k vyřízení
- spolu s předsedou podepisoval veškerou spolkovou korespondenci
- v nepřítomnosti předsedy nebo místopředsedy zastupoval sdružení na veřejnosti a výbor na členských a výročních schůzích
- své činnosti podával ke konci funkčního období zprávy na členských a výborových schůzích

Tajemník:

- byl placeným zaměstnancem sdružení
- spravoval spolkem pronajaté místnosti a zodpovídal za pořádek v nich
- přijímal a odesílal došlé výtvarné práce a zodpovídal za instalaci a likvidaci výstav
- byl současně účetním sdružení a vedl za tím účelem příslušné knihy²⁶
- kontroloval při výstavách osoby působící v pokladně
- referoval na schůzích výboru o své činnosti
- zastupoval sdružení v běžných organizačních záležitostech a v omezeném rozsahu podepisoval

²⁵ SOA Třeboň, fond SJV, inv. č. 19, Jednatelské zprávy, sign. II A 6, kart. 1.

²⁶ SOA Třeboň, fond SJV, inv. č. 39-40, Kontovní knihy řádných členů, sign. III A 1 a - b, kart. 10, 11, dále inv. č. 41 a 42, Kontovní knihy přispívajících členů, sign. II A 2 a, b, kart. 12 a 13 a Účetní doklady 1925 – 1949, sign. III B 1 a – III B 1 r, kart. 16-19.

v nepřítomnosti předsedy, místopředsedy a jednatele
spolkovou agendu

- prováděl za předchozího souhlasu předsedy a pokladníka i platy nad 5.000 Kč
- podle rozhodnutí valné hromady byl za své výkony přiměřeně odměňován

Pokladník:

- zodpovídal před spolkem i úřady za veškeré materiální a finanční otázky sdružení²⁷
- iniciativně navrhoval a po schválení výborem zajišťoval spolu s účetním všechny podniky spolku po stránce hospodářské
- kontroloval účetnictví a inventář sdružení
- své činnosti podával výboru i členské schůzi pravidelné zprávy
- v hospodářských otázkách spolupracoval s účetním a archivářem, kteří mu byli v tomto ohledu podřízeni
- po stránce hospodářské zastupoval spolu s předsedou, jednatelem a účetním sdružení navenek
- na sklonku správního roku připravoval uzávěrku jmění spolku a po aprobaci revizory účtů ji předkládal výboru a valné schůzi ke schválení
- veškeré vydání činil pouze po předchozí poradě s předsedou a účetním spolku

Archivář:

- zodpovídal za veškerý inventář spolku a jeho evidenci
- vedl knihu novinových a časopiseckých výstřižků²⁸

²⁷ SOA Třeboň, fond SJV, inv. č. 43-45, Pokladní knihy 1925 – 1947, sign. III A 3 a-c, kart. 14-16

²⁸ Tamtéž, inv. č. 67-75, Knihy výstřižků z novin a časopisů a ostatní dokumentace 1925 – 1949, sign. IV A 2 a – IV A 2 i, kart. 21 – 29.

- před valnou schůzí referoval výboru o stavu inventáře a podobnou zprávu předkládal i valné hromadě sdružení
- prováděl písemné návrhy na odpisy a vyřazení inventárních předmětů
- vedl o evidenci o edicích sdružení a adresář odběratelů
- ve spolupráci s tajemníkem sekretariátu řídil administraci spolkových tiskovin
- Redaktor spolkových edic „ Umění jižních Čech“ a „Práce SJV“²⁹
- řídil veškerou literární činnost sdružení a zodpovídal za obsahovou i obrazovou a grafickou podobu obou edic
- zajišťoval styk s tiskárnou
- byl zodpovědným redaktorem literární části obou publikací
- předkládal rukopis sborníku „ Práce SJV “ ke konečné redakci výboru spolku

Zapisovatel:

- zpracovával zápisy všech schůzí spolku a jeho orgánů, předčítal jejich text a předkládal je ke schválení příslušnému orgánu
- vedl evidenci o plnění uložených úkolů a upozorňoval předsedu na všechny nevyřízené záležitosti
- vedl osobní záznamy řádných členů sdružení³⁰

Zpravodaj:

- udržoval osobní kontakt se Sdružením jihočeských novinářů i Jihočeským rozhlasem

²⁹ SOA Třeboň, fond SJV, inv. č. 76, Vlastní výtvarné publikace periodické 1934 – 1948, sign. IV A 3 A, kart. 19 – 21 a příloha č. 15 a 16.

³⁰ Tamtéž, inv. č. 20, Členové řádní a přispívající, sign. II A 9, kart. 1.

- připravoval zprávy o činnosti spolku pro denní i místní tisk a rozhlas
- vykonané práce referoval na výborových schůzích³¹

Pokladník výstav SJV:

- pracoval jako zaměstnanec spolku za denní mzdu a časovým rozvrhem od 9 do 12 hod. a od 13 do 18 hod., denně, a to i v neděli a ve svátek
- měl ovládat manipulaci s hasicími přístroji a dbát o veškerou bezpečnost vystavovaných děl
- prodával návštěvníkům výstavy vstupenky a katalogy
- od zájemců o jednotlivá vystavená díla vybíral 1/3 stanovené ceny a vedl evidenci jejich jmen a adres
- připravoval seznam hromadných a školních návštěv na výstavách
- ve své funkci byl podřízen tajemníkovi sekretariátu, který mu dával podrobné pracovní instrukce
- tajemníkovi sdružení předával dle pokynů inkasované příjmy
- bez písemného pokynu a potvrzení měl přísný zákaz vydávat do cizích rukou jakýkoliv exponát z členských výstav³²

V čele Sdružení jihočeských výtvarníků v Českých Budějovicích se vystřídali po dobu jeho činnosti tito nejdůležitější funkcionáři, kteří se výrazně zapsali i do vývoje jihočeského výtvarného a kulturního života vůbec:

³¹ SOA Třeboň, fond SJV, inv. č. 17, Výborové schůze, sign. II A 6 c, kart. 1.

³² Tamtéž, fond SJV, inv. č. 10, Jednací řád, sign. II A 1. kart. 1.

Předseda		Jednatel	
E. Pitter	1925-1927	O. Matoušek	1925-1926
K. Štika	1928	dr. K. Fleischmann	1927
dr. Ing. K. Chochola	1929	O. Matoušek	1928-1933
dr. Ing. K. Chochola	1930-1932	dr. Ing. K. Chochola	1934
Julius Bous	1933	J. R. Schuster	1935-1944
O. Matoušek	1934-1943	Ad. Novák	1945-1947
Julius Bous	1943-1944	J. Pešřák	1948-1949
V. Polívka	1944-1949		
O. Matoušek	1949-1950		

Ve funkcích placeného tajemníka sdružení se nejlépe uplatnil v letech 1933 - 1943 štábní rotmistr ve výslužbě V. Lukeš.³³ Kategorie zakládajících, dopisujících a čestných členů neměla na vývoj činnosti téměř žádný vliv. Pro práci sdružení byl rozhodující počet přispívajících a hlavně řádných členů, jehož vývoj dokumentuje uvedený statistický přehled.

Rok	Počet členů	Počet členů
	řádných	přispívajících
1925-1926	20	62
1929	29	62
1933	33	133
1939	48	95
1946	39	118
1947	64	130
1948	63	169
1949	72	-

³³ Tamtéž, sign. I A 1a - I A 1i a II A 8.

Sdružení jihočeských výtvarníků v Českých Budějovicích soustředilo ke spolupráci většinu výtvarných umělců jihočeského původu a ostatní výtvarníky tvořící v prostředí tohoto kraje a lidu.

Z podnětu Národního souručenství³⁴ došlo koncem roku 1939 k jednání mezi výborem SJV a Skupinou výtvarníků Linie v Českých Budějovicích, jež mohlo pozitivně ovlivnit roztržštěný kulturní život a oživit uměleckou tvorbu výtvarníků toho regionu, pokud dusné okupační poměry podobný vývoj připouštěly.³⁵

Sdružení jihočeských výtvarníků tehdy organizovalo přes 45 výtvarníků a Linie měla asi 15 členů - výtvarníků /5 architektů a 4 výtvarníky s akademickým vzděláním a 5 - 6 členů z řad amatérů/. Pro rigorosní požadavek Linie, která žádala přijetí všech členů do SJV nebylo sloučení uskutečněno. Členská schůze SJV dne 25. listopadu přijala většinou hlasů usnesení, že *„...přijme každého člena z „Linie“ postupem vytčeným ve*

³⁴ Předsedou Národního souručenství se stal Adolf Hrubý, po něm Josef Nebeský. Složeno bylo ze Strany národní jednoty, Národní strany práce a extrémně pravicových a fašistických uskupení. Jako jediná strana měla vzbudit dojem symbolu národní jednoty. Snažilo se kontrolovat protektorátní tisk. Poskytovalo legální organizační i materiální podporu pro koncepci protektorátní politiky, jež vycházela ze snahy maximálně využít manévrovacího prostoru, který zatím ponechávala určitá forma autonomie. Náborovou akcí posloužila jako národní plebiscit k uvědomění si národní jednoty. Zastřešovalo celonárodní akce odporu: manifestace, převoz ostatků Máchy apod. V roce 1943 bylo Národní souručenství likvidováno jako politická organizace za velkého nezájmu společnosti.

³⁵ Vydavatelské družstvo Linie, z.s.s.r.o., vzniklo v roce 1931 a soustředilo kolem sebe skupinu literátů, výtvarníků i pracovníků z jiných oborů, kteří vydávali od konce roku 1931 do roku 1938 kulturní časopis „Linie“. Tento tiskový orgán pěstoval vedle běžných oborů (literatura, výtvarné umění, hudba, divadlo, estetika a další) i širší oblast kulturní tvorby jako umělecká fotografie, móda, tělesná i bytová kultura a jiné obory kulturní tvorby. Jádro redakčního kolektivu tvořili J. Bartuška, dr. K. Fleischmann, dr. H. Haller, dr. L. a M. Mühlsteinové, o. Nouza, E. Pitter a dr. R. Stejskal. Družstvo se věnovalo i organizaci výstavní činnosti, ediční práci v oblasti literární a výtvarné tvorby. Prokazovalo přes určité rysy amaterismu značný smysl pro moderní experimentální tvorbu a v literární oblasti i pro témata sociální. Po zániku družstva vznikla 6. prosince 1938 Skupina výtvarníků Linie se sídlem v Českých Budějovicích. Předsedou byl zvolen ing. arch. J. Kotlář, místopředsedou prof. E. Pitter, jednatelem ing. arch. H. Foltýn a pokladníkem K. Vopátka. Když se koncem roku 1939 neuskutečnil pokus o sloučení Linie s SJV, působil spolek dále až do roku 1941 samostatně, ale s ohledem na těžké okupační poměry nevyvíjel větší činnost. V roce 1941 byl zatčen jeho pokladník K. Vopátka pro práci v ilegální komunistické organizaci a členové se na mimořádné valné schůzi 3. května 1941 rozhodli zastavit činnost skupiny a věnovat pokladní hotovost „Spolku pro postavení pomníku Ant. Dvořáka v Praze“.

stanovách, pokud kvalitou svých prací vyhoví (podmínkám) přijetí...".³⁶

Od roku 1941, kdy Linie zanikla, bylo Sdružení jihočeských výtvarníků jedinou organizací, která až do roku 1949 řídila a organizovala výtvarnou tvorbu a výtvarně osvětovou činnost v kraji. Od roku 1925 do roku 1949 uspořádalo celkem 146 výstav, a to v Českých Budějovicích, Praze, Brně, Plzni, Táboře, Sezimově Ústí, Soběslavi, Jindřichově Hradci, Třeboni, Písku, Horažďovicích, Sušici, Strakonici, Bosňanech, Protivíně, Bechyni, Veselí nad Lužnicí, Týně nad Vltavou, Českém Krumlově, Kaplici a po roce 1945 i v řadě jihočeských vesnic a továren. Od zvláštního čísla v pražském Veraikonu³⁷, věnovaném po dlouhém jednání v prvním roce činnosti tvorbě členů SJV, si spolek v průběhu doby postupně vytvořil vlastní ediční možnosti, reprezentované v letech 1934 - 1941 sborníky výtvarného umění „Práce“, v letech 1947 - 1948 publikací „Umění jižních Čech“ a v posledním roce své činnosti katalogem členské výstavy, který vyšel pod názvem „Sdružení jihočeských výtvarníků“³⁸, vydaný Domem umění v Českých Budějovicích. Vedle těchto reprezentačních prací celého kolektivu jihočeských výtvarníků publikovalo sdružení výběr z tvorby K. Štíky /Cesty, Pět krajin/, O. Matouška /Zborov, Bachmač, Kresby z koncentráku, Jihočeské postavy/ a jiných a připravilo řadu členských grafických i keramických premií, jejímiž autory se stali K. Štika, K. Štěch, B. Dobiáš, J.V. Dušek, K. Moravec, A. Homolka, Ad. Novák a jiní. Přičinilo se též o vydávání monografií Jana Kojana a Julia Bouse, o vytištění umělecky hodnotných pohlednic a řady dalších

³⁶ SOA Třeboň, fond SJV, sign II A 2 a; sign. I A 1 f - zápisy z 30.10. a 25.11. 1939.

³⁷ Revue VERAIKON, č. 1, Praha 1926.

³⁸ SOA Třeboň, fond SJV, sign. IV A 3 a, kart. 22.

publikací. Ediční podniky SJV měly svůj význam nejen z hlediska rozvoje regionální výtvarné tvorby, ale i z hlediska rozvoje krajské prózy a poesie.

Publikovali v nich své práce L. Stehlík, J. Bartuška, R. G. Šimek, B. Janoušek a jiní. Od počátku své činnosti usilovalo sdružení o vybudování kanceláře spolku, klubovních místností, výstavní síně se stálou prodejnou prací svých členů a o zřízení městské či krajské galerie v Českých Budějovicích. Kancelář spolku se v průběhu jeho činnosti několikrát stěhovala, až zakotvila ve Zborovské ulici čp. 531.

První miniaturní stálá výstava s prodejnou prací členů SJV byla otevřena již v prvním roce činnosti spolku v provozních místnostech firmy V. Arnold v českých Budějovicích. Od roku 1945 pak získalo sdružení od MěNV v Českých Budějovicích dům čp. 372 na Žižkově náměstí, kde byly adaptací vytvořeny vhodné výstavní prostory a z podnětu SJV položen základ k vybudování Domu umění³⁹ a vytvoření stálé městské galerie, jež byla slavnostně otevřena 11. května 1947.⁴⁰

Vedle vlastní výtvarné činnosti organizovalo sdružení v letech 1946 - 1947 kulturní patronáty v závodech a okresech a od roku 1940 do roku 1949 zajišťovalo udílení jihočeských výtvarných cen, jejímiž držiteli se stali tito umělci: Jan Kojan /1940/, O. Matoušek/1941/, Al. Moravec/1942/, J. V.

³⁹ Dům umění bylo označení pro objekt na náměstí Přemysla Otakara II č. 38. Původně to byl středověký měšťanský dům, několikrát stavebně upravovaný. Jeho majitele dokládají městské knihy od 1541. Po druhé světové válce poskytl městský národní výbor první poschodí objektu Sdružení jihočeských výtvarníků k pořádání výstav a provozování spolkového života. Roku 1953, 2 roky po zániku Sdružení, přešel dům do správy nově vzniklé Jihočeské krajské organizace Svazu československých výtvarných umělců s ústředím v Praze. V roce 1981 začala rozsáhlá rekonstrukce objektu, který v té době sloužil výhradně výtvarníkům. V roce 1996 se dalším nájemcem staly Městské kulturní domy a.s.

⁴⁰ Příloha č. 28.

Dušek/1943/, Ad. Träger/1945/⁴¹, K. Chochola/1946 in memoriam/, K. Štěch/1947/ a B. Ullrych /1948 in memoriam/.⁴² Celostátní vývoj, usilující o sjednocení roztržštěných organizací výtvarníků, nezůstal po roce 1945 bez vlivu ani na další činnost Sdružení jihočeských výtvarníků v Českých Budějovicích. Po ztroskotání snah o sjednocení dosavadní Odborové organizace československých výtvarníků a Syndikátu výtvarníků československých dal Český blok výtvarníků v říjnu 1946 podnět k ustavení přípravného výboru nové jednotné organizace po názvem Svaz československých výtvarných umělců, jehož stanovy schválilo ministerstvo vnitra výnosem ze dne 8. července 1947.⁴³ Dne 17. října 1949 se pak ustanovil na výborové schůzi SJV přípravný výbor krajského střediska Svazu československých výtvarných umělců v Českých Budějovicích, který pracoval ve složení: K. Štěch /předseda/, O. Trčka /místopředseda/ a J. Pešťák /jednatel/. Tento orgán převzal zodpovědnost za veškeré organizační úkoly dané založením krajského střediska Svazu československých výtvarných umělců. Valná schůze SJV dne 21. ledna 1950 přijala usnesení o zastavení veškeré veřejné i výstavní činnosti, kterou až do rozhodnutí sjezdu nové organizace výtvarníků převzalo krajské středisko SČVU. V intencích jednání valné hromady dal výbor SJV k dispozici příslušnému krajskému středisku nové organizace výtvarníků stálé výstavní místnosti v I. poschodí Domu umění na Žižkově náměstí, veškeré stávající zařízení i kancelář spolku.

⁴¹ Narozen 22. led. 1888 v Českých Budějovicích. Malíř a konservátor, profesor kreslení, žák Akademie. Krajinář čerpající motivy z jižních Čech, z Krumlovska a Budějovicka. Je významný bezprostředním názorem na malbu, vedenou lehce a jistě širokým štětcem a ve vyvážených barvách. Jemná a pozorná faktura přechází od tlumených harmonií k energické kontrastnosti a k vervní lineární struktuře. Člen S. V. U. Myslbek a Sdružení jihočeských výtvarníků.

⁴² Srov. SOA Třeboň, fond SJV, sign. I A 1a – I A 1i; II A 8 a publikaci „Sdružení jihočeských výtvarníků“.

⁴³ Čj. I-6-1375/4-1947/

Zavázal se též vydržovat až do rozhodnutí sjezdu pro rodící se jednotnou organizaci výtvarníků krajskou kancelář i s placeným tajemníkem. Na podporu pozitivního celostátního vývoje se pak usnesla valná hromada Sdružení jihočeských výtvarníků dne 9. prosince 1950 na zastavení činnosti spolku, který úředně zanikl k 31. prosinci téhož roku. Jeho členové přešli do českobudějovického střediska Svazu československých výtvarných umělců, jež se pak stalo pokračovatelem tradic záslužné pětadvacetileté činnosti regionálního sdružení jihočeských výtvarníků.⁴⁴

⁴⁴ SOA Třeboň, fond SJV, sign. II B 7.

4. Výstavní činnost Sdružení jihočeských výtvarníků

4.1 První výstava SJV

První výstava Sdružení jihočeských výtvarníků se uskutečnila mezi 6. prosincem 1925 a 6. lednem 1926. Plánována byla již několik měsíců, ostatně v samotné výzvě k založení spolku⁴⁵ byla noticka o plánované výstavě. Myšlenka to byla dobrá, ovšem realizace nápadu nebyla jednoduchá. SJV jako čerstvě založený spolek bez vlastního kapitálu a výstavních prostor byl odkázán na příspěvky členů⁴⁶ a na žádosti již zavedených kulturních institucí o zapůjčení výstavních prostor.

Na řádné členské schůzi ze dne 21.11. 1925 bylo usneseno, aby každý člen spolku, který se bude výstavy aktivně účastnit, složil do 1. prosince téhož roku garanční podíl Kč 50,- . Takto získaný fond měl být použit pro první výdaje spojené s výstavou a po ukončení všem v plné výši vrácen. Současně bylo povinností všech členů zaslat stanovený členský příspěvek ve výši 25 Kč, pokud tak již neučinili, na adresu pokladníka sdružení, štábního kapitána O. Birmu.

Peníze, takto vybrané (od členů vystavujících), měly být použity na odpovídající vnitřní výzdobu plakáty, na katalogy a pozvánky.

Dne 11. prosince byla jménem SJV odeslána prosba radě města České Budějovice, kterou „...v důsledku nedostatku prosí o zapůjčení dekorativních květin a

⁴⁵ SOA Třeboň, fond SJV, sign. I A 1 a. a příloha č.

⁴⁶ Tamtéž, sign. III B 1 b, kart. 16/.

poskytnutí plynového otopu po dobu výstavy".⁴⁷ Prosba byla odůvodněna nedostatkem peněžních prostředků a skutečnosti, že účel SJV nebyl výdělečný, nýbrž čistě kulturní, „*sloužící k propagaci umění v nejširších vrstvách jihočeského lidu*".⁴⁸

Zároveň probíhala jednání s Městským muzeem ohledně zapůjčení výstavních prostor. Problémem, který mohl již v zárodcích udusit snahu o zviditelnění jihočeských umělců a především samotného Sdružení, a který by dozajista činnost SJV výrazně zbrzdil, byla skutečnost, že museum již jednalo o výstavních prostorech se Svazem Čsl. Díla. Samo museum totiž již delší dobu uvažovalo o uskutečnění výstavy moderní výtvarné práce a která ještě k 20. říjnu 1925 nebyla odřeknuta.

3. listopadu bylo SJV vyrozuměno, že pro technické překážky bylo nutno odložit výstavu na pozdější dobu a proto bylo žádosti SJV o poskytnutí místností Městským muzeem v Českých Budějovicích vyhověno.

Sály byly SJV poskytnuty bezplatně pod podmínkou, že bude co nejvíce šetřeno stěn a instalačního materiálu a bude-li obstarán úklid místností. Pro archiv musea odevzdalo SJV po dvou exemplářích výstavního katalogu a plakátu.

Lhůta k dodání děl členy spolku byla stanovena nejpozději do 28. listopadu 1925. Transport děl byl na úhrady a nebezpečí odesilatele, kdy členové byli zároveň varováni, že díla během výstavy nebudou pojištěna, ovšem výstavní výbor se měl postarat o řádný dohled a bezpečnost vystavených děl.

⁴⁷ SOA Třeboň, fond SJV, sign. II B 1, karton 4.

⁴⁸ Tamtéž.

Starostou Králem⁴⁹ bylo SJV sděleno, že pro výstavu konanou v městském museu může Městské zahradnictví zapůjčit jen menší zelenou dekoraci vzhledem k mrazům, které v Č. Budějovicích panovaly. Dále se SJV povolilo zdarma vytopit místnosti pouze dopoledne v den zahájení výstavy, ostatní dny by muselo SJV otop hradit samo.⁵⁰ Zároveň bylo Sdružení poskytnuto osvětlení zdarma po dva večery.

Výstavní plakát a pozvánky navrhl Karel Chochola⁵¹, výstava samotná byla koncipována i jako výstava prodejní. Ne všechny díla byla ovšem byla prodejná, proto bylo v katalogu výslovně uvedeno, o která díla mohla uměnímilovná veřejnost usilovat.

Samotné výstavy se zúčastnilo 16 členů SJV a vystaveno bylo 188 děl.⁵² Úvodní řeč pronesl Emil Pitter, předseda Sdružení jihočeských výtvarníků a byla otištěna jako úvod katalogu výstavy:

„Doba po světové vojně přinesla řadu myšlenek a snah. Také myšlenka Sdružení jihočeských výtvarníků vyskytla se již v roce 1919, ale nepřízeň poměrů i jednotlivců neuskutečnila ani sjednocení výtvarníků budějovických. Pouze několik výstav spojilo na čas umělce ku společnému vystoupení: tak vánoční výstava již v roce 1919 a zejména v roce 1920 a 1923. Ale

⁴⁹ Bedřich Král, narozen 16. dubna 1870 v Rychnově nad Kněžnou, zemřel 28. srpna 1938 v Českých Budějovicích, byl starostou města v letech 1923 – 1927. Původně úředník finanční správy ve východních Čechách a účastník bojů za zrovnoprávnění češtiny ve státních úřadech (1897). Do Českých Budějovic byl přeložen v roce 1919 z Hradce Králové. Jeho aktivita ve veřejném životě mu roku 1923 přinesla volbu do čela městské samosprávy. Za Králova úřadování se mimo jiné podařilo zmírnit bytovou krizi rozsáhlou výstavbou městských nájemních domů a bylo postaveno krematorium. Král také neblaze proslul „kočičí aférou“, když nechal v roce 1924 kvůli vzteklině vyhubit budějovické kočky.

⁵⁰ Náklady jen na nejnútnejší otop by převyšoval 500,- Kč a nemohly být kryty z příslušného rozpočtu.

⁵¹ Srov. Příloha č. 3.

⁵² Jmenovitě šlo o tyto výtvarníky: K. Chochola, O. Birma, B. Hofman, V. Dušek, Jan Wagner, Karel Štika, O. Matoušek, Richard Lauda, Emil Porter, Josef Velenovský, Soter Vonášek, Fr. Hála, Jan Hála, F. X. Böhme a F. B. Doubek. Vystavováno bylo ve 4 kategoriích a to obrazy, grafika, plastika a architektura. Co se kategorie architektura týkalo, vystaveny byly fotografie projektů, k nejzajímavějším patřil návrh Stadionu Sokola v Českých Budějovicích od Karla Chocholy.

výstavy ty nepřesahovaly svým významem okruh města, v němž byly pořádány. Tyto sdružovací snahy našly svůj konečný výraz ve „Sdružení Jihočeských Výtvarníků“.

S. J. V. ustavilo se v říjnu 1925 a v krátké době dvou měsíců seskupilo 18 výtvarníků, rozených i působících na českém jihu v Č. Budějovicích, Táboře, Písku, Jindř. Hradci atd.

Český jih má svůj ráz, svůj ráz prostě vzácný, ráz kraje vysočiny Českomoravské, kraje táborského, blatenského, roviny třeboňské, ráz Šumavy a Pošumaví, ráz prostý a vážný. Je tu prostředí charakterisované historií 15. věku řadou známých, vzácných jmen. Byla tu i tradice umělecká dána již ve 14. stol. typem jihočeských madon, jménem mistra Vyšebrodského a zejména Třeboňského, zrcadlící hlubší a vážný charakter jihočeské duše, který i vynikal nad průměr své doby. I dnešní tradice umělecká (Holeček, Aleš, Bílek) svým významem přesahuje hranice místního regionalismu.

S. J. V. jako první umělecká korporace u nás, chce pokračovati a navázati na tradici tvorby jihočeské, respektujíc při tom současné stavy uměleckého hnutí a tvoření vůbec. Sdružuje malíře, sochaře a architekty a svým složením stává se kompetentním v otázkách uměleckých. Pojítka takového u nás posud nebylo. Je proto založení S. J. V. událostí nemalého významu, nejen se stanoviska uměleckého, ale i osvětového, protože mimo vlastní výtvarnou práci, mimo pěstování styků mezi umělci, mimo své vlastní cíle jako zřízení výstavního pavilonu, resp. postavení uměleckého domu aj., má sdružení i cíle kulturně umělecké, které pořádáním výstav, přednášek, vydáváním

publikací a reprodukcí uměl. děl, radou i kritikou veřejných otázek uměleckých, chce uskutečnit.

Aby tato činnost jeho byla úspěšná, potřebuje kontakt, podporu a zájem veřejnosti. Svým prvním vystoupením, svou první členskou výstavou chce vzbuditi tento zájem pro svou činnost. Jistě, že činnost jeho bude k prospěchu jihočeského a snad i českého kraje."⁵³

Jediné dochované fotografie výstavy se nalézají v německy psaných novinách Prager Presse, s poznámkou „*von der Ausstellung der Vereinigung südböhmischen Künstler in České Budějovice.*“⁵⁴

Výstavu provázal velký zájem novinářů, nejen široké veřejnosti a významných osobností městského života, politického i kulturního. Starosta města Král jménem městské rady učinil projev, v němž uvítal snahy SJV, „...*směřující k obohacení našeho kulturního života. Naše obec vítá fakt, že České Budějovice stávají se stále více střediskem veškerého jihočeského života...*“ Julius Zelenka v Jihočechovi uvítal SJV jako důležitého činitele uměleckého života a stejně jako starosta Král doufal, aby SJV působilo zejména ve směru systematické umělecké výchově veřejnosti.⁵⁵ I další noviny, nejen místní tisk, přinesly pozitivní ohlasy nejen na výstavu, ale i na ustanovení prvního sdružení výtvarníků na jihu Čech. Jmenovitě to byly Jihočeské listy, které upozornily „*uměnímilovné kruhy, že velká část vystavených děl jest na prodej a že tedy možno na výstavě opatřiti si krásný, umělecky cenný dárek k vánocům*“⁵⁶, dále Republikán, již zmíněný Prager

⁵³ Srov. SOA Třeboň, fond SJV, sign. II C 1 b, kart. 13.

⁵⁴ Prager Presse, 10. ledna 1926 ze sbírek SJV, fond SJV, sign. IV A 2 a, kniha 21 a příloha č. 4.

⁵⁵ Jihočech, 9. prosince 1925 ze sbírek SJV, sign. IV A 2 a, kniha 21.

⁵⁶ SOA Třeboň, fond SJV, sign. IV A 2 a, kniha 21.

Presse, Stráž lidu,⁵⁷ po dlouhém jednání Sdružení bylo SJV věnováno celé číslo umělecké revue Veraikon, které vyšlo koncem února 1926, mezi dalšími to byl Hlas lidu, který jako nejlepší dokument vysoké umělecké úrovně vystavených děl viděl hromadné návštěvy škol, a Národní politika.

Po velkém ohlasu na vystavovaná díla, která bylo možno zakoupit, vyzkoušelo SJV po dohodě s vystavujícími členy splátkovou akci „...ve snaze, aby umožnilo nejširším vrstvám zakoupení cenných originálů.“ Nákup na splátky mohla uzavřít pouze osoba ve státním nebo jiném pevném postavení. Kupující vyplnil dvojmo u pokladny přihlášku a složil ihned zálohu Kč 150,- u děl do 500,- zbytek v měsíčních pravidelných splátkách po Kč 100,-. U děl od pěti set do 1000 Kč složil kupující 250 Kč ihned a zbytek v měsíčních pravidelných splátkách po 150 Kč. Obraz se stal plným vlastnictvím po složení poslední splátky.

⁵⁷ Zde napsal obsáhlý článek dr. Stejskal, jako významná osoba českobudějovického života. Vyzdvihl význam Sdružení a přirovnal spolek k jakési „jihočeské Umělecké besedě“, kdy cílem sdružení bylo postavení „uměleckého domu“, se sály výstavními, koncertními i přednáškovými a upozorňuje na možnost stát se zakládajícím členem SJV po složení jednorázového poplatku 300,- se všemi právy a výsadami k tomu příslušejícími, a členem přispívajícím za roční poplatek 25 Kč a tímto způsobem „...příspěti ke uskutečnění cílů Sdružení.“

4.2 Výstavní činnost 1925 - 1938

SJV poprvé vystoupilo na veřejnost vánoční výstavou 1925. Pražská umělecká revue „Veraikon“ věnovala této výstavě své první číslo ročníku 1926, kde článkem redaktora E. Pacovského ocenila význam SJV. V dubnu až červnu 1926 uspořádalo SJV putovní výstavu prací svých členů v Třeboni, v Lišově, v Jindřichově Hradci a v Táboře pod protektorátem městských rad a osvětových svazů jmenovaných měst. V červenci 1926 zúčastnilo se SJV krajské výstavy v Pelhřimově. Svým přispívajícím členům nachystalo sdružení jako členskou prémie uměleckou jihočeskou ročenku a linoryt Karla Štíky „Tvrdý chléb“.

II. podzimní členskou výstavu otevřelo sdružení v Českých Budějovicích.⁵⁸ Za tak krátkou dobu od založení ani nemohlo stát se uceleným tělesem s jasně vytyčeným směrem, avšak pomalu začalo tvořit svou uměleckou tradici na českém jihu a poskytlo tak každému výtvarníkovi příležitost, aby se svým vývojem uplatnil při této umělecké práci.⁵⁹

III. výstava Sdružení jihočeských výtvarníků připadla na dny 3. - 24. dubna 1927 opět v Městském muzeu, kdy hlavním vystavujícím byl Otto Matoušek se svým cyklem obrazů nazvaných „Zborov“,⁶⁰ otevřené k desátému výročí bitvy. Zhodnocena byla Dr. Karlem Fleischmannem a úvodní slovo pronesli za Okresní

⁵⁸ Konala se ve dnech 3. října až 2. listopadu 1926 a zúčastnili se jí tito umělci: Otto Birma, Julius Bous, F. X. Böhm, B. Dudánek, J. V. Dušek, Jan Hála, Bohumír Hochman, Vojtěch Materna, Otto Matoušek, Emil Pitter, Václav Švarc, Josef Velenovský a Jan Wagner.

⁵⁹ SOA Třeboň, fond SJV, inv. č. 31, Výstavy 1925 – 1931, sign. II C 1 a, kart. 8.

⁶⁰ Úvodní slovo v katalogu patřilo Aloisi Jiráskovi, který napsal: „Zborove, rodiště mladé slávy našeho zas vojska, tys první, mohutný akord velkolepé epopeje, která pak hřměla z širé Ukrajiny přes Urál až k velkému oceánu. S úctou pozdravujeme tvé živé bojovníky, vděčně a s láskou vzpomínáme tvých padlých hrdin“. Plakát k výstavě a Matouškových dřevoryt v příloze č. 5 a 6.

osvětový sbor Dr. Husák a velitel 1. pluku plukovník Kubala a za SJV profesor Pitter.⁶¹ Vnější podnětem k Matouškovu zborovskému cyklu byly tehdejší zborovské oslavy, vnitřně vyrostly tyto obrazy z Medkovy stejnojmenné básně, jejíž verše, líčící význačné chvíle zborovské bitvy, ilustrují. Tyto jsou pod jednotlivými obrazy na jejich lunetovém orámování napsány ozdobným písmem, napodobujícím starožitné typy kyrilice. V roce 1927 se sdružení zúčastnilo ještě krajské výstavy v Českých Velenicích a v říjnu téhož roku zahájilo svou IV. členskou výstavu v rozmezí 30. října až 29. listopadu, znovu v sálech Městského muzea. Plakát a úpravu katalogu provedl Julius Bous a oproti II. členské výstavě se opět rozrostl počet vystavujících.⁶²

Rok 1927 zakončilo Sdružení jihočeských výtvarníků svou pátou členskou výstavou v Slovenské Umělecké Besedě v Bratislavě, probíhající ve dnech 2. až 20. prosince. Výstavy se zúčastnilo 9 členů SJV.⁶³ Výstavní sály městského muzea v Českých Budějovicích byly totiž zabrány sbírkami muzea diecézního, odevzdané do správy ústavu městského a přemístění a uspořádání všech muzejních sbírek podle nových směrnic, platných pro krajová muzea českobudějovického typu nebylo zatím dokončeno.

Na počátku roku 1929 se SJV zúčastnilo krajské výstavy v Táboře. Zároveň jednotliví členové vykazovali vlastní činnost. Architekt Karel Chochola, podle jehož projektu byl zbudován a dokončen nový

⁶¹ Republikán, 4. IV. 1927, dále Hlas Lidu ze 6. IV. 1927 a Jihočeské listy z 2. IV. 1927 a 3. IV. 1927.

⁶² Mezi vystavující patřil opět Julius Bous, F. X. Böhm, Otto Birma, Karel Chochola, Emil Pitter, Otto Matoušek, Karel Štika, Jan Wagner, Jan Chomutovský, Soter Vonášek, B. Dudáček, Josef Písecký a František Bílek.

⁶³ A. J. Alex, Julius Bous, F. X. Böhm, J. V. Dušek, J. Křížek, Otto Matoušek, E. Pitter, Josef Vízner a Karel Chochola. Jako prémie za rok 1927 byla přispívajícím členům věnována plaketa sochaře J. V. Duška „Rozsévač“, provedena v pálené hlíně v keramických dílnách v Bechyni.

biograf „Kotva“, měl přednášku na téma „Výstavba města“. Malíř Otto Matoušek vydal cyklus osmi grafických listů „Barák smrti“. Emil Pitter, podle jehož návrhu se prováděla výzdoba besední dvorany, dokončil několik větších portrétů. Člen Sdružení dr. Karel Fleischmann vydal cyklus šesti linorytů „Nemocnice“, k němuž napsal předmluvu malíř a člen spolku Julius Bous, jehož inscenační návrh k Aristofanově „Lysistratě“ byl přijat zdejším městským divadlem. Předseda SJV, malíř F. X. Böhm, dokončil cyklus šesti obrazů „Láska“. Projekty výstavby tábořské výstavy jsou od člena SJV architekta K. Chomutovského, který s malířem Richardem Laudou byl ve výstavním komitétu jako zástupce SJV. V tomto roce byli za činné členy přijati malíř V. Svoboda, malíř Jan Kojan a malíř J. F. Doležal.

Bohužel, tento rok zemřel vážený člen Sdružení, akademický malíř a grafik Richard Lauda, který byl členem SJV od samotného počátku.⁶⁴

Svou poprázdňinovou činnost zahájilo sdružení dne 19. září první výborovou schůzí, kde se mimo jiné rozebírala otázka výstavních místností v Českých Budějovicích. Otázka výstavních místností se pro SJV

⁶⁴ Lauda byl členem nejen SJV, ale i členem spolku „Mánes“ a „Hollar“. Richard Lauda (3. ledna 1873, Jistebnice – 24. července 1929, Tábor) byl český malíř a grafik, významný jihočeský umělec, zanícený demokrat a kulturně činný člověk. Syn jistebnického koželuha a barvíře po absolvování pražské akademie (1900) žil a tvořil v rodné obci a od roku 1925 v Táboře. Autor školních obrazů (známé „čtvero ročních období“), ilustrátor knih (první knihu ilustroval v roce 1903). V jeho působivém díle je zachycen krásný kraj Jistebnicka a Tábořska. „Nesmírně rád mám hemžení našeho rolnického lidu ve volné přírodě...“, řekl ve svém vyznání sám Lauda. Malířův bratr Bohuš Lauda je znám jako sochař. Richard Lauda jako jeden z organizátorů velké „Jihočeské výstavy“ (v létě 1929 v Táboře) obětavě zachraňoval exponáty když smrtí a bouře 4. července ničila pavilony na břehu Jordánu. Zde vyčerpan prochládl a za tři týdny zemřel na zápal plic. Tábořská ulice ve vilové čtvrti pod Kotnovem nese jeho jméno a v Jistebnici byla 29. listopadu 1980 (v „zámečku“ na náměstí) otevřena Pamětní síň Richarda Laudy. Lauda byl žákem Pirnerovým, kdy v sobě slučoval ojedinělým způsobem krajinářství s figurálním malířstvím. Jeho umění bylo prochnuto krásou Českomoravské vysočiny a jižních Čech, odkud své náměty čerpal. Jeho jméno mělo zvuk nejen v Praze, ale i za hranicemi. Vystavoval téměř na všech uměleckých výstavách „Mánesa“, i zahraničních. Zúčastnil se výstav v Paříži, ve Vídni, vystavoval v Ženevě, Benátkách a v Bernu. Páté číslo revue Veraikon věnované SJV, přineslo soubor reprodukcí jeho obrazů „V červnu“, „Nakládání sena“ a skvělý „Portrét paní Š.“.

stala přímo životně důležitou. Nebylo možné dále konat výstavy v cizích městech, jako například byla 5. členská výstava v Bratislavě. Obtíže s transportem obrazů a soch, propůjčení výstavních místností, těžké podmínky vystavovací, to vše zatěžovalo finance spolku, který byl i nadále závislý pouze na členských příspěvcích, dobrovolných darech a výnosech z výstav, spojených s prodejem děl. Ve výstavních místnostech muzea se stále nacházela instalace diecézního muzea, které bylo dlouhou dobu v chlapeckém semináři ve Skuherského ulici, přičemž řada tamních místností zůstala prázdných.⁶⁵ Ovšem činnost spolku nebyla přerušena a na zahradní verandě Besedy v Českých Budějovicích⁶⁶ byla 10. listopadu otevřena sedmá členská výstava Sdružení jihočeských výtvarníků, věnovaná souborné práci jednoho z členů, akademického malíře, majora Otty Matouška, pojmenovaná „*Jihočeská krajina*“. Jestliže se jménem Matouška byla vždy spojována výtvarná tradice legionářská, ať už to byl rozměrný cyklus legionářských alegorií na téma Medkovo, či grafický doprovod několika knih, nebo konečně samostatné grafické koncepce (*Barák smrti*, *Zborov*), zde byla vidět Matouškova krajinářská díla posledních tří let.

Nedlouho poté, v neděli 15. prosince 1929 stihlo Sdružení otevřít ještě další, osmou členskou výstavu, opět v českobudějovické Besedě. Vernisáž zahájilo pěvecké sdružení Foerster Smetanovým Věnem za dirigování sbormistra Karla Mitísky. Proslov za SJV měl člen SJV profesor Mracký a výstavu zahájil

⁶⁵ SOA Třeboň, fond SJV, inv. č. 31, Výstavy 1925 – 1931, sig. II C 1 a, kart. 8.

⁶⁶ Ovšem ani tato provizorní výstavní prostora nebyla tou pravou. Julius Bous napsal: „*Toto provisorium nevyčníká ani reprezentací, ani řádným a obrazům příznivým světlem. Naopak, žlutavý přisvit draperií, jimiž jsou přikryta okna verandy, ruší některé odstíny barev. Tímto odstínem jest podlomen nejvíce akord modří, čímž vzniká studený tón obloh, často celkové náladě některých obrazů neodpovídajíc...avšak přes tyto nedostatky byla letní besední veranda Sdružením přijata s radostí, neboť téměř tříletou výstavní nečinnost cítilo členstvo příliš intenzivně*“.

příspěvající člen SJV, profesor J. Krb. V třiasedmdesáti originálech se mohli návštěvníci setkat s akvarelovou krajinou počínaje a uměleckou fotografií konče. Plakát a pozvánku na výstavu navrhl člen SJV, profesor Julius Bous. Mezi vystavující patřili jednak malíři mimobudějovičtí,⁶⁷ a samozřejmě budějovičtí, mezi které patřil Julius Bous, Karel Fleischmann, Emil Pitter, Karel Křížek a J. V. Doležal.

Do nového roku vstoupilo Sdružení výstavou náčrtů, která byla otevřena v neděli, 19. ledna 1930 v letní besední verandě. Zároveň byla ovšem otevřena i Městská knihovna doktora Augusta Zátky, ale i přes tuto skutečnost se sešlo dost uměnímilovného obecnstva. Městskou radu zastupoval kulturní referent profesor O. Trčka. Vystavovali malíři J. Hála, K. Štika, J. Křížek, Jan. F. Doležal, Julius Bous a Emil Pitter, dále pak se návštěvníci mohli seznámit s uměleckou fotografií profesora J. Mrackého, v tak velkém zastoupení dosud v Českých Budějovicích nevystavenou. Desátá výstava SJV se konala ve znamení spolupráce s členy Sdružení západočeských výtvarných umělců v Plzni opět ve výstavní místnosti SJV v Besedě dne 9. února 1930. I další výstava, zahájená v neděli 16. března 1930 se nesla ve spolupráci s uměleckými spolky, tentokráte to byl Výtvarný odbor umělecké Besedy v Praze, kdo přijal pozvání SJV na společnou výstavu v Českých Budějovicích. Zahajovací proslovy pronesli za SJV profesor Josef Mracký, Martin Salcman jako zástupce pražské Besedy a českobudějovický kulturní referent, městský radní Ot. Trčka. Soubor vystavených děl je výběrem z její členské výstavy,

⁶⁷ Jsou to F. X. Böhm, Jan Hála, Jan Kojan, Karel Kapoun, Karel Štika, Josef Vízner a Václav Švarc.

kterou Umělecká Beseda absolvovala v Obecním domě pražském. Určitou novost v celkem obvyklé úrovni expozice představovala účast Rusa Musatova a Slováka Fully.⁶⁸ V týž samý den došlo také k otevření výstavy SJV v Plzni ve spolupráci s tamním SZVU. K zahájení odejel předseda SJV dr. Karel Chochola a jednatel akademický malíř Otto Matoušek. Výstava Výtvarného odboru Umělecké Besedy skončila 13. dubna 1930 a v květnu byla převezena do Moravské Ostravy. Podrobnou recenzi výstavy přinesl ve Stráži lidu Karel Fleischmann⁶⁹ a v Republikánu Adolf Träger.⁷⁰

13. členská výstava byla pořádána mezi dny 2. - 30. listopadu 1930 ve výstavní místnosti SJV v Besedě. Na tuto výstavu ihned navázala výstava pojmenovaná „Česká krajina a naše vojsko“ člena SJV, Otty Matouška. Zahájení se neslo ve znamení Jihočeského smyčcového kvarteta pod vedením Vítězslava Nováka, přednes měli velitel 1. pěšího pluku a předseda Sdružení jihočeských výtvarníků.

A jako úplně poslední výstavou, zahájenou 28. prosince a trvajícím až do 18. května 1931 byla vernisáž Spolku výtvarných umělců Mánes ve výstavních prostorách SJV v českobudějovické Besedě.

SVU Mánes zaslal do Českých Budějovic soubor osmdesáti prací svých členů. Tuto výstavu opět zhodnotil Karel Fleischmann ve Stráži lidu.⁷¹

⁶⁸ Vystavovali Bedřich Mudroch z Trutnova, Grigorij Musatov, V. V. Novák z Prahy, Václav Rabas taktěž z Prahy, Vlastimil Rada, Jaroslav Riedl, Martin Salcman a Vojtěch Sedláček, všichni z Prahy, Josef Jan Šedivý z Kutné Hory, Lev Šimák z Prahy, Bohumil Ullrych a Marie Vejvodová-Vořechová z Prahy, Josef Zamazal z Brna a Jan Zrzavý, který jako působiště měl uvedeno „Praha-Paříž“.

⁶⁹ ...který zde například napsal: „*Hned u vchodu narazí návštěvník na primitivně výrazné, dětsky naivně prosté obrazy Čapkovy, vytvořené oproštěnou logikou a citlivostí muže, jenž dávno přešel ohradu státní konvenčnosti a prohání se světem jako „pouhý“ člověk mezi lidmi*“.

⁷⁰ Republikán ze dne 30. března 1930 a v jednom z prvních dubnových čísel vyšel i proslov Martina Salcmana z Umělecké Besedy pražské.

⁷¹ Stráž lidu, 13. ledna 1931.

Dalším pražským spolkem, který zavítal na jih Čech, byl Prager Secession. Výstava prací členů tohoto uměleckého spolku byla zahájena vernisáží v neděli, 25. ledna 1931 o půl jedenácté dopolední. Předseda SJV Karel Chochola nejprve ve svém proslovu srdečně uvítal návštěvníky a přítomné delegáty hostujícího sdružení, stručně charakterizoval historii „Prager Secession“ a v krátkosti naznačil další výstavnický program SJV pro nejbližší dobu „...ku povznesení výtvarné kultury našeho města“.⁷²

Po předsedově proslovu promluvil německy člen SJV akademický malíř a profesor Křížek o kulturní spolupráci obou národností v SJV a velmi případně upozornil, jakou roli v této ideální snaze společného porozumění hraje právě umění výtvarné.⁷³ Po přivítacích proslovech se ujal slova člen „Prager Secession“, akademický malíř J. Püschel, který nejprve česky poděkoval za uvítání a poté německy vysvětlil obecenstvu, jakým směrem se nese činnost spolku a jaký cíl sleduje.⁷⁴ Výstava se těšila značnému zájmu a i tisk ji hodnotil velice kladně co se umělecké stránky a diváckého zájmu týká.⁷⁵

Jako menší výstavu podniklo SJV výstavu prací Divice a Richarda Landrových mezi dny 22. února a 15. březnem 1931. Jednalo se o výstavu grafiky a perokreseb obou manželů, kteří se poprvé představili na třinácté členské výstavě SJV.

Týden po skončení této výstavy byla zahájena výstava prací členů Sdružení českých umělců grafiků

⁷² Jihočeské listy, 28. ledna 1931.

⁷³ SOA Třeboň, fond SJV, sign. IV A 2 a, Kniha výstřížků 1930 – 1932, inv. č. 68, kniha 22.

⁷⁴ Mezi vystavující patřili jmenovitě: Anton Bruder, Josef Dobrowsky, Alfred Dorn, Mary Duras-Kopf, Friedrich Feigl, Josef Hegenbarth, Georg Kars, Fritz Kausek, Maxim Kopf, Alfred Kubín, Ludwig Poschel, Charlotte Radnitz, Richard Schroeter, Karl Vogel, Karl Wagner, Gabriele Wagner a Alois Watznauer.

⁷⁵ Jihočeské listy přinesly recenzi 5x, Národní listy 2x, Národní osvobození 1x a taktéž Prager Presse uveřejnil článek o pořádané výstavě.

Hollar.⁷⁶ Výstavu zahájil člen výboru SJV malíř profesor Julius Bous, který nezapomněl zmínit i životopis českého grafika, jehož jméno si dalo Sdružení na svůj štít. Výstava obsahovala 91 vkusně zarámovaných a upravených obrazů ze všech oborů grafického umění, jako jsou lepty, rytiny, dřevoryty, barevné dřevoryty, litografie, akvatinta a podobně.

20. výstava Sdružení jihočeských výtvarníků a zároveň 21. členská se konala v rozmezí 8. a 30. listopadu 1931. Obsahovala přes 70 obrazů, mezi kterými byly zastoupeny jak oleje a kresby, tak ex libris a knižní grafiky. Vystaveno bylo též několik plastik. Výstavní plakát a pozvánku navrhl Julius Bous a vytiskla knihtiskárna K. Fialy v Českých Budějovicích. Výstava se těšila značnému zájmu obecnostva a konaly se rovněž hromadné návštěvy žactva ze středních škol.

Rok 1931 byl zakončen dvacátou první výstavou SJV pořádanou mezi dny 6. a 27. prosince. Jednalo se o soubornou výstavu obrazů krajin člena SJV akademického malíře Otty Matouška. Program vernisáže byl zahájen duem D-Dur pro dvě violy od Mazasa, které bylo interpretováno ředitelem městské hudební školy podplukovníkem Josefem Beranem a tamním učitelem Františkem Chodurou. Zahajovací proslov pronesl za

⁷⁶ Sdružení českých umělců grafiků HOLLAR, kterému galerie patří, bylo založeno v roce 1917. Sdružení si dalo do štítu jméno nejslavnějšího rytce Václava Hollara (1607-1677). Zakládající členové byli převážně žáci Maxe Švabinského, který od r. 1910 vedl speciální ateliér grafiky na pražské Akademii výtvarných umění. Od založení až do dnešního dne jsou za členy přijímáni profesionální tvůrci na základě nejvyšších uměleckých kritérií. Činnost SČUG HOLLAR byla komunistickým režimem od roku 1972 do roku 1989 zakázána, po listopadu 1989 byla obnovena. V uplynulých desetiletích patřila mezi členy Hollaru i některá velká jména českého umění jako např. Max Švabinský, Vojtěch Preissig, František Kupka, František Bílek, T.F. Šimon, František Kobliha, Emil Filla, Josef Lada, Jan Zrzavý, Josef Šíma, Bohuslav Reynek, František Tichý, Vladimír Silovský, Karel Svoboda, Cyril Bouda, František Gross, Kamil Lhoták, Zdeněk Sklenář, Jiří Trnka, Jiří John, Zdeněk Seydl. Dnešní SČUG HOLLAR má 152 členů, z toho 128 grafiků, 10 teoretiků a 14 tiskařů a činných členů. Galerie HOLLAR představuje díla svých členů na pravidelných výstavách jednotlivců i kolektivů. Bohatý výběr současné grafické tvorby je k nahlédnutí v depozitáři galerie.

nepřítomného předsedu SJV Karla Chocholu člen výboru Sdružení Julis Bous. Výstava byla doplněna řadou výrazných plastik akademického sochaře Václava Koukolíčka, člena Sdružení západočeských výtvarných umělců. Samostatná expozice byla rozšířena o řadu linorytů a dřevorytů, kterými malíř doplnil bibliofilsky vydané tisky (básně a prózy) Bezručovy a Zemkovy. K nim byly přidány ukázky originálních obálek k časopisu „Naše vojsko“.

První výstavou roku 1932 se stal společný projekt Sdružení západočeských výtvarných umělců a Sdružení jihočeských výtvarníků, který se konal v pražském Obecním domě. Slavnostní vernisáž byla zahájena 6. ledna 1932 o půl jedenácté dopolední pod protektorátem pražského primátora doktora Karla Baxy, starosty města Plzně, poslance L. Pika, starosty města Č. Budějovic a poslance Rudolfa Berana. Úvodní slovo měl doktor Jindřich Kohn, „...tvůrce a apoštol regionalismu“. Poté si vzal slovo primátor Baxa a navázal na řeč doktora Kohna.⁷⁷ Kritiky v tisku na tuto výstavu byly vesměs pozitivní, recenzenti se shodli v důležitosti regionální výstavy, která byla doposud v Praze k vidění jen ojediněle a ocenili výtvarnou kvalitu většiny exponátů, pouze dr. A. Liška v Lidových listech z 24. ledna 1932 projevil názor opačný, když napsal například: *„Výstava Jihočechů vyzněla neočekávaně chudě a šedivě, neboť přehnaná snaha po jakési originálnosti zkreslila skutečný i možný význam spolku. Chybou přítomné výstavy Sdružení jihočeských výtvarníků je, že při ní bylo ukazováno na regionalismus a regionalistické snahy, ale nebylo*

⁷⁷ „...Praha je centrem, ale nesmí dusit snahy a iniciativy ostatních krajů, které potřebují rozvoje a pomoci. Praha nesmí vyssávat pružnost a síly venkova, musíme si přát v zájmu všenárodním, aby tato krásná regionální snaha byla posilována a rozmnožována: Je třeba nejen zachovat a udržet, ale rozmnožit a ukázat, co dovede tvůrčí duch jednotlivých krajů naší vlasti.“

nikým vlastně objasněno, v čem se výtvarně mají viděti. Jihočeští výtvarníci i jako celek nemají chuti nechat se zajat krajem. Opak. Oni mu chtějí něco dát. Oni chtějí zbudovat cestu mezi krajem, jeho kulturním životem a hybnějšími centry. Nemluvme tedy o regionalismu tak slepě: členové SJV mohou klidně seděti, ba i pracovati v Praze; viz. Kojan."

Jako další výstavu uspořádalo SJV výstavu čínského a japonského umění, pořádanou 31. ledna až 21. února 1932 na verandě Besedy.

Úvodní řeč do katalogu k výstavě napsal profesor Národní akademie krásných umění v Pekingu, pan Vojta Chytil a jako motto výstavy zvolil citát čínského filosofa Ku-hu-minga, který zní: „Umění hovoří k srdci všech národů“.⁷⁸

Tato výstava byla především manifestací čínské malby tehdejších umělců, kteří se pod vedením geniálního Či-bai-šiho již oprostili od kopírování starých mistrů⁷⁹ a ač zůstali při tradičních prostředcích výrazu tuší, vodových barvách, papíru, hedvábí a hlásali svobodu projevu štětcem, nebyli nijak ovlivněni Evropou. Výstava obsahovala ukázky malby z mandžuské dynastie z 18. a 19. století, aby více vynikl rozdíl mezi starou a novou školou. Také byla doplněna kolekcí japonského dřevorytu starého i současného od spolku umělců v Tokiu „Šinko Yamato Ekai“.

Další výstavou byla až výstava legionářského malíře Otty Matouška, pořádaná pod protektorátem Moravskoslezské župy československé obce legionářské.

⁷⁸ SOA Třeboň, fond SJV, inv. č. 68, Kniha výstřížků 1930 – 1932, sign. IV A 2 a, kniha 22.

⁷⁹ Rozdíly mezi naším a tradičním čínským uměním jsou obrovské. U nás se maluje dle modelu, maluje se to, co okamžitě vidíme. Čínský umělec maluje z paměti to, co viděl a obraz komponuje tak, aby mu vyhovoval. Obrazy jsou většinou malovány na určité motto, napsané veršem, nebo průpovědkou v rohu obrazu. Číňané též neznali stínování, světla a vzdušnosti dosahovali neobyčejně jemnou kresbou a nuancemi barev.

Akce se konala v Domě umění v Moravské Ostravě a zahájena byla dne 6. září 1932 o půl dvanácté. Zastoupeny byly jak oleje a akvarely tohoto malíře, tak grafické listy a knižní grafiky. Vystavujícím uvítal předseda spolku ing. Šebela, Touto výstavou byla zahájena podzimní sezóna výstav v Moravské Ostravě.

V pořadí již 25. výstavou Sdružení jihočeských výtvarníků byla výstava obrazů známého člena Spolku výtvarných umělců Mánes Emila Filly,⁸⁰ pořádaná od 23.

⁸⁰ Emil Filla se narodil do rodiny železničního úředníka, dětství prožil v Brně, kde také absolvoval obchodní školu a pracoval jako úředník pojišťovny. Práce úředníka jej však naprosto nenaplňovala a proto po několika měsících odchází do Prahy. Od roku 1903 studoval v Praze Akademii výtvarných umění. Školu však opustil po třech letech kvůli konvenčním metodám a náplní výuky a spolu s několika svými spolužáky se rozhodl sám hledat novou cestu. V prvním období jeho tvorby jej výrazně ovlivnila především tvorba malíře Edvarda Muncha, který měl v roce 1905 v Praze výstavu. Stal se členem skupiny Osma, s níž vystavoval v letech 1907 a 1908. Z této doby pochází jeho expresionistické dílo (Čtenář Dostojevského, 1907; Hráči šachů, 1908; Červené eso, 1908). V roce 1909 vstoupil do Spolku výtvarných umělců Mánes, v němž byl nepřetržitě členem – s přestávkou působení ve Skupině výtvarných umělců (1911–1914) – až do své smrti. V roce 1910 se v jeho tvorbě poprvé začínají objevovat prvky kubismu, nejprve jako kuboexpresionismus (Podzim, 1910; Salome, 1911; Utěšitel, 1911; Dvě ženy, 1912; Koupání 1912), který byl mj. ovlivněn dílem raně barokního malíře el Greca, postupně se však v jeho díle stále silněji objevují i díla vysloveně kubistická, silně ovlivněná kubistickým dílem Pabla Picassa a Georgesa Braqua. V té době Filla maluje především zátiší (Zátiší s koflíkem a lahví, 1913; Zátiší s podnosem, 1914; Zátiší se sklenicí, 1914). Zabývá se však také sochařskou tvorbou (Hlava, 1913), figurální malbou (Kuřák, 1913; Čtenář, 1913; Žena, 1914) a v zátiší se objevují i prvky koláže (Zátiší s tabákem, 1914), protože do svých zátiší vlepuje části novinového textu, etikety atp. V roce 1913 se Filla oženil s dcerou profesora filozofie na pražské univerzitě Hanou Krejčí, která mu byla celoživotní ideální partnerkou. Těsně před první světovou válkou odešel do Paříže, ale po jejím vypuknutí musel dramaticky prchnout do Holandska. Vedle intenzivní malířské tvorby (Zátiší se slanečkem, 1915; Čtenářka, 1915; Muž v klobouku, 1916; Zlaté rybičky u okna, 1916; Holandské zátiší, 1917) se v tomto holandském období soustředil také na práci v českém odboji, v tzv. České Mafii. Po válce působil jako velvyslancecký rada v Holandsku. Pak se však vrátil do Československa a pracoval na Ministerstvu zahraničí. Podobně jako před téměř dvaceti lety této práce po několika měsících zanechal a opět se intenzivně vrhl do malování. V této době byla středem jeho malířského zájmu dále především zátiší (Zátiší na stole, 1920; Zátiší, 1922; Zátiší s notami, 1923; Zátiší s rakem, 1927; Zátiší s lahví sklenicí a lulkou, 1929; Zátiší s loutnou, džbánem a ovocem, 1929; Zátiší s kytarou, 1929), ovšem na rozdíl od Holandského období v nich nyní dominovala barva. Ve třicátých letech se pak v jeho tvorbě objevilo téma ženy (Dívka s mandolínou, 1929; Stojící ženská postava, 1930; Hlava dívky, 1930; Žena s býčí hlavou, 1930; Hlava, 1934; Žena se psem, 1936; Tři ženy, 1937). Vzdávající nebezpečí fašismu ve druhé polovině 30. let vedlo k potřebě varovat před ním. Filla se proto aktivně spoluúčastnil akcí, jež před nacismem varovaly. Pochopitelně na toto nebezpečí reagoval i umělecky. Vytváří proto cyklus zápasů Héraklových, cyklus českých a slovenských lidových písní (Bude vojna, bude, Člověk a smrt, Válka, 1939), a především cyklus Boje a zápasy, v nichž spolu zápasí zvířata (Tropická noc, Kůň napadený lvem, Bílá noc, 1938). V této době opět vytváří i drobná sochařská díla. Hned v první den 2. světové války (napadení Polska) byl spolu s řadou dalších lidí, mj. s Josefem Čapkem nacisty zatčen a uvězněn v koncentračním táboře v Dachau a později v Buchenwaldu. V koncentračním táboře nemaloval, ale zato zde napsal řadu teoretických textů a dokonce několik básní. Na rozdíl od mnoha dalších přežil a hned v r. 1945 mu byla uspořádána výstava v „Mánesu“, na níž byla

října 1932. Soubor obrazů pro České Budějovice sestavil autor sám.

A konečně poslední výstavou roku 1932 se stala tradiční, již 26. členská výstava Sdružení jihočeských výtvarníků, která byla zahájena místopředsedou SJV profesorem Juliem Bousem dne 4. prosince 1932. Výstavu obeslali tito členové SJV: Alex, Böhm, Kojan, Kouba, Landerová, Lander, Matoušek, Schwarz, Štika a Vízner. K výstavě byl vydán redakcí pokladníka SJV J. Valuta obsažný katalog s literárními příspěvky Karla Štiky, Julia Bouse, J. Valuta a dalších. Katalog byl opatřen reprodukcemi obrazů malířů Filly a Kojana.

vystavena dosud nevystavovaná díla z let 1938–1939, vesměs z okruhu Bojů a zápasů. V roce 1945 byl jmenován profesorem nově založené Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze. Protože však v Buchenwaldu prodělal šest infarktů a jeho zdraví bylo těžce podlomeno, trvalo ještě rok než se pustil do jakékoli práce. V malbách i grafikách navázal na předválečné cykly. Intenzivně se věnoval zátiší. Třikrát se vrátil k tématu Buchenwaldu (Osvobození Buchenwaldu, 1947). Od roku 1947 až do smrti vytvářel krajinomalby Českého středohoří (Slavětín u Peruce, 1949, Hazmburk u Stradonic, 1950; Od Brníkova, 1951; Hazmburk, 1951; Lounské kopce, 1951; Stradonice, 1952; Kamýk u Litoměřic, 1952; Chodžov, 1952). Tuto aktivitu umožnilo to, že v roce 1946 dostal k užívání jedno křídlo zámku v Peruci. V krajinách Českého středohoří Filla mj. reaguje na dílo holandského krajináře Jana van Goyena, o němž v téže době také napsal knihu. Zároveň mu tyto krajiny zřejmě byly i jistou formou jakési terapie z válečných hrůz. Od roku 1947 pracoval také na svém nejvýznamnějším poválečném díle, cyklu monumentálních maleb na papíře (a hedvábí) na téma slovenské zbojnické písně (Ovce moje ovce, 1951; Hej nebudem rolníkom, 1951; Zaleť sokol biely vták, 1950), v níž Filla umělecky vycházel nejen z kubismu, ale také z lidového umění a dokonce i z tradiční čínské tušové malby. Zároveň tímto dílem navázal na předválečný cyklus na téma Erbenovy *Kytice* a cyklus lidových písní (Žlval sa pták ptákovi; Bude vojna bude). Tyto práce měly být v roce 1951 vystaveny. Tomu však bylo politicky zabráněno s poukazem na to, že tyto obrazy jsou „ohavné“ a neodpovídají tehdy striktně prosazovanému socialistickému realismu. Fillovi pak bylo zakázáno vystavovat cokoli kromě krajin Českého středohoří. V té době byl také zbaven možnosti pedagogicky působit na VŠUP. Emil Filla se věnoval mnohotvárné činnosti – byl především malíř a grafik. Působil však i jako sochař, sběratel, teoretik, redaktor, organizátor, diplomat. Jeho výrazná osobnost formovala směřování našeho kulturního dění už krátce před první světovou válkou a hlavně v období meziválečném. Filla často cestoval, především před první světovou válkou – po Francii, Itálii a Německu. Smyslem těchto cest bylo především poznání starého i tehdy současného výtvarného umění. Fillovy teoretické texty vznikaly především pro časopis *Volné směry*, jichž byl redaktorem. Odráží se v nich problémy, které Filla v té době řešil v malbě, a jsou tak dobrým klíčem k pochopení jeho malířského díla. Zvláštní kapitolou jsou pak texty z Buchenwaldu, které jsou velmi emotivní, avšak dnes sloužící spíše jako dobový doklad, než jako seriózní text o umění, filosofii, historii atp. Filla jeden z nich charakterizuje takto: „Toto není kniha. Není to také deník. Psal jsem to v Buchenwaldě, abych nezahynul“. Značná emotivnost, nesystematičnost a v podstatě přístup zapáleného diletanty však nesou všechny Fillovy texty a je proto nutné k nim tak i přistupovat. Zemřel 6.10.1953 v Praze. Byl pohřben na hřbitově v Praze-Střešovicích (ul. Cukrovarnická 15/131), kde sdílí hrob se svou ženou, akademickou malířkou Hanou Fillovou (25.9.1890–10.3.1958), rozenou Krejčovou, a švagrem, hudebním skladatelem Išou Krejčím (10.7.1904–6.3.1968). Více na http://cs.wikipedia.org/wiki/Emil_Filla.

Nový rok započal valnou schůzí konanou dne 28. ledna 1933. K tomuto datu evidovalo Sdružení jihočeských výtvarníků 211 členů.⁸¹ V uplynulém roce 1932 byla podniknuta akce k získání přispívajícího dorostu z řad studentstva. Členské příspěvky byly stanoveny na 10 Kč a mezi výhody patřil volný vstup do přednášek a výstav SJV a navíc každoročně grafická prémie zdarma.

V době od 15. do 29. ledna 1933 proběhla výstava malířů Vojtěcha Sedláčka a Vlastimila Rady z Umělecké Besedy v Praze. Úvodní řeč přednesl zástupce Umělecké Besedy Ullrych. Výstava byla opět instalována na letní verandě českobudějovické Besedě. Od 19. března proběhla výstava kreseb a karikatur Adolfa Hofmeistera a Antonína Pelce, která skončila 2. dubna 1933. Na členskou výstavu v Klatovech ve dnech 16. až 30. dubna se dostavili za SJV malíři Matoušek, Štika, Schwarz, Vízner, Kouba. Výstavu realizoval ve vlastní režii místní „Nový klub“, který také vydal svůj vlastní plakát. Ke slavnostnímu zahájení byli delegováni za SJV členové Schwarz a Valut. 30. členská výstava (spolková) byla pořádána v rámci společných oslav 28. října, jako hold SJV k 15. výročí trvání republiky a trvala od 22. října do 12. listopadu 1933. Bylo vystaveno celkem 102 prací a mezi vystavující členy patřili Kojan, Vízner, Dušek, Matoušek, Štika, Probošt, Böhm, Landrová, Mudroch, Schwarz, Zvěřina, Šindelář, Krejsa a Šesták. Plakát a pozvánky navrhl Julius Bous. Večerního zahájení výstavy se zúčastnili zástupci armády, obce, úřadů i škol. Slavnostní proslov měl dr. R. Stejskal jako předseda výboru společných oslav 28. října, za SJV předseda spolku

⁸¹ Z tohoto počtu byly 3 členové v kategorii zakládajících, 38 členů řádných/přibylo 6 a ubyli 3/, 132 členů přispívajících/přibylo 13 a ubyli 3 členové/, 43 členů přispívajícího dorostu. SOA Třeboň, sign. II A 8, inv. č. 19.

Julius Bous a dále grafik Karel Štika. Účinkovalo jihočeské smyčcové kvarteto a ředitel hudební školy pan J. Beran, který zahrál na violu část vlastní rukopisné novinky. Tato výstava byla počtem obeslaných děl, jejich hodnotou a poměrně velkou návštěvou, jak jednotlivci, tak i školami, nejúspěšnějším podnikem roku 1933. Výstavní místnost zapůjčil pro tuto akci Ústav pro zvelebování živností v Českých Budějovicích.

Roku 1933 také došlo k adaptaci Besedy a SJV tak bylo znemožněno soustavné vystavování v dosavadní verandě, která byla spolku vždy k dispozici celé zimní období. Proto bylo nutné, aby si Sdružení zajistilo dle potřeby místnosti právě v Ústavu pro zvelebování živností. O tyto místnosti však byl velký zájem ze všech stran a proto nebylo možné zajistit výstavní prostory vždy na dobu, která by byla pro SJV nejvhodnější. Vše bylo spojeno navíc s většími finančními výdaji, proto se výbor Sdružení jihočeských výtvarníků rozhodl upustit od pořádání soustavných výstav a realizovat každý rok pouze jednu nebo dvě hodnotné výstavy.

17. března 1933 také proběhla přednáška doktora V. V. Štěcha,⁸² známého výtvarného kritika a historika, na téma „*Jak se dívati na sochu*“. Tato akce se odehrála v přednáškové síni místní školní rady a byla doprovázena světelnými obrazy. Dne 20. října byla pořádána přednáška řádného člena SJV, grafika Karla Štiky na téma „*Výtvarníková literárnost*“ taktéž v přednáškové síni místní školní rady.

Jako každý předchozí rok, byla i tento zamítnuta žádost o subvenci podaná ministerstvu školství a

⁸² Prof. PhDr. Václav Vilém Štech narozen 31. 3. 1885 ve Slaném, zemřel 24. 6. 1974 v Praze. Český historik umění a profesor Akademie výtvarných umění. Zabýval se uměním pravěku a též všemi obdobími dějin českého umění. Dalšími oblastmi jeho zájmu byla teorie umění, díla Michelangela, Rembrandta, M. B. Brauna atp.

osvěty, jinde se SJV ani nepokusilo žádat s ohledem na hospodářské poměry.

Pro přispívající členy byla vydána zdarma za rok 1933 prémie, kterou byla šestibarevná původní litografie na křídovém papíře nazvaná „Kytice“ od člena SJV, Oty Matouška. Jako prémie pro přispívající dorost byl vydán na domácím jpanu linoryt člena SJV Karla Štiky „V tiskárně“.

Rok 1934 byl chudý na výstavní činnost spolku. Sice bylo počátkem roku navázáno jednání o uskutečnění výstavy slovinského umění a umění ruského, ale obě akce nemohly být uskutečněny, poněvadž při žádosti o závaznou přihlášku od vyjednávajících nebyla tato poskytnuta.

Od 14. dubna do 30. dubna byla pořádána spolu s Grafickým klubem výstava děl starých světových mistrů grafiky⁸³ v Ústavu pro zachování živností jako 31. výstava SJV. Výstava byla koncipována jako retrospektivní výhled do starší grafické tvorby, který si nečinil nároků na úplnost a dokonalost. Vzhledem k tomu, že se jednalo o výstavu grafiky, nečekaly na návštěvníky honosná velká plátna starých mistrů, ale malé intimní tisky, vyšlé z pracoven tvůrců. Byl zde snesen celkem nesourodý materiál, přičemž se doufalo, že právě touto pestrou směsí se snad docílí zájmu

⁸³ Uměleckou grafikou rozumíme tisky z desek umělcem zhotovených, a řadíme do grafiky dřevoryt, linoryt, rytinu, lept a litografii. Počátky grafiky v XV. století úzce souvisely s dějinami knihtisku a také rychlý rozvoj tiskařství ovlivnil nové vyjadřovací umělecké techniky. Nejstarší grafické listy však ještě předcházely knihtisk. Jsou to zlatnické rytiny, nielly a blokové obrázky dřevorytové. Již ve svých prvních začátcích nebyla grafika záležitostí pouze řemeslně technickou, nýbrž úzce souvisela s tehdejší uměleckým tvořením, jak dokazují jména rytců Dürera, Schongauera, Aldegrevera, Mantegna, Raimondiho a celé řady jiných. Slavní malíři byli současně grafiky a své umělecké zážitky transponovali do rytin i dřevorytů a tak se dějiny malířství kryjí s dějinami grafiky. Rytiny záhy opustily úzké pole ilustračního poslání a byly vytvářeny samostatné listy – obrazy, které činily umění populárním a přístupným širším vrstvám obyvatelstva. Dokud byla grafika vyjadřovacím prostředkem umělcovým, potud trvala její vnitřní hodnota a dokumentárnost. Jakmile však se grafika stala koncem 17. století pouze řemeslným produktem, nastal úpadek. Tento však nebyl trvalým, byly objeveny nové postupy v technice které přilákaly nové výtvarníky a rytina a litografie se tak opět staly rovnocennou složkou výtvarného projevu doby. Malíři až do dnešních dob používají grafických technik.

diváků, z nichž si každý mohl vyhledat autora či školu, které nejlépe odpovídaly jeho uměleckým představám.⁸⁴

Od osmého června probíhala další výstava pod názvem „Anabase pěšího pluku 1 MJH ve výtvarném umění“.⁸⁵ Tato legionářská anabase ve výtvarném díle legionářských malířů a sochařů byla soustředěna ve výstavních sálech Ústavu pro zvelebování živností na Husově třídě. Výstava byla kulturně i dokumentárně velmi hodnotným podnikem velkých oslav „dvacetiletého jubilea praporu pěšího pluku 1 Mistra Jana Husa“, které vyvrcholilo ve slavných vzpomínkových dnech 29. června až 1. července 1934. Výstavu obeslali Karel Bubka, Otto Matoušek, Petr Pištělka, Jaroslav Riedl, Josef Schwarz, Jindra Vlček a Vilém Kvasnička. K výstavě byl vydán Komitétem oslav a SJV účelně sestavený a bohatě ilustrovaný katalog, který graficky upravil malíř Otta Matoušek a který byl doplněn životopisy legionářských malířů a sochařů včetně stručné historie pěšího pluku 1 Mistra Jana Husa.⁸⁶

Tento rok se spolku stále nepodařilo zajistit vhodné a hlavně vlastní výstavní prostory, proto další

⁸⁴ V tomto nesourodém souboru grafik se objevilo přes 20 známých i neznámých grafiků, v katalogu k výstavě byli seřazeni abecedně, se stručnou charakteristikou grafika a vymezení jeho života. Patřil sem Aldegrever Heinrich (1502-1558), rodina Audranů (1661-1756), zastoupená třemi členy, Bartsch Adam (1500-1550), Bellange Jaques (1594-1638), Bergler Josef (1753-1829), první ředitel nově založené pražské Akademie malířské, Bolswert Scheltius (1586-1660), Boucher Françoise (1705-1770), jeden z nejznámějších malířů francouzského baroka, Brasamer Hans (1506-1554), Burgkmair Hans starší (1473-1531), Callot Jaques (1592-1635), Daumier Honoré (1808-1879), De Jode Pieter mladší (1606-1674), Doré Gustav (1832-1883), Dürer Albrecht (1471-1527), Everdingen Allart (1612-1675), Flamen Albert, Gauguin Paul (1848-1903), Gavarni Paul (1804-1866), Goya y Lucientes Francesco (1746-1828), Guercino Francesco da Cento (1590-1666), Hogarth William (1697-1764), Hollar Václav (1607-1677), Hopfer Hieronymus (1500-1530), Chodowiecki Daniel (1726-1801), Lukáš z Leidenu (1494-1533), Meriari Matyáš starší (1593-1650), Munch Edward (1863-1944), Nanteuil Robert (1623-1678), Ostande Adriaen van (1610-1685), Palko František (1724-1770), Pencz Georg (1500-1550), Pissaro Camille (1830-1903), Poussin Nicolas (1594-1665), Raimondi Marc Antonio (1480-1533), Rembrandt Harmensz van Rijn (1606-1669), Ribera Giuseppe – Spagnoletto (1588-1656), Sadeler Jiří (1570-1629), Sadeler Raphael (1555-1628), Tiepolo Giovanni Battista (1693-1770), Van Dyck (1599-1641), Velde Van de Adriaen (1635-1672) Waterloo Antonius (1598-1662), Watteau Antoine (1684-1721), Weirrotter František (1730-1771), Wolgemut Michael (1434-1519).

⁸⁵ Srov. Příloha č. 20-23.

⁸⁶ SOA Třeboň, fond SJV, inv. č. 32, Výstavní katalogy 1925 – 1938, sign. II C 1 b, kart. 13.

výstava se konala až na samém sklonku roku 1934 v Praze v Obecním domě a trvala až do 13. ledna 1935.

Protektorát nad výstavou převzal Rudolf Beran, poslanec Národního shromáždění a zároveň předseda Národohospodářského sboru jihočeského. Výstavu obeslalo 21 malířů, sochařů a architektů v počtu 166 děl a kolekcí výstavních plakátů SJV. Větší soubory měli malíři Jan Kojan, Josef Krejsa, Otto Matoušek, Václav Polívka, František Šindelář a Karel Štika. K zahájení výstavy byl vydán katalog a umělecký sborník „Práce“. Každý výtisk byl číslován a prodáván za 25 Kč.⁸⁷

28. ledna 1935 přinesl Republikán a den poté i Jihočeské slovo recenzi na novou výstavu Sdružení jihočeských výtvarníků. Tato byla otevřena v pátek 25. ledna večer ve výstavních místnostech Ústavu pro zvelebování živností. Po uvítacím proslovu předsedy SJV akademického malíře ppluk. Otty Matouška zazpívala profesorka Marcela Humhalová dvě písně. Na klavír ji doprovázel Vladimír Svoboda. Poté člen osvětového sboru Ot. Trčka ocenil dosavadní práci SJV, která i bez subvencí nebyla malá ani lehká. Bez povšimnutí nezůstala ani pravidelná návštěva reprezentantů místní posádky. Výstavy se zúčastnilo sedmnáct umělců, z toho 2 grafici, 2 sochaři a 1 architekt. Mezi malíři opět dominovali Otta Matoušek a Jan Kojan, který měl zároveň soubornou výstavu v Moravské Ostravě.

Tato úspěšná činnost Sdružení jihočeských výtvarníků, která vyvrcholila posledními členskými výstavami v Praze a v Českých Budějovicích, byla příčinou, že do SJV vstoupilo tento rok několik významných českých umělců. Výborem byli jednomyslně

⁸⁷ SOA Třeboň, fond SJV, inv. č. 69, Kniha výstřižků z novin 1932 – 1935, sign. IV A 2 c, kart. 23.

přijati akademičtí malíři Fr. V. Mokrý, Alois Moravec, Adolf Träger, Bohumil Ullrych a Josef Lír a architekt J. Vaculka. Činnost těchto umělců byla známá jednak z členských výstav Výtvarného odboru Umělecké Besedy, Jednoty výtvarných umělců a Výtvarného sdružení Myslbek, jednak ze souborných výstav, které dotyční pořádali buď v Praze nebo v Českých Budějovicích. Sdružení jihočeských výtvarníků bylo totiž do jisté míry spolkem konzervativním, jak neopomněl připomenout již dříve vystoupivší Emil Pitter,⁸⁸ takže od svých členů vyžadovalo přinejmenším umělecké vzdělání a kladlo důraz na výtvarné kvality vystavovaných děl, kdežto třeba Linie se profilovala jako víceméně poloamatérský spolek, kde akademické vzdělání měli 2 členové, shodou okolností právě ti, kteří vystoupili z SJV, Emil Pitter a Karel Fleischmann.

V srpnu 1935 přineslo Jihočeské slovo článek Dr. Ing. Karla Chocholy o novostavbě paláce firmy Brouk a Babka v Českých Budějovicích. Chochola působil jako projektant a v článku rozebral jak provedení práce, tak vnitřní uspořádání obchodu. Celá novostavba byla provedena na svou dobu v rekordním čase, kdy se s betonáží základové desky a pásů započalo dne 28. března a již 22. května byla celá železobetonová konstrukce budovy hotova. Dne 9. srpna byly ukončeny

⁸⁸ Právě Emil Pitter otiskl v *Linii* ze dne 2. března 1935 následující slova: „*Nebylo by dobře při příležitosti nedávné výstavy SJV neřici několik slov o jeho výtvarných názorech. Tato otázka byla jmenovaným sdružením ujasněna v Jihočeských listech 28. listopadu 1934. Konstatujeme předem, že i náš názor se s oním prohlášením kryje. Nebudeme se znovu zabývat vystupováním členů a drobením spolku. To je zjev, který vedení SJV sám podnítl a jen je nabádal k intenzivnější práci. Toto dodatečné reagování i v jiných případech je jedním ze symptomů SJV. V tom smyslu se zdá, že mnohá jeho činnost nevyrůstá jaksi z vnitřní potřeby, ale je reakcí v jádře negativní. Podle článku, uveřejněného v Jihočeských listech, je zřejmo, že SJV vyznává kredo F. X. Harlase. Toto kredo jsme i my přičítali SJV, ale přece jen udivuje, že SJV staví s pýchou na odív svůj konservatismus. Málokterý venkovský spolek by se asi sám hodnotil měřítkem F. X. Harlase, měřítkem minulého století. Ve zmíněném shodném hodnocení je ovšem rozdíl v tom, že to, co my považujeme za nedostatek a chybu, si SJV vychvaluje jako zásluhu a akcentuje to jako hodnotu kladnou. Tento duch pohodlné tradice snadno namluví jiným lehkověrným a pohodlným duchům, že je to „dobré a poctivé“. Ale doufejme, že to není poslední slovo a že SJV si také uvědomí leccos z obsáhlého vývoje umění XX. století“.*

všechny stavitelské práce. Stavba sama byla pro mimořádnost stavební a technických zařízení několikrát navštívena exkurzemi, mezi jinými též profesorem české techniky ing. Kloknerem a řadou odborníků z praxe.⁸⁹

Nejen obchodní dům firmy Brouk a Babka navrhl Karel Chochola, nýbrž vypracoval i návrh na tzv. Masarykovu desku, která byla zasazena dne 20. prosince 1935 do průčelí radnice. Plasticky vypracoval desku sochař J. B. Dušek z Tábora. Návrh desky, v jedné pětině skutečné velikosti, bezvadně v sádře provedený, který autoři předložili na schůzi dne 23. listopadu 1935 výboru pro postavení pomníku presidenta T. G. Masaryka, byl po autorově výkladu všemi s uspokojením přijat. Deska obsahovala vedle krásně řešené architektury a nápisu 50 centimetrů vysoký plastický portrét presidenta a nízký reliéf, představující řadu pochoduujících legionářských bojovníků v plné zbroji.⁹⁰

Podzimní výstavní sezona byla zahájena 35. výstavou člena Sdružení jihočeských výtvarníků, Adolfa

⁸⁹ Brouk a Babka, Vltavan, Dětský dům. Obchodní dům postavený na rohu ulice Dr. Stejskala a Široké ulice, postavený podle projektu Karla Chocholy na místě starého gotického domu pro firmu Josefa Babky a Jaroslava Brouka. Řešení využívá do krajnosti poměrně malý stavební pozemek o 247 metrech čtverečních vytvořením 937 metrů čtverečních prodejní plochy. Hlavním motivem architektury je úzký čtyřpatrový blok předsazený před přízemím, členěný pásovými okny, probíhajícími přes nároží. Nosnou konstrukci tvoří čtyři železobetonové rámy se středními pilíři, do nichž jsou vetknuty trámečkové sloupy systému Hennebique. Nárožní blok je vysazen na krakorcích a nárožní pilíř, který by překážel diagonálnímu situování vchodu, je nad přízemím vyneseno rohovou konzolou na dvojici sloupů. Suterén, kde bývala kotelna, šatna, aranžéři a sklady, je proti přízemí pod chodníkem rozšířen o 145 centimetrů. V odsazeném pátém patře sídlila administrativa. Strojovna výtahu v šestém patře se zábradlím na střeše ční nad střechami v souladu s dobovou poetikou jako kapitánský můstek. Tepelné rozvody v podlaže systému Crittal byly jedny z prvních ve městě. Schodiště s bočním vstupem z Široké ulice je zdůrazněno úzkým rizalitem, vysazeným nad přízemí. Fasády pokrývá keramický obklad. Při otevření prodejny 1935 vznikl krátký dokumentární film o této události. Po znárodnění byl obchodní dům přejmenován na Vltavan, 1980 na Dětský dům. V roce 1983 byl pro havarijní stav uzavřen a 1987 – 1988 rekonstruován. Po roce 1990 byl obnoven původní název Brouk a Babka.

⁹⁰ Počasí ovšem slavnostnímu aktu odhalení desky příliš nepřálo, padal hustý sníh a silně foukal vítr. Ovšem toto nezabránilo několika tisícům lidí shlédnout tento akt. Slavnost byla zahájena po příjezdu nového velitele 5. divize brigádního generála Neumana, který provedl přehlídku čestné roty a přijal hlášení. Poté promluvil legionář profesor O. Trčka, předseda komitétu pro odhalení desky, Jihočeské pěvecké kvarteto zazpívalo skladbu Boh. Jeremiáše „Přání“. Samotný akt odhalení desky doprovodilo pěvecké sdružení Foerster přednesem skladby Ot. Jeremiáše „Za Masarykem“, na slova básníka Mir. Hallera. Panu prezidentu byl do Lán odeslán pozdravný telegram.

Trägera, nazvanou „Malby a kresby“. Výstava probíhala mezi 3. listopadem a 1. prosincem 1935. Výstava až na malé výjimky obsahovala malby a kresby z doby od roku 1931 do roku 1935 a čítala 78 obrazů, umístěných v obou sálech Ústavu pro zvelebování živností. Výstava dobře ukázala autorův přerod, ač pomalý, z impresionistického pojetí krajiny k obrazům, v nichž se uplatňuje složka kompoziční a kde akcentuje ústřední motiv. Připojená výstava kreseb a náčrtů dala nahlédnout do zákulisí Trägerovy tvorby. Přítomné uvítal předseda SJV Otta Matoušek a předseda umělecké revue Veraikon promluvil o díle a osobnosti Adolfa Trägera. Tomuto umělci bylo navíc věnováno celé číslo Veraikonu, vycházející poslední březnový týden 1936.

36. výstava SJV probíhala od 8. prosince do 1. ledna 1936. Obeslalo jí 18 umělců, kteří dohromady poskytl celkem 86 děl a výstava byla zahájena Jihočeským pěveckým kvartetem v obsazení Němec, Mitíska, Horovec a Vávru. Úřadující místopředseda SJV přivítal hosty a v krátkém proslovu vzpomněl desetiletého trvání a činnosti SJV, kterému se dostalo uznání za činnost výchovnou od ministerstva školství a národní osvěty. Větší prostor byl věnován novým členům, kteří dosud v Českých Budějovicích se Sdružením nevystupovali, jako například A. Moravec, B. Ullrych a F. V. Mokrý.⁹¹

Na třicátou sedmou členskou výstavu SJV zval návštěvníky Okresní Osvětový sbor ve Strakoncích. Výstava se konala opět pod protektorátem poslance Berana, slavnostní otevření výstavy bylo naplánováno na neděli 15. prosince 1935, skončena byla 28. prosince 1935. Zároveň již byla naplánována a rozjednána další akce, tentokrát v Praze v Obecním

⁹¹ SOA Třeboň, fond SJV, inv. č. 70, Kniha výstřížků z výstav 1935-1938, sign. IV A 2 d.

domě v rozmezí dnů 12. ledna - 16. února 1936. Protektorát této výstavy přijal pražský primátor Karel Baxa a opět poslanec Beran. Sdružení jihočeských výtvarníků tak otevřelo svoji 38. výstavu, která se setkala s velkým ohlasem.

V pořadí 39. výstava byla výstava prací členů Spolku výtvarných umělců Mánes, Vincence Beneše a Břetislava Bendy, opět pořádaná ve výstavních místnostech Ústavu pro zvelebování živností. Malíř Beneš vystavoval soubor 49 olejových obrazů, Břetislav Benda jakožto sochař představil na 50 drobnějších plastik, provedených v bronzu, mramoru a terracotě. Vedle toho vystavoval dva soubory fotografií svých prací. Expozici dominovala busta Aloise Rašína, prezidenta Osvoboditele Masaryka a reliéf doktora A. Švehly.

V prázdninovém čase oslavil navíc padesáté narozeniny jeden z nejvýznamnějších členů SJV, malíř Jan Kojan.

Kulatou, čtyřicátou výstavu podniklo Sdružení po prázdninové pauze až v listopadu 1936. Výstava byla věnována Otto Matouškovi a nesla název „Jihočeské krajiny“. Výstava byla výsledkem jeho tříleté práce a byla příkladem typicky jihočeské krajiny, za jejíhož malíře byl Otto Matoušek označen v projevu přispívajícího člena SJV Otto Řádka. Matoušek tak opět dokázal, že není „pouhým“ malířem legionářem, jemuž jsou vojenské motivy nejbližší.

Další členská výstava na sebe nenechala dlouho čekat, na domácí půdě mezi dny 7. až 28. března 1937 představilo svá díla 12 umělců, která byla věnována 87. narozeninám prezidenta - Osvoboditele T. G. Masaryka. Protektorem výstavy se stal starosta a poslanec Národního shromáždění doktor Al. Neuman. Po

vernisaži se sešli členové SJV se vzácným hostem, výtvarným recenzentem, malířem a profesorem J. R. Markem a ve známé Volbrechtově kavárně byla projednána další podzimní výstava SJV v Brně a výstava brněnského „Alše“ v Českých Budějovicích. Rovněž byl pevně stanoven termín souborné výstavy Jana Kojana k jeho padesátinám v pražském Obecním domě. Odpoledne navštívili všichni členové sbírky Městského muzea, kde si zvláště v Praze působící členové se zájmem prohlédli jedinečné soubory jihočeské gotiky v nové zdařilé instalaci.⁹²

U příležitosti zborovských oslav uspořádal pěší pluk 1 Mistra Jana Husi společně se Sdružením jihočeských výtvarníků výstavu obrazů a plakátů s názvem „Náš voják“.⁹³ Je přirozené, že hlavní a nejzajímavější část výstavy tvořily bohatě obeslané soubory malířů legionářů, Otty Matouška a Jindry Vlčka. Matoušek poskytl obecnstvu příležitost shlédnout obrazy z legionářské minulosti i ze života tehdejšího vojáka. Vedle rozměrných olejů, jako byli studie k cyklu „Zborov“, vystavil ještě početný soubor svérázně kreslených linorytů, které jednoduchostí a kreslířskou bezprostředností připomínají klasické kresby Mikuláše Alše. Jindra Vlček na svých rozměrných akvarelech zachytil vzrušující scény ze slavné bitvy u Zborova, řada kolorovaných kreseb z Ruska a svěže načrtnuté studie z míst velké zborovské historie vhodně doplnily tento malířský soubor.⁹⁴ Mezi další malíře, kteří obeslali výstavu, patřil například Alois Moravec a Jaroslav Ullrych, V. F. Eisenreich, J. Alex a Jan Kojan, Eduard Demartini, J. YR. Schuster. Ze

⁹² Jihočeské slovo, 11. březen 1937, Jihočeské slovo 17. března 1937 a Republikán ze dne 18. března 1937.

⁹³ Příloha č. 24 a 25.

⁹⁴ Naše vojsko, č. 23, ročník desátý, s. 353.

sochařů je nutno zmínit B. Dobiáše, B. Bendu, Rouse, Lhotáka a Šejnosta. Výstavu zahájil obsahově hutným proslovem ministr národní obrany František Machník.⁹⁵ Hudba pěšího pluku 1 zahrála chorál „Kdož jste boží bojovníci“. Výstava trvala až do 20. června 1937. V srpnu oslavil 51. narozeniny malíř Jan Kojan, kterému byla na počest uspořádána výstava v pražském Obecním domě dne 5. prosince 1937. Na oficiální pozvánce stálo: „ SJV zve vás k slavnostnímu zahájení souborné výstavy jihočeského malíře Jana Kojana, člena Jednoty umělců výtvarných a Sdružení jihočeských výtvarníků pořádané k jeho padesátinám pod protektorátem pana Rudolfa Berana...“.⁹⁶ Časopis „Letem světem“ ze dne 2. prosince 1937 vydal k této příležitosti článek nazvaný „V atelierech našich umělců – Návštěvou u akademického malíře Jana Kojana.“

Čtyřiačtyřicátá výstava prací Sdružení jihočeských výtvarníků v Českých Budějovicích, která trvala od 9. do 31. ledna 1938, předvedla práce dvaadvaceti malířů a tří sochařů. Jak napsaly Lidové noviny, „...úroveň vystavených prací jest proti předchozím výstavám Sdružení v Českých Budějovicích značně vysoká. Je tu všude vidět dojem vážné snahy po dosažení vyšších cílů, které bývají často provincionálním kolektivům nedostupný“.⁹⁷ Zahajovací proslov se uvolil pronést akademický malíř a výtvarný referent „Venkova“ profesor F. M. Mokrý z Prahy, kde zároveň 19. ledna 1938 vyšla obsáhlá recenze V. Rýdla s popisem děl všech malířů a kde si autor zároveň posteskl nad slabší účastí sochařů.

26. února byla zahájena péčí SJV předem dojednaná výstava KVV Aleš ve výstavních sálech Ústavu

⁹⁵ Proslov byl otištěn v Jihočeských listech ze dne 9. června 1936

⁹⁶ SOA Třeboň, fond SJV, Kniha výstřížků 1935-1940, sign. IV A 2 d, č. knihy 24.

⁹⁷ Raul Koczalski v Lidových novinách ze dne 26. ledna 1938.

pro zvelebování živností. Výstava byla odstartována Alšovým citátem „Umění má povznášeti lidstvo z všednosti života“. Projev předsedy KVV Aleš architekta Hrdličky byl ve zkrácenější verzi otištěn v Jihočeských listech dne 29. února 1938. Vystavovaný soubor obsahoval 105 katalogových čísel.

Na oplátku pozval Klub výtvarných umělců Aleš členy SJV do Brna, kde Sdružení uspořádalo svou 46. výstavu ve dnech 9. dubna až 1. května 1938. Na výstavě promluvil děkan filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, prof. JUDr. et PhDr. Eugen Dostál, dále předseda KVV Aleš dr. Hrdlička a za SJV promluvil Dr. Ing. Karel Chochola. Dohromady výstavu obeslalo 22 jihočeských umělců,⁹⁸ z nichž největší soubor patřil Janu Kojanovi. Pro velký úspěch byla výstava prodloužena do 8. května.

Rok 1938 byl bohatý na jubilea, z výtvarníků SJV oslavil padesáté narozeniny A. Träger,⁹⁹ šedesátých se dožil Julius Bous,¹⁰⁰ toho času místopředseda SJV a padesátiny oslavil též Jan Rafael Schuster, funkcí jednatel Sdružení.¹⁰¹

Svou čtvrtou pražskou výstavu otevřelo Sdružení jihočeských výtvarníků v neděli dne 4. prosince roku 1938, kdy při otevření promluvil básník Ladislav Stehlík. Expozice obsahovala díla dvaceti dvou malířů a tří sochařů v souboru 157 čísel. Na této výstavě bylo možno zakoupit nejen drobné práce grafické a keramické, ale i obrazy a plastiku větších rozměrů, ceny začínaly na 60 korunách. Obsáhlo referenci podal

⁹⁸ Výstavu obeslali tito výtvarníci: A. Bílek, J. Bous, B. Dobiáš, B. Dudáček, J. V. Dušek, J. Kojan, L. Kuba, J. Krejsa, P. Laška, O. Matoušek, F. V. Mokrý, A. Moravec, V. Polívka, J. Probošt, J. Schwarz, F. Suchá, J. K. Schuster, P. Šindelář, K. Štěch, K. Štika, A. Träger a B. Ullrych.

⁹⁹ Narozen 22. ledna 1888 v Českých Budějovicích.

¹⁰⁰ Narozen 20. července 1878 v Nepolisech u Chlumce nad Cidlinou.

¹⁰¹ Narozen 24. října 1888 v Břežnici.

v deníku „Venkov“ profesor Karel Koral.¹⁰² Pro galerii města Prahy byla zakoupena dvě malířská díla, od malíře Otty Matouška to byl olej „Šumavští dřevaři“ a od malíře J. Hály taktéž olej „Děvčátko v trávě“.

Menší prodejní vánoční výstavu uspořádalo SJV od 11. prosince v sále Ústavu pro zvelebování živností, kdy ceny vystavených děl byly přizpůsobeny obecenstvu, hodlajícím si zakoupit umělecky hodnotný dárek nebo potěšit své blízké. Vstupné činilo jednu korunu a výstava byla uzavřena 23. prosince.

¹⁰² Jihočeským výtvarníkům patří dnes vavříny, neboť oni to byli, kdo zůstal věrný české výtvarné tradici, což ovšem neznamená, že by zůstali slepí a hluší před tím, co se ve světovém výtvarnictví dělo, naopak: viděli všechno, čeho bylo třeba, ale přece se svému poslání nespronevěřili, ba ještě s větší pokorou a láskou se skláněli ke své rodné zemi, naslouchali jejímu hlasu, a odkrývali rasy a hnutí její drahé tváře a vyjadřovali svůj upřímný vztah k její duši, ve svém výtvarném díle. Toto dílo je dnes po zásluze oceňováno a vítáno pro své čisté a rázovité znaky, které navazují na českou výtvarnou tradici a vyznamenají cestu, po níž musí jít každý, kdo chce, aby svým dílem přispěl k obrození výtvarného díla, které bude v pravdě národní.

4.2 Výstavní činnost 1939 - 1945

Vzhledem k tomu, že má práce je založen na nejen na studiu fondu SJV, ale kapitola o výstavní činnosti se též opírá o studium dobového tisku, je nutno aspoň ve stručnosti nastínit situaci, do které se dostal protektorátní tisk.

Bezprostředně po vzniku protektorátu byl vydán 17. března 1939 výnos o nové organizaci tiskové služby. Při tiskovém odboru předsednictva ministerské rady bylo zřízeno Ústředí tiskové služby.¹⁰³ Úředníci tohoto orgánu pracovali přímo v jednotlivých redakcích. Úkolem bylo působit tak, aby se zakořenilo vědomí, že říše chrání zájmy protektorátu a že v jejím rámci jsou dány možnosti dalšího vývoje.¹⁰⁴

Svou vlastní tiskovou službu mělo i Národní souručenství (dále NS). Její předseda dr. Oldřich Suchý byl v roce 1940 zatčen a jeho nástupci msgre. Fr. Hálovi se podařilo uprchnout do emigrace. Tehdy byla uvězněna řada funkcionářů Národního souručenství. Do čela propagační komise pronikli aktivističtí novináři, kteří vycházeli nacistům více vstříc, než tito očekávali a žádali.

Ovšem ani tehdy nebyla rozhodujícím činitelem v protektorátním tisku ani tisková služba NS, ani Ústřední tisková služba tiskového odboru ministerské rady, ale Úřad říšského protektora a v něm skupina pro kulturně politické záležitosti.

Na území jihočeského kraje vycházelo koncem třicátých let zhruba osmdesát českých regionálních časopisů nejrůznějšího typu. Jejich počet se postupně snižoval jednak změnou politické struktury, hned po

¹⁰³ F. BOSÁK, *Z jihočeského protektorátního tisku*, JSH, 59, 1990, s. 183 – 193.

¹⁰⁴ TÝŽ, *Předmnichovská republika a jihočeský tisk*, JSH, 57, 1988, s. 119 – 129.

15. březnu 1939 ubylo dalších 23 časopisů, mnoho novin zaniklo během roku 1941 a dalším kritickým mezníkem byl rok 1943 v souvislosti s vyhlášením totální mobilizace. Jediný regionální časopis, který vycházel bez přerušení až do 4. května 1945, byla Jihočeská jednota.¹⁰⁵

Jihočeské listy měly v roce 1939 už svůj pětáctý ročník. Vycházely každou středu a sobotu jako dvoulist. Poslední číslo má datum 24. 5. 1941. Na rozdíl od Jihočeské jednoty měly Jihočeské listy více zpráv z oblasti kultury.

Co se týká zahraničních politických událostí, podával jihočeský tisk zprávy přesně podle německých směrnic. Ani o vnitropolitických problémech jižních Čech se čtenář nedozvěděl z regionálního tisku téměř nic.

Z místního tisku si můžeme ale vytvořit obraz o aktivitě výtvarného umění v jižních Čechách. Výstavy pořádalo Národní souručenství právě se Sdružením jihočeských výtvarníků pod názvem Národ svým výtvarným umělcům. Malíři psali poměrně hojně do jihočeského tisku. Od poloviny roku 1941 se podstatně zúžil prostor pro jakoukoliv kulturní činnost. Vyvrcholila bezohledná germanizace, zásahy nacistů do všech oborů veřejného života byly stále tíživější. Totální pracovní nasazení těžce postihlo mládež. Nebyl papír na noviny a knihy, nebyly prostory ani pro vyučování, tím méně pro výstavy výtvarného umění. Kulturní činnost zkomírala. I přes to si Sdružení jihočeských výtvarníků udrželo vysokou kvalitu a počet výstav až do poloviny roku 1944, od kdy se zaměřovalo spíš na menší výstavy jednotlivců, a to především mladých výtvarníků.

¹⁰⁵ F. BOSÁK, *Z jihočeského protektorátního tisku*, JSH, 59, 1990, s. 184.

Jubilejní padesátá výstava¹⁰⁶ připadla na dny 12. až 26. března 1939 a opět se vystavovalo v Ústavu pro zvelebování živností. 50. výstava se konala pod záštitou generála Bedřicha Neumana a pro velký zájem veřejnosti byla o týden prodloužena. V čestném výboru byla zastoupena městská rada bechyňská, husinecká, vodňanská, písecká, strakonická, tábořská a třeboňská. Návštěvu si prohlídli i říšskoněmečtí vojáci, zúčastnili se odborníci i studenti, ovšem spíše jako jednotlivci, než jako skupiny. Ovšem při vernisáži se ještě nikdy nesešlo tolik lidí jako nyní - Oba sály i prostory sloupového předsálí byly návštěvníky naplněny.¹⁰⁷ Program byl zahájen Foerstrovým sborem „Oráč“. Po přivítání protektorů a starostů jihočeských měst předsedou O. Matouškem následoval proslov velitele 5. divize generála B. Neumana, který v něm připomenul součinnost tvorby a činnosti SJV s armádou, kdy poukázal na dvě velké výstavy „Náš voják“ a „Voják ve výtvarném umění“, zdůrazniv při tom primát Sdružení v této myšlence před všemi ostatními spolky. K výstavě došlo mnoho blahopřejných dopisů a telegramů, zvláště z kanceláře prezidenta republiky, další od ministerského předsedy R. Berana, od ministra školství, od spolků Mánes, Hollar, JVU, SZVU z Plzně, KVV Aleš z Brna, od mnohých kulturních, samosprávných i národohospodářských korporací. Bohužel, za celou dobu trvání výstavy byl zakoupen pouze jeden obraz v ceně 400 korun, což ve srovnání s mnohatisícovými částkami, vydaných na výstavách zahraničních umělců, zejména jihoslovanských, vyznívalo poněkud nepříznivě pro tyto mecenáše umění, ale i pro SJV, pro které byla tato výstava vysoce nákladným podnikem, který ani

¹⁰⁶ Příloha č. 26 a 27.

¹⁰⁷ SOA Třeboň, inv. č. 71, Kniha výstřížků 1938 - 1940, sign. IV A 2 e, kart. 25.

zdaleka nemohlo pokrýt ze vstupného, které bylo nasazeno na směšné 3 koruny, snížené pak činilo pouhou korunu.¹⁰⁸

I přes pohnutou dobu nepřestalo SJV být činným a další akcí byla putovní výstava prací všech členů, kdy se každý zúčastnil dvěma pracemi.¹⁰⁹ Na první zastávce v Bechyni se sešla díla 28 jihočeských výtvarníků v počtu 110 prací, v nichž byly zastoupeny akvarely, oleje, dřevoryty, lepty, akvatinty, suché jehly i keramika. Výstava byla pořádána pod záštitou rady města Bechyně a místního osvětového sboru.

Další zastávkou byl Jindřichův Hradec, kde byla výstava otevřena 3. září v Městském muzeu. Ukončena byla 17. září a již 28. září byla instalace otevřena v Klatovech. Program putovní výstavy byl ukončen v Táboře, kam bylo SJV pozváno již o prázdninách. SJV vydalo ke všem výstavám graficky vypracované katalogy a pozvánky.¹¹⁰

V neděli 1. října byla otevřena v Českých Budějovicích výstava spolku českých umělců a grafiků Hollar z Prahy, kterou uspořádalo budějovické Sdružení jihočeských výtvarníků jako svojí 54. výstavu. Pro krátký čas přípravy odpadla vernisáž. Ovšem 20 umělců připravilo na 176 ukázek svých prací, mezi kterými byl i člen SJV Karel Štěch, jako žák grafika profesora Šimona z Hollara, který tu též vystavoval.

Od 12. listopadu do 15. prosince probíhala v desítce českých měst akce „Národ svým umělcům“,¹¹¹ kdy pod záštitou ministra školství a národní osvěty a

¹⁰⁸ Srov. SOA Třeboň, fond SJV, inv. č. 43, Pokladní kniha 1928-1941, sign. III A 3 a.

¹⁰⁹ Srov. průvodní dopis každému členu spolku z 15. června 1939: *Vážený pane. Zahajovací putovní výstava SJV koná se již od 16. července do 5. srpna v bechyni. Odtud půjde soubor do Jindřichova Hradce a po té do Klatov. Každý člen zúčastní se aspoň dvěma pracemi, neboť je to jeho kulturní povinností vůči veřejnosti i spolku...*

¹¹⁰ Srov. SOA Třeboň, fond SJV, inv. č. 32, Výstavní katalogy 1939-1947, sign. II C 1 b, nebo inv. č. 70, Kniha výstřížků 1938-1940, sign. IV A 2 d.

¹¹¹ Příloha č. 14.

Národního souručenství vystavovalo SJV svá díla v Českých Budějovicích a Táboře. U příležitosti výstavy, kterou pořádá Národní souručenství v Českých Budějovicích, požádala redakce Jihočeských listů odborníka ze SJV, aby populárním způsobem informoval veřejnost, jak správně chápat výtvarná umělecká díla. Tento článek byl rozdělen na 5 částí a vyšel na pokračování, podepsán byl pouze šifrou -o-.

Dle nařízení Kulturní rady Národního souručenství v Praze výstavy mohli být účastni pouze malíři a sochaři umělci, ne amatéři. K výběru děl přihlášených na výstavu byla proto určena umělecká porota.

Účastí na těchto dvou výstavách završilo SJV rok 1939 a připravovalo se na další pražskou výstavu, pro kterou mělo již po delší dobu zamluvené výstavní prostory.

Členská výstava Sdružení jihočeských výtvarníků se v Obecním domě uskutečnila 4. - 25. února 1940 a byla již pátou výstavou SJV v Praze a 57. spolkovou. Akce byla zaštitěna Kulturní radou v Praze a Národohospodářským sborem jihočeským, za který přednesl projev úřadující místopředseda docent doktor J. Stocký, za SJV grafik Karel Štika. SJV bylo v Praze vždy ceněno za svěží závan regionalismu, který osvěžil pražský centralismus a nejinak tomu bylo i tentokrát. Na této výstavě byl oceněn Kojanův obraz „Rybolov“ cenou Národohospodářského sboru jihočeského. V rámci této výstavy proběhlo také malé matinée jihočeské poesie, a to dne 18. února 1940. Úvodní slovo měl malíř a grafik Karel Štika, na večeru zaznělo pojednání o kultuře jižních Čech, byly recitovány básně Jana Čárka, Miroslava Hallera, Jaromíra Měšťana a dalších jihočeských básníků.

Pod patronátem Okresního osvětového sboru a Národního souručenství ve Vodňanech proběhla 58. výstava Sdružení jihočeských výtvarníků mezi dny 17. a 30. března 1940.¹¹²

Sklonkem roku navíc oslavil své padesáté narozeniny i malíř a jeden z nejzasloužilejších členů spolku Otta Matoušek.¹¹³

V prosinci navíc uspořádalo Národní souručenství v Budějovicích za spolupráce se Sdružením jihočeských výtvarníků výstavu „Národ svým výtvarným umělcům, která byla konána pod záštitou ministra školství a národní osvěty ve dnech 1. - 24. prosince 1940.¹¹⁴ Úvodní projev měl Dr. M. Zátka, zmocněnec výboru Národního souručenství pro kraj Budějovice. Výstavou prošly do čtvrtka bezmála čtyři tisíce osob, které si prohlédly vystavovaná díla.¹¹⁵

Počátkem roku 1941 zavítalo Sdružení jihočeských výtvarníků se svou členskou výstavou do pavilonu Jednoty umělců výtvarných ve Voršilské ulici.¹¹⁶ Do Prahy zavítali již pošesté a za 15 let svého trvání uspořádalo Sdružení na dva a šedesát výstav.¹¹⁷ Národohospodářský sbor jihočeský zastoupený PhDr. Milanem Novotným navíc při zahájení výstavy věnoval podruhé Jihočeskou cenu výtvarnou předsedovi SJV, akademickému malíři Ottu Matouškovi, jako upřímný projev vděčnosti za celoživotní dílo.¹¹⁸ Za Sdružení jihočeských výtvarníků promluvil Karel Štika, jehož proslov byl otištěn v listu Venkov.

¹¹² SOA Třeboň, fond SJV, sign. II C 1 a, kart. 10 nebo sign. IV A 2 e, kniha 25.

¹¹³ Gratulační článek přinesl mimo jiné i „zemědělský list“ Venkov, 3. prosince 1940.

¹¹⁴ SOA Třeboň, fond SJV, sign. IV A 2 f, kniha 26.

¹¹⁵ Sdružení si vedlo vlastní knihy návštěv, bohužel za období 1936 – 1945 nejsou dochovány.

¹¹⁶ Salon ze dne 15. března 1941.

¹¹⁷ SOA Třeboň, fond SJV, Výstavní katalogy 1925-1950, sign. II C 1 b, kart. 13-15.

¹¹⁸ Poctěným obrazem byl Matouškův olej s názvem „Doudlebsko“. Vítězný obraz byl otištěn v listu Pestrý týden dne 1. března 1941.

V druhém březnovém týdnu navštívili zástupci Sdružení jihočeských výtvarníků v chýnovské vile sochaře Františka Bílka a požádali ho o přijetí čestného předsednictví jejich spolku, které tento sochař-mystik přijal.

Nedlouho po této události však spolek opět navštívila smrt. 21. dubna 1941 ve věku pouhých čtyřiceti pěti let zemřel ve své rodné obci Husinci akademický malíř Josef Krejsa.¹¹⁹

Ve dnech 15. až 21. dubna byla instalována v síni okresní hospodářské záložny v Sušici výstava obrazů jihočeských výtvarníků z Budějovic. Na sušické výstavě bylo 58 obrazů v oleji, akvarelů a dřevorytů, které vystavovalo 13 akademických malířů.

Další výstavu uspořádalo Sdružení od 5. do 19. října 1941 v Sezimově Ústí u Tábora. Zároveň zde byl otevřen takzvaný „Jihočeský salon“, který sloužil ke stálé propagaci jihočeského výtvarného umění. Salon byl po vzoru Zlínského salonu zbudován ve společenském domě Baťa. Jeho zahájením byla právě výstava Sdružení jihočeských výtvarníků, kteří se představili 250 pracemi. Souběžná výstava probíhala v Českých Budějovicích v Salonu Auto Praga ve dnech 4. - 22. října. Jednalo se o členskou výstavu drobných prací místních členů SJV, kdy bylo vystaveno pouze šedesát exponátů.¹²⁰ V měsíci říjnu téhož roku proběhla taktéž výstava jihočeských výtvarníků v Horažďovicích.¹²¹ Ve spolupráci s Okresním osvětovým sborem v Horažďovicích byla výstava otevřena ve dnech 11. - 13. října

¹¹⁹ O této smutné události bylo psáno v řadě periodik, výběrově Telegraf z Moravské Ostravy ze dne 24. dubna 1941 v článku „*Jihočeský malíř Josef Krejsa zemřel*“, Lidové noviny v Brně 23. dubna přinesly krátkou noticku, Večerní Praha z téhož dne článek nazvaný „*Za malířem Josefem Krejsou*“, stejně se jmenoval článek pražských Národních listů z 24. dubna 1941.

¹²⁰ SOA Třeboň, fond SJV, sign. IV A 2 g, kniha 27. Vystavující členové byli Julius Bous, Jan Bulíř, Jaroslav Bureš, Bohumil Dobiáš, František Jirouš, Jan Karel, Ota Matoušek, Jan Pešák, Theoder Pchálek, Jiří Probošt, J. R. Schuster, Karel Štěch, Adolf Träger, Viktor Vorlíček.

¹²¹ Tamtéž.

v zasedací síni městského zastupitelstva.¹²² Říjen byl měsícem velice bohatým na výstavy. Další se konala v Blatné od 18. do 20. října v sále restaurace „U Křížků“.¹²³ Okresní osvětový sbor v Týně nad Vltavou spolu se SJV uspořádal v sálu hotelu „U zlaté lodi“ další výstavu mezi 25. - 27. říjnem 1941. Poslední výstava, která začala v tomto měsíci byla expozice členů SJV Otty Matouška, Karla Štěcha, Karla Šteifa a Bohumila Dobiáše. Zahájena byla 25. října a skončila 12. listopadu 1941. O tři dny později byla zahájena výstava Julia Bouse, Jana Bulíře, Jiřího Probošta a Karla Šteifa v salonu Auto Praga v Českých Budějovicích, a trvala až do 30. listopadu.¹²⁴

Vánoční výstava SJV začala dne 7. prosince 1941 v Salonu Auto Praga na Lannově třídě v Českých Budějovicích.¹²⁵

Rok 1942 byl zahájen výstavou obrazů Theodora Pchálka a Jana Rafaela Schustra v místnostech Auto Praga. Již od prvního dne byl o tyto díla proječován velký zájem.¹²⁶ Návštěvníci mohli obdivovat zátiší a kytice těchto dvou malířů od 11. do 25. ledna 1942.

Na valné schůzi SJV konané 18. ledna 1942 v Českých Budějovicích byl zvolen za předsedu opět Otta Matoušek, ovšem na základě nařízení místního policejního ředitelství ze dne 28. ledna 1942 č.j. 2217-42-I-věc: *Vyloučení legionářů z předsednictva spolku*-předal řízení spolku dosavadnímu místopředsedovi Juliu Bousovi.

¹²² Recenzi přinesl Pošumavský kraj ze dne 8. října a 22. října 1941.

¹²³ SOA Třeboň, fond SJV, sign. IV A 2 g, kniha 27. Vystavující členové opět byli Julius Bous, Jan Bulíř, Jaroslav Bureš, Bohumil Dobiáš, František Jirouš, Jan Karel, Ota Matoušek, Jan Pešťák, Theoder Pchálek, Jiří Probošt, J. R. Schuster, Karel Štěch, Adolf Träger, Viktor Vorlíček.

¹²⁴ Českobudějovické noviny, Pošumavský kraj a Budějovické listy přinesly článek 26. listopadu 1941, Jihočeská jednota 21. listopadu 1941.

¹²⁵ Národní práce, č. 358, 30. 12. 1941.

¹²⁶ SOA Třeboň, fond SJV, sign. IV A 2 g, kniha 27.

Kulturní rada při Národní radě české za součinnosti Krajského vedení Národního souručenství v Českých Budějovicích, Sdružení jihočeských výtvarníků a Krajské ústředí osvětových sborů slavnostně zahájili v neděli 1. února 1942 výstavu „Národ svým výtvarným umělcům“ v Besedě budějovické. Výstava trvala až do 15. února a úvodní projev měl krajský vedoucí Národního souručenství J. Starý. Výstavní expozice měla krajský charakter, neboť se jí zúčastnili výtvarníci z celé oblasti jižních Čech.

Zprávu o další výstavě přinesl Pošumavský kraj v článku nazvaném „Výstava mladých výtvarníků v Č. Budějovicích“.¹²⁷ Tato akce SJV se konala v jejich galerii na Lannově třídě a vystavovali Antonín Homolka, Ada Novák a Jan Peštlák. Výstava trvala do 8. března.

V úterý 31. března zahájil Otta Matoušek svou 14. výstavu v Praze ve Výtvarném díle na Jungmannově náměstí nazvanou „Jihočeská krajina“. Expozici zahájil Boh. Ullrych, který řekl: „Ota Matoušek poznal velmi brzy, že umělec musí být *‘odněkud’*, aby mohl říci něco opravdového. Není rodákem jihočeským, ale již jako žák akademie prošel jižní Čechy s náčrtníkem v ruce. Hlavní popud k cestě byl dán obdivem k Alšovu dílu. Jednoduchými prostředky je zde řečeno často více než v honosných krajinářských malbách. Zůstal jižním Čechům věrný...“.¹²⁸

Další výstavou SJV byla posmrtná výstava zemřelého člena spolku Jana Krejsy v galerii SJV na Lannově třídě od 29. března do 12. dubna 1942. Při vernisáži promluvil místopředseda SJV malíř Julius Bous.¹²⁹

¹²⁷ Pošumavský kraj ze dne 25. února 1942.

¹²⁸ SOA Třeboň, fond SJV, sign. IV A 2 g, kniha 27 a Budějovické listy ze dne 2. dubna 1942.

¹²⁹ Celý Bousův projev s rukopisnými poznámkami je k nahlédnutí ve fondu SJV, sign. IV A 2 g, kniha 27.

Krejsův soubor dokumentoval velmi dobře jeho životní tvorbu, kterou věnoval svému rodnému jihočeskému kraji a především okolí milovaného Husince.¹³⁰ Výstava čítala téměř 70 katalogových čísel, zastoupeny byly linoryty, velké oleje i soubor grafických listů. Výstava se těšila neobvykle četné návštěvnosti, jež byla známkou obliby zemřelého malíře.¹³¹

Při zahájení druhého Jihočeského salonu v Sezimově Ústí byla předána Jihočeská výtvarná cena pro rok 1942 akademickému malíři Aloisi Moravci, členu Sdružení Jihočeských výtvarníků, za jeho dosavadní výtvarné dílo.¹³² Alois Moravec se narodil roku 1899 v Malé Chýšce u Milevska a na malíře a grafika se vzdělával na Umělecko-průmyslové škole v Praze u profesora Františka Kysely a na pražské akademii u profesora Maxe Švabinského.

V průběhu dubna až června 1942 uspořádalo SJV celou řadu výstav, počínaje výstavou pořádanou Městským osvětovým sborem v Jindřichově Hradci v Mertově síni městského muzea 10. - 17. dubna. Expozice olejů, akvarelů, kreseb, grafik i plastik se těšila značnému zájmu veřejnosti, kdy výstavu navštívilo celkem 1070 účastníků a prodáno bylo děl za 7000 Kč. Vystavovalo tu patnáct umělců, ze známých byli zastoupeni hlavně Otta Matoušek, T. Pchálek, Julius Bous, Jan Kojan, P. Laška, J. R. Schuster, J. V. Dušek, Karel Štěch a v loňském roce zemřelý Jan Krejsa, nově se představili B. Mudroch, Jaroslav Jandal a Marie Ripková. O svatodušních svátcích tato výstava se přesunula do

¹³⁰ Lidové noviny 3. dubna 1942; SOA Třeboň, fond SJV, Kniha výstřižků, sign. IV A 2 g, kniha 27.

¹³¹ Pošumavský kraj, č. 14, 8. dubna 1942.

¹³² Jihočeská výtvarná cena byla založena v roce 1940 a byla udělována každého roku při přehlídce díla jihočeských výtvarníků. Roku 1940 byl touto cenou poctěn akademický malíř Jan Kojan, roku 1941 akademický malíř Otta Matoušek.

Kamenice nad Lipou, poté do Počátek, Pelhřimova a poslední předprázdninovou zastávkou byla Blatná.

Poprázdninová podzimní etapa začala výstavou prací členů SJV v místnosti Auto Praga na Lannově třídě v neděli 27. září 1942. Výstava trvala do 11. října 1942 a zúčastnilo se jí 14 členů SJV, kdy největším souborem prací byl zastoupen Karel Štěch.

15. října byla zahájena výstava „*Akvarel-grafika-kresba*“ členů SJV, opět v salonu Auto Praga, kde vystavilo své díla 13 výtvarníků Sdružení.

První výstava, která měla pouze německy psanou pozvánkou (výstavní katalog byl stále dvojjazyčný), byla výstava členů SJV mezi dny 1. - 15. listopadu 1942. Výstava byla nazvána „*Teiche-Fischer-Fische*“ a konala se opět ve výstavní místnosti firmy Praga.

Poslední předvánoční akcí byl II. Salon jihočeských výtvarníků, kde vystavovalo Sdružení jihočeských výtvarníků a příslušníci jihočeské tvorby jako hosté. Zahajovací proslov měli profesor Antonín Hošek a akademický malíř J. Stainochr.¹³³

Vánoční výstavou prací členů SJV v místnosti Auto Praga byl úspěšně zakončen rok 1942. Výstava byla zahájena dne 29. listopadu 1942 v 10 hodin dopoledne a trvala až do čtvrtka 24. prosince. Jako bezmála všechny výstavy SJV i tato byla koncipována jako prodejní.¹³⁴

Rok 1943 zahájil svou výstavou akademický malíř Emil Pitter v sobotu 3. dubna 1943 v místnosti Auto Praga. Výstava byla otevřena do neděle 25. dubna 1943. Další výstavu s honosným názvem I. Blatský salon uspořádal ve spolupráci se SJV Okresní osvětový sbor

¹³³ Článek přinesla Jihočeská jednota, byl rozdělen na dvě části a jeho autorem byl Jaromír Měšťan, který konstatoval: „*Výstava je krásnou přehlídkou činorodé práce jihočeských umělců. II. jihočeský salon je důkazem, že čeští výtvarníci jsou na dobré cestě za svým uměleckým cílem, národu mravně odpovědným a široké veřejnosti věnovaným.*“

¹³⁴ SOA Třeboň, fond SJV, sign. IV A 2 g.

ve Veselí nad Lužnicí ve dnech 6. – 14. června 1943.¹³⁵ Výstavy se zúčastnilo 13 výtvarníků Sdružení, vystavovány byla i práce zemřelého Josefa Krejsy „Hrad Helfenburg“. Mezi další vystavující patřili Julius Bous, Jan Bulíř, Jaroslav Bureš, Bedřich Mudroch, Ada Novák, Václav Polívka, Emil Pitter, Teodor Pchálek, Jan Pešták, Marie Ripková a J. Schuster. Celková prodejní cena 45 vystavených děl přesáhla 132 tisíc korun. Po každoroční prázdninové pauze byla otevřena 86. členská výstava Sdružení jihočeských výtvarníků ve výstavní síni Svazu českého díla v Praze. Bezmála 40 výtvarníků vystavilo přes 200 prací, z toho asi 20 bylo děl sochařských. Výstavu zahájil redaktor Karel Koval proslovem „Tvář jižních Čech“, o kterém bylo napsáno: „...v milenecky zanícených slovech oslavil jižní Čechy a její krásu, jižní Čechy z nichž vyšel Mikuláš Aleš, jižní Čechy, které jako matka jsou a stůl.“¹³⁶

Bohužel, tato výstava se stala poslední pro Emila Pittera. Tento vynikající malíř a člověk, který byl u vzniku SJV a až na epizodu v Linii s ním setrval po celou dobu, zemřel po delší nemoci dne 18. října 1943.¹³⁷ Projev při pohřbu pronesl úřadující

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Pražský večer ze dne 20. září 1943. Článek přinesl ještě Lidový deník 21. 9. 1941, Polední deník 18. 9. 1941, A- ZET ranní Pardubice – Kolín a též pražské, českobudějovické, jihlavské vydání, Plzeň - Klatovy, Hradec Králové - Náchod, Louny - Rakovník shodně 18. září 1941, A – ZET večerní v Praze už 17. září 1943. Dále Nedělní české slovo – Praha 26. září stejně jako Národní politika.

¹³⁷ Večerník České slovo dne 24. října přinesl článek nazvaný „Předpověděl si smrt“. „Inspirován předtuchou vytvořil s neobvyklou lehkostí svá stěžejní díla. Vzpomínáme na něho z doby ještě před měsícem, kdy se jako hbitý a neúnavný organizátor provlékal zaplněnou výstavní místností Svazu českého díla v Praze. Tuto výstavu Sdružení českých výtvarníků zahajoval a zde také vystavoval jedenáct obrazů. Jedenáct svých posledních. Zobrazovaly nejen Torusický rybník a Bezdrev, pohled na zamilované Budějovice s kopce Baby a jiné krajinky, ale také několik symbolisujících a obdivuhodně lehce nahozených olejů Prometheus, Faethon a Únos. Kdekd se pozastavil nad neobvyklostí těchto námětů. Také jsem se pozastavil a zeptal jsem se ho přímo na inspirační pohnutky. „Víš“, prohodil zamysleně, „zdá se mi někdy, že smrt nebo něco fyzického překvapí mě někdy náhle a nečekaně. Snad proto se mi s lehkostí pracovalo na těchto plátnech, že toto bude má poslední výstava.“ Pak jsem si povšiml jeho bledých tváří. Následujícího dne po zahájení výstavy se Pittrovi přihlíželo. Vše ho jen domů táhlo – do Buděj. Vagonii ho dovezli mezi své. Zde se

místopředseda SJV profesor Julius Bous a text projevu schválila dozorčí služba policejního ředitelství v Českých Budějovicích.

Emil Pitter byl zpopelněn v budějovickém krematoriu a pochován na místním hřbitově sv. Otýlie. Emil Pitter nebyl jen náruživým malířem, ale po bezmála třicet let se věnoval i tenisu a krasobruslení jako sportovec i jako zkušený administrátor.

Dne 12. listopadu 1943 upozornila Jihočeská jednota své čtenáře na probíhající výstavu Ady Nováka v jedné z nejpřednějších pražských galerií, v galerii Josefa R. Vilímka, probíhající od 29. října do 21. listopadu 1943. Ada Novák patřil k nejmladší generaci SJV, v letech 1931 - 1936 prošel pražskou akademií a členem Sdružení jihočeských výtvarníků se stal až v roce 1939.

V prosinci 1943 se konaly dvě akce Sdružení jihočeských výtvarníků. V neděli 12. prosince otevřelo SJV ve verandě Besedy první, která trvala až do vánočních dnů, v týž den byl otevřen v sále Baťovy školy III. Jihočeský výtvarný salon, který skončil 26. prosince. V českých Budějovicích bylo vystaveno na 70 děl sedmnácti členů SJV, v Sezimově Ústí bylo instalováno sto třicet děl členů i nečlenů Sdružení.

Na jaro 1944 byla proponována Klubem českých turistů v Praze výstava „*Jižní Čechy v díle českých výtvarníků*“. Jednalo se o podnik, který měl v odborném výběru podat přehledný obraz jihočeské tvorby malířské, grafické a sochařské od dob nejstarších až po dobu současnou.

Mezitím se v SJV uskutečnily volby do nového výboru, kde za místopředsedu byl zvolen profesor

vzpružil a zase ochabl, až nyní po měsíci dotrpěl.“ In memoriam se k Emilu Pittrovi vrátily článkem i Večerník českého slova 26. října 1943, Jihočeská jednota dne 29. října 1943 a 7. listopadu 1943.

Polívka ze Strakonice, místopředsedou Teodor Pchálek, jednatelem R. Schuster, archivářem B. Vydra a pokladníkem J. Probošt.¹³⁸

Sdružení jihočeských výtvarníků zahájilo svou výstavní činnost v roce 1944 soubornou výstavou prací svého člena Jana Peštáka. Vystavující malíř patřil k nejmladší generaci jihočeských výtvarníků. První jeho souborná výstava byla instalována v době od 20. února do 5. března v Budějovicích v salonu Auto Praga. Výstavu zahájil úvodním slovem redaktor František Kněz.¹³⁹

V dubnu se konala výstava prací akademického malíře Jana Melichara z Prahy, kterou zorganizovalo Sdružení jihočeských výtvarníků. Přinesla umělcovy obrazy od počátku jeho umělecké dráhy a podala tak obraz jeho uměleckého vývoje. Výstava v budějovické Besedě trvala až do 23. dubna 1944.

Předseda spolku Polívka se navíc v dubnu zúčastnil výstavy prací strakonických akademických malířů, otevřené v zasedací síni strakonické radnice. Šest umělců shromáždilo sedmdesát obrazů, které byly veřejností velmi kladně zhodnoceny.¹⁴⁰

Iniciativou a péčí veselského malíře a člena SJV Josefa Víznera byl ve Veselí nad Lužnicí otevřen již III. ročník tak zvaného Blatského salonu. Blatský salon byl řízen správou městského muzea ve Veselí nad Lužnicí a ročník 1944 byl zahájen proslovem dr. Josefa Korbela za pořádající městské muzeum v neděli, 28. května 1944 v 11 hodin dopoledne. Salonu se zúčastnili tři jihočeští umělci, sochař J. V. Schwarz, malíř Josef Vízner a grafik Bedřich Valdauf.

¹³⁸ SOA Třeboň fond SJV, inv. č. 6, Kniha zápisů z výborových, členských a valných schůzí 1936-1946, sign. I A 1 f, kart. 6.

¹³⁹ Upozornění na tuto výstavu přineslo Večerní České slovo již 12. února, Jihočeská jednota pak 18. února 1944.

¹⁴⁰ Náš kraj ze dne 5. května 1944 vydávaný ve Strakonících.

Na 23. července 1944 byla připravena výstava ve Velharticích výstava malíře Jana Peštáka, sochaře Jana Přerovského a grafika a člena SJV Karla Štěcha jako součást místního kulturního týdne, trvajících do 30. července. Při zahájení promluvil akademický malíř, profesor Václav Polívka jako předseda Sdružení jihočeských výtvarníků.¹⁴¹

30. července byla v místnostech Vyšší obchodní školy v Písku zahájena výstava jihočeských výtvarníků, která byla jakousi přehlídkou vyspělosti výtvarného umění na českém jihu. Šestatřicet výstavníků předvedlo na 120 prací.

Po delší nemoci zemřel na sklonku roku 1944 také jeden ze zakládajících členů Sdružení jihočeských výtvarníků, ředitel střední školy a akademický malíř Julius Bous. I když v posledních letech stál následkem své nemoci poněkud stranou veřejného života a již neobesílal výstavy svými pracemi, přišlo tak SJV o jednoho z nejlepších svých členů.¹⁴² Pro hrotící se světové události nevyvíjel spolek až do konce války větší činnost, krom občasné malé výstavky jednotlivců.

¹⁴¹ SOA Třeboň, fond SJV, inv. č. 74, Kniha výstřížků 1944 – 1945, sign. IV A 2 h, kniha 28.

¹⁴² Bous Julius se narodil 20. června 1878 v Nepolisech u Chlumce nad Cidlinou a zemřel 23. října 1944 v Českých Budějovicích. Malíř krajinář. Žák umělecko-průmyslové školy v Praze u profesora E. K. Lišky, speciální školy prof. K. V. Maška. Studijní cesty a pobyt vykonal v Mnichově, Vídni, Drážďanech, jižní Francii, Jugoslávii, Maďarsku. Světové války se zúčastnil jako poručík v záloze. Hlavním jeho dílem je cyklus „*Jižní Čechy*“. Byl profesorem reálky v Českých Budějovicích, teprve po odchodu do výslužby roku 1938 byl jmenován čestným ředitelem. Jako profesor osvědčoval skvělé nadání pedagogické a dovedl vést své žáky k chápání umění a probudit také mladé talenty malířské. Jako malíř vynikal jako krajinář, zvláště akvarelista, též v kresbě tužkou, navíc byl i nadaný hudebník a talentovaný pěvec, jakožto i literát a umělecký kritik. Mezi jeho díla patří kupříkladu „*Osamělý mlýn*“, „*Římov*“, „*Koupání u jezu*“, „*U mlýna*“, vesměs všechno pastely. Mezi jeho výstavní činností spadá Jarní výstava v Rudolfinu (1909), s Uměleckou Besedou výstava roku 1910 u Vejvodů v Praze, dále se zúčastnil výstavy budějovických umělců v letech 1920, 1921, 1923, se Sdružením jihočeských výtvarníků v Českých Budějovicích vystavoval od roku 1925, pak v Táboře, Jindřichově Hradci, Třeboni, Brně, Plzni a Bratislavě. K jeho dalším pracím patří kritické články z oboru výtvarné práce v jižních Čechách.

4.3 Poválečná činnost SJV

Nový život a uměleckou činnost zahájilo SJV v prvých poválečných dnech, kdy jeho předseda Ota Matoušek, vrátivší se z koncentračního tábora, horečně budoval předpoklady pro úspěšný rozvoj Sdružení. Jeho zásluhou a iniciativností byly získány nové výhodné výstavní prostory od MNV v Českých Budějovicích na Masarykově nám. čp. 372. Ještě na sklonku roku 1945 byla v upravených místnostech instalována první poválečná, a to jubilejní výstava členská jako mezník v dvacetiletém trvání Sdružení 1925 - 1945. Tuto výstavu zahájil Ota Matoušek dne 16. prosince 1945.¹⁴³ Uvedena byla významnými proslovy předsedy MNV Dr. R. Bureše a prof. Jaroslava Hurta. Sukovo kvarteto a paní Černošská doplnili oficiální zahájení. Tato výstava, při níž byla udělena jihočeská výtvarná cena za rok 1945 Adolfu Trägrovi, trvala do 6. ledna 1946.

Jubilejní výstavu vystřídala dokumentární výstava Matouškových běsovských kreseb z koncentráku, která při velkém zájmu veřejnosti trvala od 20. ledna do 10. února 1946. Zahájil jí místopředseda SJV, potom promluvil předseda krajského odboru Svazu politických vězňů, poslanec Dr. Alois Neuman a Dr. Jaroslav Král. Z vystavených děl vydalo SJV 60 litografických kreseb v knize stejného názvu jako měla výstava.¹⁴⁴

27. ledna 1947 byla zahájena první pohraniční výstava, a to v Českém Krumlově. Tato výstava byla zahájena Otou Matouškem a uvedena proslovem poslance

¹⁴³ Jihočeská pravda, 20. prosince 1945, č.27, s.3., dále SOA Třeboň, fond SJV, inv. č. 75, Kniha výstřížků 1945-1949, sign. IV A 2 h, kniha 29.

¹⁴⁴ 68 kreseb z koncentráku.

Mirko Sedláka a „...splnila čestně svůj osvětový úkol“.¹⁴⁵

Od 3. do 24. března 1946 uspořádalo SJV posmrtnou výstavu svému členu a iniciativnímu a průbojnému malíři Emilu Pittrovi. Byla zahájena Matouškem a úvodní projev přečetl Josef Bartuška s recitací vlastní básně a zpěvními čísli se zúčastnil i českobudějovický Hlahol.

Tato výstava, podávající vývojový přehled činnosti předčasně zemřelého umělce byla četně navštěvována a kritikou byla přijata velmi vlídně.

Dne 14. dubna 1946 následovala další výstava souborného díla mladého a nadějného Ady Nováka, která trvala do 5. května. Výstavu „vzletně“ uvedl básník Jan Noha a zahájil jí předseda SJV Ota Matoušek. Dílo mladého umělce bylo příznivě přijato veřejností i tiskem.

Mimo České Budějovice byla dále pořádána členská výstava v Táboře, od 28. dubna do 12. května 1946. Zahajovací projev přednesl za předsedu MNV v Táboře bývalý starosta Soumar, projevy dále učinili předseda okresní rady osvětové František Prchlík a Oto Matoušek, jenž výstavu zahájil. Její organizaci řídil zástupce SJV pro Tábor J. V. Dušek.

Pořadatelem další významné výstavy v Českých Budějovicích bylo opět SJV, kterému se podařilo získat obsáhlý soubor prací členů SVU Mánes¹⁴⁶ z Prahy. Tato

¹⁴⁵ *Umění jižních Čech 1947-1948. Sborník Práce Sdružení jihočeských výtvarníků, Č. Budějovice 1948, s. 42.*

¹⁴⁶ Spolek výtvarných umělců Mánes – SVU Mánes, Mánes – byl založen v roce 1887, jeho účelem bylo diskutovat a přednášet o umění, jak českém tak evropském, vydávat časopis „Volné směry“ (od 1897), umělecké publikace a pořádat výstavy. Spolek se pojmenoval po malíři Josefu Mánesovi. Prvním předsedou byl zvolen Mikoláš Aleš, redaktorem se stal Luděk Marold. První výstavou byla v roce 1896 souborná výstava Mikoláše Aleše v Topičově salónu. Otevření kulturního obzoru, cesty umělců do zahraničí, zprávy o nich a výstavy přinesly podněty českému umění – jako například secesi, impresionismu, kubismu. V létě roku 1902 pořádal Mánes výstavu soch Augusta Rodina, výstavu ruského umění v roce 1904, v roce 1905 výstavu maleb Edvarda Muncha, francouzských impresionistů v roce 1907, vedle výstav německého, polského,

výstava, vysoce informativní a seznamující nejširší veřejnost s pražskou tvorbou byla zahájena opět Otou Matouškem, kdy úvodní projev měl umělecký historik Talavana. Výstava trvala od 12. května do 16. června 1946.

Podle přání mnohých korporací a závodních rad byly výstavy přiblíženy lidu slovním výkladem členů SJV.

Na letní období připadla dvě výročí, a to padesátých narozenin předního člena a výtvarníka SJV Václava Polívky, jenž stál po zatčení předsedy a úmrtí profesora Julia Bouse v čele Sdružení až do osvobození. V témže období slavil své šedesátiny jeden z nejstarších a nejproslulejších umělců SJV Jan Kojan. Deputace Matoušek - Štěch - Hess odevzdala uznávanému umělci pozdravnou adresu, jíž byl zasloužilý Jan Kojan po jednomyslně odhlasovaném návrhu předsedy SJV celou mimořádnou valnou hromadou jmenován čestným členem SJV.

Podzimní výstavní období bylo zahájeno 6. října 1946 soubornou výstavou grafického díla Aloise Moravce.¹⁴⁷ Výstavu zahájil za hojné účasti místopředseda SJV Theodor Pchálek. Stehlíkovu báseň přednesla sl. Vojnarová a osobnost i dílo autora zhodnotil V. Němec. Výstava trvala do 26. října. Již 3. listopadu zahájilo SJV podzimní členskou výstavu, jež měla pozoruhodný úspěch a ohlas v tisku.¹⁴⁸ Pod záštitou MNV v Českých Budějovicích slavnostně zahájil výstavu předseda SJV. Hlavním řečníkem byl předseda MNV, poslanec Dr. Alois Neuman. Recitovala opět sl. Vojnarová a účinkoval Komorní kvartet.

chorvatského, dánského, anglického umění. Od února 1948 byl SVU Mánes šikanován a nakonec v roce 1956 násilně rozpuštěn, na jeho místo funkcionáři komunistického režimu dosadili ČFVU. Tehdy sice už v SSSR, který určoval dění ve svých satelitech, probíhala krátká doba „tání“, ta ale do socialistického Československa dorazila se zpožděním až počátkem 60. let.

¹⁴⁷ SOA Třeboň, fond SJV, Kniha výstřížků 1945-1949, sign. IV A 2 h, kniha 29.

¹⁴⁸ Článek přinesla například Jihočeská pravda 7. a 14. prosince 1946 nebo Svět v obrazech 5. ledna 1947.

Jihočeskou výtvarnou cenou bylo in memoriam poctěno dílo gestapem popraveného člena SJV Dr. Ing. Karla Chocholy. Pro své přispívající členy začalo SJV navíc znovu vydávat výtvarné prémie. V roce 1947 vydalo litografie A. Moravce.

16. února 1947 byla zahájena místopředsedou SJV souborná výstava prací A. Bílka, význačného člena Sdružení, jež dlouho žil a tvořil v Paříži, aniž by se tam ve výtvarné práci odcizil rodnému kraji, z něhož vytěžil figurální i krajinné motivy svých rozměrných pláten. A. Bílek promluvil při vernisáži o svých poznatcích z pařížského uměleckého prostředí a výstava sama se přes mimořádnou zimu těšila značnému zájmu a trvala do 8. března 1947. Kuratorium Jihočeské galerie z ní zakoupilo olej „Záhadný výraz“ a dva akvarely. Totéž kuratorium zakoupilo postupně díla Julia Bouse, Emila Pittra a Ady Nováka jako základ pro tvořící se stálou galerii, jejímž jádrem dosud byly grafiky Františka Bílka, Karla Štiky a Karla Štěcha, jakož i obrazy a plastiky tehdejších jihočeských výtvarníků, získané z majetku SJV do galerie, jež byla slavnostně otevřena 11. května 1947 projevy předsedy MNV dr. Aloise Neumana a kulturního referenta MNV Bedřicha Houdka.¹⁴⁹ Dne 15. června se navíc dožil šedesátní i malíř a grafik Alois Bílek, těšící se dobrého zdraví i chuti do práce. Předsednictvo SJV mu blahopřálo oficiálně, přátelé z kruhu SJV ještě zvláště.

V letních měsících ustal výstavní ruch pro adaptační práce ve vnitřní části budovy, které byly provedeny péčí MNV. Za finanční podpory osvětových rad¹⁵⁰ byly uspořádány putovní výstavy hlavně

¹⁴⁹ Oficiální pozvánka je uložena v SOA Třeboň, fond SJV, sign. IV A 2 h, kniha 29, článek přinesl Hlas lidu, Práce a Rudé právo.

¹⁵⁰ Dekret presidenta republiky ze dne 26. října 1945 o státní péči osvětové stanovuje např. toto:

v jihočeském pohraničí. Putovní výstava navštívila postupně Trhové Sviny (9.-12.5.), Kaplici (18.-25.5.), Český Krumlov (1.-8.6.), Třeboň (15.6.-7.7.), Strakonice, Horažďovice, Písek a Veselí nad Lužnicí.

Ani tento rok nebylo ušetřeno SJV úmrtí svých členů. 20. dubna 1947 zemřel grafik Antonín Burka, na prahu podzimu, dne 2. září zemřel pak i malíř a milovník antiky František Šindelář.

V nově upravených místnostech, po nákladných opravách provedených MNV, především péčí jeho kulturního referenta B. Houdka, zahájilo SJV reprezentativní členskou výstavu, jejíž význam přesahoval obvyklý regionální rámec, neboť tato 100. jubilejní výstava byla důležitým mezníkem na cestě SJV.¹⁵¹ Záštitu přijalo ministerstvo školství a osvěty v Praze. Výstava samotná trvala od 5. do 26. října 1947 a při zahájení učinili projevy předseda SJV a všichni představitelé kulturního života v českých Budějovicích. Jihočeskou výtvarnou cenou za rok 1947 zde byl poctěn grafik Karel Štěch.

Od 9. do 30. listopadu uspořádalo SJV soubornou výstavu Otty Matouška „*Jihočeská krajina*“ v Domě umění

§ 1.(1) Státní péči osvětovou, t. j. soustavnou kulturní a státně-politickou výchovu lidu vykonávají místní, okresní a zemské rady osvětové, na Slovensku místní a okresní rady osvětové a osvětová rada u pověřence pro školství a osvětu, které zároveň pečují s hlediska státně-politického i o ideovou koordinaci svépomocně organisované veřejné činnosti občanskovýchovné. Ústřední správu státní péče osvětové, jakož i vrchní dozor na veškerou veřejnou osvětovou a státně politickou výchovu lidu vykonává ministr školství a osvěty, na Slovensku pověřenec pro školství a osvětu podle zásad celkové státní kulturně-osvětové politiky. § 2.(1) Osvětové rady jsou veřejnoprávní korporace a členství v nich jest čestné. Volby, po případě jmenování do osvětových rad se provedou tak, aby v nich byli zastoupeni pracovníci kulturních, odborových a zemědělských organizací a institucí. § 11.(1) Služební místnosti a místnosti pro osvětové podniky, jichž je třeba, poskytnou obce ve stavu schopném provozu a služební místnosti udržují také ve stavu schopném provozu. Obce nesou s tím spojený náklad. (2) Osobní náklady státní péče osvětové hradí stát. (3) Obce, okresy a země přispívají na podniky státní péče osvětové pravidelnými povinnými příspěvky, které činí u obce za každého obyvatele obce 1,- Kčs ročně, u okresu a země po 0,50 Kčs ročně za každého obyvatele. Příspěvková povinnost nabývá účinnosti od 1. ledna 1946. Prvý příspěvek se zapraví za r. 1946. (4) Rozsah a způsob plnění povinností obcí, okresů a zemí stanoví směrnice, jež vydá ministr školství a osvěty v dohodě s ministrem vnitra, financí a informací, a pověřencem pro školství a osvětu.

¹⁵¹ Obsáhlý článek přineslo Slovo jižních Čech pod názvem „*Stá výstava dobré žně výtvarné*“ dne 10. října 1947.

na tehdejší Masarykově náměstí. Výstava byla zahájena místopředsedou Theodorem Pchálkem a úvodním projevem brigádního generála Václava Vlčka.¹⁵² Skladby Debussyho zahrál na klavír Vladimír Svoboda. A jako každý rok, poslední výstavou se stala výstava drobnějších prací členů SJV pořádaná od 7. do 23. prosince 1947.

23. ledna 1948 oslavil šedesáté narozeniny Adolf Träger. K této příležitosti mu za SJV poděkoval a článek otiskl v Jihočechovi téhož dne Karel Štěch.

Koncem ledna byla také zahájena výstava finského umění s úvodním projevem místopředsedy SJV profesora Pchálka. Výstava obsahovala sto prací nejmladší generace a byla shledána jako dobrá ukázka soudobé finské tvorby. Na valné hromadě SJV byl předsedou opět zvolen Ota Matoušek. Mezi další výstavy, které byly na této valné hromadě naplánovány, patřila například posmrtná výstava Julia Bouse či výstava grafiků sdružení Hollar.¹⁵³ 4. února otevřelo Sdružení svojí další výstavu v Praze Na příkopě. Přítomen byl například kancléř dr. Smutný z prezidentské kanceláře, vyslanec dr. Jána či spisovatel Josef Kopta z kulturního oddělení prezidentovy kanceláře.

7. února však oznámil čs. rozhlas smutnou zprávu, že zemřel velký český malíř B. Ullrych, předčasně, ve

¹⁵² Plukovník Václav Vlček (1895-1974) se aktivně podílel na budování československého letectva, účastnil se odboje i květnového povstání, v roce 1949 byl odsouzen za velezradu a degradován. Po vypuknutí 1. světové války byl vyslán k balonovému oddílu, s ním prošel většinu válečných front. Po vzniku republiky se zapojil do budování čs. letectva. V důsledku poruchy při letu u hranic přistál v Maďarsku, za to odsouzen k trestu smrti. Po více než roce z vězení propuštěn. Po absolvování speciálního výcviku v Nancy vedení výcviku letců, s letounem BH-9 úspěchy v mezinárodních leteckých soutěžích. V roce 1933 jmenován velitelem 1. perutě pluku T. G. Masaryka, dva roky nato předsedou Svazu letců a profesorem Vojenské velitelské akademie v Praze. V době ohrožení Hitlerem zapojen do hnutí na obranu republiky, 31. 5. 1937 předává prezidentovi na Hradě slib letců. Za protektorátu organizování přesunu vycvičených letců do ciziny, práce v odboji. Od roku 1941 civilním zaměstnancem továrny Walter, v květnu 1945, kdy velel jejímu osvobození, zraněn. Spolupracuje s vlasovci. Kvůli trvalému poškození oka končí s létáním, stává se oblastním leteckým velitelem v Českých Budějovicích. V květnu 1949 zatčen StB, v inscenovaném procesu odsouzen za velezradu. Poté co byl propuštěn z armády, zbaven všech hodností i občanských práv, pracoval jako dělník. Zemřel na následky mozkové mrtvice při pracovní brigádě v nedožitých 80 letech.

¹⁵³ Články přineslo opět Svobodné slovo 15. a 17. února 1948.

věku 54 let. S trochou ironie navíc malíř o týden později obdržel Jihočeskou výtvarnou cenu na rok 1948 za práce, vystavené na členské výstavě Sdružení jihočeských výtvarníků.

Již předem v tisku avizovaná výstava SČUG Hollar se spolu s výstavou bechyňské keramické školy konala od 29. února až do 21. března 1948 v českobudějovickém Domu umění. Zahájena byla proslovem akademického malíře, profesora J. Bulíře.

15. března 1948 vyšlo ve Svobodném slově do té doby nevídané prohlášení SJV, ve kterém úplně popřelo svoji dosavadní apolitičnost. V tomto prohlášení nazvaném „Výtvarní umělci věrni národu“ stálo: „Sdružení jihočeských výtvarníků v Českých Budějovicích prohlašuje, že se staví za lidově demokratickou Národní frontu a chce plnit svou kulturní povinnost k vlasti a národu, věrno presidentu a vládě v čele s předsedou Kl. Gottwaldem. Sdružení jihočeských výtvarníků chce, aby umění, vedené duchem našich národních tradic a socialistického realismu vycházelo z lidu a bylo srozumitelné. Aby lidu pomáhalo, dávalo důvěru, radost a krásu. Za Sdružení jihočeských výtvarníků: Jan Bulíř, Vilém Hess, inž. J. Kotlář, Ota Matoušek, Fr. Mrázek, Ada Novák, Jan Pešťák, Theodor Pchálek, J. R. Schuster, Karel Štěch, arch. Jan Šesták, Adolf Träger, inž. Otakar Trčka.“

4. - 25. dubna 1948 proběhla souborná výstava Jana Kojana v Domě umění v Českých Budějovicích. Kojan vystavil na 65 svých olejů, které uvedl výtvarný kritik a spisovatel dr. Miroslav Míčko. Jeho projev otiskl Jihočech. V květnu navštívilo České Budějovice Sdružení západočeských výtvarných umělců se svou 23. členskou výstavou, 82. v celkovém pořadí. Tato výstava přinesla 83 prací patnácti západočeských umělců.

Přítomni byli i zástupci ministerstva školství, univerzitní knihovny a knihovny Národního muzea, ÚNV v Plzni. Na oplátku byla na podzim otevřena výstava SJV v Plzni. Druhý den byli výtvarníci přijati na MNV a byl pro ně uspořádán zájezd na Zlatou Korunu a do Krumlova k prohlídce tamních památek.¹⁵⁴

Další výstavou, kterou pořádalo SJV byla výstava nazvaná Dětská kresba mezi dny 5. a 27. června 1948. Jihočeské právo lidu přinesly k této akci články s názvem „*Děti se nastěhovaly k výtvarníkům*“.

Po prázdninách se pod záštitou MNV a okresní osvětové rady v Českých Budějovicích konala posmrtná výstava zakládajícího člena SJV, akademického malíře Julia Bouse. Výstava obsahovala v podstatě náčrtky k dílům, které chtěl zesnulý malíř dále zpracovat.¹⁵⁵

K třicátému výročí trvání Československé republiky otevřelo Sdružení jihočeských výtvarníků výstavu „Boj za svobodu ve výtvarném umění“. Na výstavě byla vystavená díla, mající vztah k prvnímu i druhému odboji a k budovatelské práci posledních poválečných let. Zahájena byla 9. října v Domě umění a trvala až do posledního říjnového dne.

Před touto akcí stačilo SJV ještě uspořádat krátkou výstavu v Plzni, na oplátku květnové návštěvy západočechů v Českých Budějovicích.

Druhá polovina listopadu byla vyhrazena pro soubornou výstavu Jana Pešťáka. Projev přednesl okresní osvětový inspektor Vladislav Diviš, zazpívala J. Hebíková - Lešetická, kterou na klavír doprovázel Z. Hüttl. Tato výstava nebyla zrovna pochválena

¹⁵⁴ Jihočech, 14. května 1948.

¹⁵⁵ Krátký článek přineslo Svobodné slovo 15. září 1948 a Rudé právo ze dne 19. září 1948.

v kritice M. Etela, vyšlé v Jihočeské pravdě 9. prosince 1948.¹⁵⁶

Pravidelné vánoční výstavy drobných prací byly již vžitě. Jako v letech minulých i v roce 1948 nepodávala výstava přehled o programové výtvarné práci za uplynulý rok a nebyla soutěžením mezi umělci o nejlepší dílo. Byly zde většinou drobné, někdy i letmé záznamy barvou, tužkou, nebo grafický list, listy z náčrtníků a podobně. Vánoční výstava podávala spíše pohled do řemesla umělců, na jejich práci, předcházející tvorbě prací rozměrnějších.

Souběžně byla ještě 5. prosince zahájena výstava SJV v Zahájí, 12. prosince v Olešníku a 19. prosince ve Dřítňi.

Rudé právo 15. ledna 1949 přineslo článek „Sdružení jihočeských výtvarníků do pětiletky“¹⁵⁷

Grafika a kresby národního umělce Maxe Švabinského z let 1943 - 1948 ze sbírek Národní galerie v Praze byly pod patronací SJV vystaveny v českobudějovickém Domě umění od 20. února až do 13. března 1949.

27. března 1949 byla zahájena další větší členská výstava Sdružení jihočeských výtvarníků.

Sdružení jihočeských výtvarníků otevřelo v předvečer májových oslav pod patronátem Jihočeských papíren ve Větrní výstavu uměleckých děl svých pěti členů: Ady Nováka, T. Pchálka, Jana Pešťáka, Karla

¹⁵⁶ Zde svůj článek končí slovy: „Není ovšem možno zapřít, že jsou oprávněné obavy, zda Pešťák bude moci svým štětcem říci jasné slovo k velikým společenským proměnám a splnit úkoly, které před ním, jako jedním z velikého kolektivu malířů stojí. Jeho řeč k lidu musí být jasná, bez postranních invektiv. Musí dále spojovat formu i náplň. O tomto nedostatku svědčí i jeho záběry s papírem, které byly bohužel jedinými, nad nimiž jsme mohli konfrontovat malířovo vyjádření k přítomnosti. Výstava, jaká byla tato poslední, by byla ve stejné mluvě a seskupení již za několik let zbytečnou. Nezapomínat na skutečnost, že i v umění je třeba z kvantity přejít na skutečnou kvalitu.“

¹⁵⁷ „Plně vědomi velikých úkolů, které nám dává doba, snažíme se hledati nové způsoby propagace umění a uskutečniti akce, kterými výtvarné umění pronikne více k lidu. Chceme, aby výtvarné umění bylo spolutvůrcem nových idejí k radostnějšímu chápání práce a života. Půjdeme proto za lidem tam, kde se zmnoží náš pohled na život, ze kterého budeme tvořit. Půjdeme s výstavními soubory plánovitě přímo do pracovišť mezi dělníky do továren a rolníky na vesnici, do všech míst našeho kraje.“

Štěcha a Karla Valtra. Slavnostní otevření provedl předseda SJV Ota Matoušek a ředitel městského muzea v Českých Budějovicích V. Diviš. Těchto pět malířů hledalo náměty přímo mezi dělníky papírenského závodu a zde bylo vystavováno na 70 děl, vzešlých z tohoto pokusu.

Členská výstava SJV se též konala 7. - 22. května 1949 v Jindřichově Hradci, kde vystavovalo 10 členů Sdružení.

Další, velice lákovou událostí se stala výstava národního umělce Josefa Lady, zahájená 29. května 1949. Výstavu zahájil jihočeský básník Ladislav Stehlík, který ve svém proslovu nazval Ladu malířem české vesnice.¹⁵⁸ Poslední předprázdninovou výstavou SJV se stala členská výstava SJV v táboře, zahájená kulturním referentem národního výboru Ludvíkem Boučkem. Výstava trvala až do 4. července 1949.

Poprázdninovou činnost zahájilo SJV výstavou svých členů mezi 11. zářím až 2. říjnem 1949 v Domě umění. Výstava nesla název „České Budějovice v díle členů SJV“ a zúčastnilo se jí 9 členů Sdružení.¹⁵⁹

Zároveň stále sílila politizace umění. Rudé právo přineslo 6. října článek kulturního referenta OV KSČ Miroslava Břečky, který napsal: *„V Českých Budějovicích objevily se v poslední době dva plakáty, které opravdu nesplňovaly svůj účel a poslání. Prvním byl plakát trocnovských oslav, které se konaly v rámci Jihočeského festivalu práce a radosti Nebylo však radostí podívat se na plakát, který tuto slavnost v Trocnově, rodišti Žižkově, měl popularizovat. Plakát navrhoval člen Jihočeských výtvarníků a ptáme se, zda*

¹⁵⁸ SOA Třeboň, fond SJV, sign. IV A 2 h, kniha 29. Tato výstava měla veliký ohlas nejen u veřejnosti, ale i v tisku.

¹⁵⁹ Ada Novák, Teodor Pchálek, Jan Pešťák, Jiří Probošt, Jan Rafael Schuster, Karel Štěch, Adolf Träger, Otakar Trčka a Viktor Vorlíček.

se školili soudruzi ze sdružení Jihočeských výtvarníků o sjezdových referátech, zvláště, zda si přečetli referát soudruha Kopeckého,¹⁶⁰ kde nám mluví o poslání umění v lidové demokracii na cestě k socialismu? Jistě ne, protože pak by nemohl ten, kdo plakát navrhoval, neviděl, že plakát nemá kromě písma nic společného s Trocnovem a ještě méně s husitskou tradicí Žižkovou. Nevíme, proč na takovýto plakát byl vybrán dřevoryt dvou penzistů, sedících pod stromem. Druhý plakát pochybné úrovně je „Jihočeský pecen“. Není z něho vidět, k čemu celá akce slouží. Tyto dva jsou špatnou visitkou těch, kteří plakáty tvoří a schvalují.“

Tuto tématickou výstavu rozšířila další, s názvem „Jižní Čechy v práci členů SJV“, otevřená od 9. října 1949. Výstavu zahájil předseda SJV Ota Matoušek a úvodní slovo pronesl Bohumír Jiroušek. Byla to již 137. výstava v pořadí a trvala až do 30. října.

Po této ustavili výtvarníci soubor svých prací, se kterým 6. listopadu zahájili putovní výstavy po 10 městech a obcích.¹⁶¹ Odstartována byla v Českých Budějovicích a poslední zastávkou se stala Hluboká nad Vltavou. Tato akce nesla název „Umění jde k lidu“ a výstavy obrazů pak byly spojeny s výstavou knih v rámci „Týdne české knihy“. Zástupce osvětového oddělení KNV zhodnotil význam výstavy po stránce státněpolitické výchovy lidu, zástupce SJV pak podal výklad uměleckého rozboru děl a poukázal na podstatu socialistického realismu.¹⁶²

¹⁶⁰ Kulturní a propagační komise při ústředním sekretariátě KSČ svolala na 29. května 1945 do Velkého sálu Lucerny v Praze manifestaci kulturních pracovníků, na které promluvili ministr školství a osvěty Zdeněk Nejedlý a ministr informací Václav Kopecký. O projevu Václava Kopeckého a Zdeňka Nejedlého referovalo Rudé právo v článku: *Velká manifestace českých kulturních pracovníků*, Rudé právo, č. 21, 31. května 1945, s. 1-2.

¹⁶¹ České Budějovice, Týn nad Vltavou, Vodňany, Zahájí, Zliv, Olešník, Dříteň, Nakří, Pištún a Hluboká nad Vltavou.

¹⁶² Jihočeská pravda ze dne 11. listopadu 1949.

27. listopadu začala výroční členská výstava SJV v Domě umění, která trvala až do 23. prosince 1949. Jihočeští výtvarníci zde ukázali svá nová díla, zaměřená na úsilí jihočeského pracujícího lidu. Výstavu doplnila ukázka originálů z barevné kameniny, dílo výtvarníka S. Bláhy. Kromě tohoto byli na výstavě přítomny díla 22 umělců ze SJV.

Toto byla poslední výstava Sdružení jihočeských výtvarníků nejen v roce 1949, ale jak už bylo psáno výše, valná schůze SJV dne 21. ledna 1950 přijala usnesení o zastavení veškeré veřejné i výstavní činnosti, kterou až do rozhodnutí sjezdu nové organizace výtvarníků převzalo krajské středisko SČVÚ.¹⁶³

¹⁶³ Na krajské konferenci Svazu čs. výtvarných umělců bylo ustaveno krajské středisko, jehož předsedou byl zvolen O. Trčka. Vytvořením střediska vznikla instituce, která převzala odpovědnost za veškerou výtvarnou činnost v kraji. Úkolem střediska byla spolupráce s orgány státní a veřejné správy i s ostatními veřejnými složkami při řešení úkolů umělecké činnosti v jižních Čechách. Středisko pořádalo výstavy, organizovalo soutěže, rozšiřovalo knihy a publikace vydávané Svazem a bojovalo proti kýči a hájilo práva výtvarníků v kraji.

5. Medailonky významných členů SJV

5.1 Jan Kojan, malíř třeboňských rybníků

Přehlížíme-li dlouhou řadu výtvarných umělců, kterým okouzující tvářnost jižních Čech poskytla látku k jejich malířské tvorbě, pak Janu Kojanovi nemůžeme upřít prvenství, že objevil téma, které dosud stálo stranou výtvarného zájmu.

Jan Kojana se stal malířem života rybářů, malířem výlovu třeboňských rybníků a krajiny kolem nich. Obsahovou silou své výpovědi o rodném kraji vstoupil do širšího podvědomí jako výtvarný představitel atmosféry jižních Čech a přispěl, bezpochyby i se soudobou literaturou, k vytvoření mýtu o jejich typické podobě.

Narodil se 10. srpna 1886 v Kojákovcích u Třeboně, v kraji bohatém na rybníky, kde se povolání rybářů a rybníkářů dědilo z rodu na rod od dob jejich renesančního zakladatele Jakuba Krčína z Jelčan. V tomto kraji polí, luk a rybníků, kterému se vyhnul průmysl, jako tehdy ostatně celým jižním Čechám, a kde se dosud přísně střežilo rodové sepětí s půdou a rodové tradice, žil Jan Kojan až do svých třinácti let, ovlivňován atmosférou života s každoročními obřady výlovů blízkých rybníků Nového světa, Rožmberka a Spolského. K citovým zážitkům z dětství se pak připojily o hodně později i další podněty, které spoluvytvářely tematické zaměření jeho budoucí tvorby.

Po roce studia na českobudějovické reálce, po dalších dvou letech strávených na bechyňské keramické škole (1901-1903) a po zaměstnání v rakovnické šamotce vstoupil na Uměleckoprůmyslovou školu v Praze a o šest let později na akademii.

Prostředí obou škol, kde postupně procházel ateliéry Emanuela Dítěte, Arnošta Hofbauera, K. V. Maška, Vojtěcha Hynaise (načas i dílnami sochařů Šalouna a Wurtzla), až zakotvil ve speciálce německého malíře Karla Krattnera, mu toho po stránce umělecké mnoho poskytnout nemohlo.

Konzervativnost, dekorativní uhlazenost a neživotná virtuozita jeho učitelů stěží mohly nalézt pochopení u mladého malíře, který si ze svého venkovského domova přinášel nezkrášlenou představu o životě, utkanou z prostých, nezapomenutelných prožitků dětství a raného mládí. První samostatné obrazy však nasvědčují, že z řady svých pedagogů do určité míry respektoval aspoň profesora Krattnera, konzervativního odchovance mnichovské školy, zato však učitele benevolentního a velkého ctitele vlámského malíře Breughela.

Během studia, které nepřineslo valné výsledky umělecké, se však projevil Kojanův talent pro malbu figurální. A tak jestliže již tehdy snil o tom, že se jednou do svých rodných jižních Čech vrátí, bylo více než pravděpodobné, že nerozšíří řady „čistých“ krajinářů, kterým od dob Chitussiho učarovaly krásy jihočeské krajiny, ale že se bude věnovat malbě figurální, že jeho malířské vyznání bude patřit spíše lidem a jejich každodennímu žití. Naznačil to ostatně již ve svých prvních obrazech, názorově i stylově ještě hodně poplatných akademii, v rozměrných kompozicích *Procesí* (1914) a *Pout'* (1919), v nichž čerpal i z příkladu Breughelova, zprostředkovaného jeho posledním učitelem na akademii. A potvrdil to pak i svým ostatním dílem, v němž rybáři, rybářská zátiší a portréty venkovanů svým počtem daleko převyšují obrazy takzvané čisté krajiny.

Jižní Čechy získaly v Janu Kojanovi především malíře figuralistu, na které jejich malířský dějepis ani současnost nebyly nějak bohaté. Kromě Hanuše Schwaigra a jeho ostatně nevelkých výtěžků z pobytů v Jindřichově Hradci měly jižní Čechy malíře toho druhu vlastně jen v předčasně zemřelém Josefu Jakším z Bavorova (1874-1908), malíři žánrových motivů venkovského lidu, a v Richardu Laudovi (1873-1929), jehož dílo harmonicky spojovalo figurální motivy s krajinou rodného Táborska. Jejich tvorba byla vědomě sociálně zaměřená. U jakšího podbarvená symbolismem a konstruovaná podle vžitých ateliérových kompozic a světelné modelace, u Richarda Laudy vykazující hodnotu silného citového prožitku, někdy až s určitou dávkou kritičnosti. U Jana Kojana má výrazný sociální podtext jeho tvorba z první poloviny dvacátých let. Odtud se pak rozvíjí v mohutnou epopej práce rybářů, strhující svou vážností, svou poezií, někdy i tklivou krásou.

Dlouhá odmlka po jeho prvních obrazech, v nichž se promítaly vzpomínky na dětství, byla vyplněna válkou a pobytem v Sovětském Svazu. Na frontu odešel Jan Kojan přímo ze školy v roce 1914, avšak dlouho nebojoval. V bitvě o Przemysl byl o několik měsíců později zajat carskými jednotkami a po strastiplné anabázi nakonec skončil v Usmani, kde se seznámil se svou budoucí ženou, učitelkou Jelizavetou Vindrajevskou. Na sovětské střední škole vyučoval poté kreslení a do vlasti se vrátil až v roce 1919.

Dá se předpokládat, že těch pět let strávených mimo domov nebylo pro Kojana úplnou uměleckou přestávkou. Kromě portrétů, namalovaných zjevně z materiálních důvodů na objednávku velitele zajateckého tábora, musel jistě malovat i z vlastního popudu a přesvědčení. A přesto jeho první obrazy po

návratu domů jsou názorově i stylově jako vejce vejci podobné těm, které vytvořil před odchodem na frontu. Začíná tedy opět tam, kde přestal, na svůj věk poměrně pozdě. Navíc po návratu do Prahy dále pokračoval ve studiu na akademii a ještě po jejím dokončení v roce 1922 trvalo dlouhou dobu, než se malování začal věnovat cele a beze zbytku. Studoval a přitom sám učil na pražské průmyslovce. V tomto období byly i chvíle, kdy opouštěl malířství a pokoušel se o sochařství. Ostatně zkušenosti s hmotou mu v jeho malířské tvorbě přišly později vhod, avšak tenkrát, když tesal náhrobky a pomníky padlých v Kojkovicích, byla tato téměř dvouletá odbočka k sochařství spíše projevem nerozhodnosti než vědomým činem.

Ti, kteří se s Janem Kojanem blíže stýkali, připisovali jeho povahovou těžkopádnost a pomalost, s níž se dobíral k poslání malíře, jeho venkovskému původu.

Kojan byl umělcem z gruntu reálným a cokoliv podnikal, dělal bez ohledu na povrchní úspěch nebo možné výtky o nečasovosti či izolaci. Celé jeho tehdejší úsilí směřovalo k úvahám, jak výtvarně vyjádřit atmosféru kraje a dynamické prostředí rybářské práce, která se na jeho obrazech poprvé objevila již krátce po válce v *nakládání ryb na sádkách* (1921).

Nejprve se však musel vymanit ze sevření školní rutiny, umělé prostředí nahradit životem a lidskými věcmi, které se mu neustále vybavovaly z dob jeho dětství. Stalo se tak poprvé výrazněji ve *Slepých muzikantech* (1920), v obraze drsném a dramatickém ve výrazu a syrově chladném v kombinaci modří, zelení a okrů. V jižních Čechách pak definitivně zakotvil již obrazy, které bezprostředně následovaly. A od těchto okamžiků se umělcovo připoutání k jeho kraji stává

pevnějším než cokoliv jiného. V obraze *Nakládání na sádkách*(1921) byla vyřčena předpověď jeho budoucího rybářského cyklu a v robustních, zemitých tvarech se objevil již i náznak jeho příštího výtvarného projevu. V porovnání se *Slepými muzikanty* je již patrné, že Kojanova cesta bude směřovat k tvarovému zestručnění a zjednodušení, které v obrazech *Paběrkáři*(1922), *Pastýř*(1924) a *Večer*(1925) vyvrcholí až v určitou primitivnost - objemy obepíná suchá barva do hladkých, sochařsky přesně vymezených rozměrů, postavy se zúčastňují děje bez nadměrných gest, vše tu směřuje k vyvolání pocitu klidu a statickosti. Trochu paradoxně ovšem zní, že pravou podobu domova Kojan našel až v cizině. S Krattnerovou školou navštívil Drážďany, Lipsko a Berlín, ale teprve roku 1926, kdy se sám vydal do Paříže, poznal v jejich muzeích a galeriích díla klasiků moderního malířství i umění současné. Současný styl jeho malby zdál se mu suchý a málo živý a chtěl navázat na zemitou a hutnou malbu svého obrazu *nakládání rab na sádkách* a najít výtvarný způsob, jak vystihnout tíživou hmotnost ploch rybníků a těžkou prací ztvrdlých postav rybářů, neobratně se pohybujících v rybničním bahnu. Našel je s pomocí francouzských malířů Dunoyera de Segonzaca¹⁶⁴ a Marcela Gromaira.

¹⁶⁴ Segonzac (segözak) André Dunoyer de, *1884, francouz. malíř a grafik. Studoval soukromě v atelierech Ch. Guérina, E. Blanche, J. P. Laurence a L. O. Mersona. 1914 vystoupil na veřejnost soubornou výstavou, 1914-1918 prožil jako voják a k vlastní práci se mohl vrátit teprve po válce. Před válkou začínal vlivem impresionismu a raného Cézanna, mimo krátké a přechodné dotčení kubismem má jeho malířská dráha, zvláště od 1920, ráz záměrného tradicionalismu, neústupného trvání na zrakové základně, odporování intelektualismu a pokusnictví. Ve dvou námětech, především v aktech a v krajinách z Islede-France, vyžívá robustní temperament milující husté nánosy barvy, jež dovolují přistihnout podoby věcí v nepřikrášlené a prvotní čerstvosti i syrovosti. Temperament a žíznivá smyslnost jsou osnovou i vyvážením jeho tradicionalismu. Souběžně s malířem, který nalezl v pastosní barvě vlastní způsob podání a vytvořil si i osobitou paletu, vyvíjel se v [Segonzac André Dunoyer de]-ovi od počátku kreslíř, hledaný ilustrátor a grafik, který dosáhl nejvyšších poloh v námětech francouzské krajiny, pro jeho růst v obou liniích důležitější než umělecké prostředí Paříže. - P. Jamot, D. de [Segonzac André Dunoyer de] 1929; R. Huyghé, Hist. de l'Art contemporain (zde další lit.) 1934.

Segonzac, malíř sluncem prosycených krajin kolem Paříže, byl Kojanově představě vážné, zachmuřené a velebné krajiny jeho domova v podstatě vzdálen. Naučil se však od něj vyjadřovat charakter hmoty hutnými a pastózními olejové barvy, vrstvit tíhu země a bahna vylovených rybníků i postav rybářů v těžkých a neohebných oblecích.

Daleko větší a hlubší význam mělo poučení u Gromaira, o několik málo let mladšího vrstevníka, který, stejně jako Kojan, pracoval bez ohledu na vládnoucí směry a bez návaznosti na jakoukoliv malířskou školu. Kojanovi byl i blízký svým sociálním cítěním - maloval dělníky, nakladače z přístavů a zemědělce a jeho dílo zaujalo Kojana především svou celistvostí a sochařsky pevnou formou i tím, jak v něm malíř dokázal geometrizací tvarů dojít až k samým základům tektoniky lidské postavy a vtisknout jí monumentálnost architektury.

Nově nabyté poznatky přetvářel Kojan ve svých obrazech zjednodušováním tvarů až na základní geometrické pojmy a zdůrazňováním hmotnosti. První takový obraz byl *Zátah*(1927) a brzy následovaly další - *Rybáři na hlídce*(1928), *Prodavačka ryb*(1929), *Spravování sítí*(1930), *Borkoviště*(1929) a jim podobné.

Rok 1930 byl dalším zlomovým mezníkem v Kojanovo životě, kdy se chladná, až neosobní konstrukce a z ní odvozená i krajně zjednodušená barevnost začala uvolňovat a na její místo nastoupila malířsky dynamičtější forma, utvářená z živých a citlivě zvládnutých objemných ploch (*Dub na hrázi* 1931-32, *Dva rybáři* 1931, *Vjezd do dvora* 1932-33 aj.) Roku 1934 Kojan též vstoupil do Sdružení jihočeských výtvarníků¹⁶⁵, se kterými ho již delší dobu spojovaly

¹⁶⁵ SOA Třeboň, fond SJV, sign. II A9.

přátelské vztahy a touha po zviditelnění malířského jihu.

Začátkem třicátých let se objevily v Kojanově tvorbě první přípravné práce a skici k neobvykle rozměrnému obrazu *Rybolov* (270x500 cm, 1932-33), kterým chtěl malíř shrnout své dosavadní poznání a dílčí výsledky své práce v monumentální syntézu. Chtěl vytvořit výtvarný symbol rodného kraje a spojit v něm oslavu krajiny s prací jejího lidu. Zůstalo však jen při pokusu, neboť Kojan chtěl vtělit v obraz víc, než se i na tak rozměrné plátno vešlo. Tento pokus však doprovází řada svěžích olejových skic pozoruhodné umělecké kvality. Navíc to byl námět, který jej ani později neopustil a myšlenka monumentálního obrazu rybolovu jej provázela až do nejzazších okamžiků jeho malířského života. Poslední skica je datována do roku 1949, kdy jej přepadla vleklá nemoc, která mu již nedovolila dílo dokončit.

K rybářským zátiším a krajinám s rybníky, které od konce dvacátých let vznikaly souběžně s obrazy rybářů, přibyly koncem roku 1935 i obrazy z venkovského prostředí a života venkovanů. Jsou to ponejvíc opět motivy figurální (*Vesnická dívka* 1935, *Večeře* 1936, *Selská rodina* 1939, *Klepač kosy* 1941 aj.), ale i krajiny s polními cestami a úvozy, selská stavení (*Rozcestí* 1935, *Pumpa u stodoly* 1935, *Dvůr s kašnou* 1936) i zátiší. V tomto prostředí venkovské atmosféry setrval téměř celé desetiletí, kdy přišel do styku s prostředím barevně odlišným, kde nebylo tolik modří a šedí.

Ovšem po čase se vrátil opět k prostředí svých milovaných rybníků a vytvořil díla, kde nejraději maloval prostor prosycený clonou mlhy, spojující nebe

s vodami rybníků a jejich bahnitými břehy v barevnou i hmotnou jednotu.

Zlovený rybník (1946), *Volavky* (1946-47), *Rybáři v zátahu* (1947) a skici ke druhé variantě velkého *Rybolovu* jsou z posledních obrazů, jimiž Jan Kojan vzdal hold svému kraji, svým přátelům na rybníce a důvěrně známým místům kolem hrází. Na jaře roku 1949 těžce onemocněl a dva roky poté, 5. června 1951 zemřel.

5.2 Otto Matoušek, malíř legionář

Otto Matoušek se narodil 3.12. 1890 v Plzni. Jako malíř a grafik působil v Českých Budějovicích. Jako žák pražské akademie výtvarného umění studoval u profesora Preislera a Piknera v letech 1910-1915. Za světové války padl do ruského zajetí a roku 1916 vstoupil do čs. Legií. Roku 1919 by vyslán informačním osvětovým odborem čs. vojska na Rusi na studijní cestu do Japonska, kde pobyl 5 měsíců a studoval japonskou grafiku. Po svém návratu do vlasti působil v Praze do roku 1924, kdy přesídlil do Českých Budějovic. Roku 1925 dal podnět k založení Sdružení jihočeských výtvarníků, jehož byl dlouhá léta jednatelem a předsedou. Roku 1922 byl vyslán Památníkem Osvobození malovat zborovské bojiště v Haliči a bojiště na Slovensku, kam pronikla roku 1914 Česká družina. Roku 1941 obdržel „*Jihočeskou cenu*“ za soubor jihočeských krajin na výstavě SJV v Praze. V letech poslední války pracoval zvláště na Doudlebsku. Upoutaly ho jižní Čechy svou tesknou zádumčivostí, dalekými výhledy do kraje i svým rázovitým lidem. Větší soubor jihočeských

krajin měl na členské výstavě S. J. V. v Praze v zimě 1934/35 („Krajina u Slavče“, „Samota u Slavče“, Cesta do Slavče s křížkem“, „Tání“, „Předjaří“, „Krajina na jaře“). Samostatně pak vystavoval také soubory svých maleb ze života a bojů čs. legií v Rusku. Památník Osvobození měl na 200 jeho výtvarných prací toho druhu (akvarelů, kreseb a linorytů). Některé další oleje zachycovaly jihočeskou krajinu Doudlebska, jako třeba „Krajina s polní cestou“ (1937), „Krajina s rybníkem“ (1938), „Stavení v Doudlebech“ (1940), „Z Doudlebska“ (1941), „Doudlebsko“ (1941), „Střížov“ (1941). V grafice vytvořil cykly „Jak jsme žili a bojovali na Rusi“ (linoryty, vydané Památníkem Osvobození), „Zborov“ (na slova R. Medka, litografie, 1927, vydalo S. J. V.), „Barák smrti“ (linoryty, vydané Družstevní prací v českých Budějovicích), „Náš voják“, I. díl (linoryty, vydané S. J. V. 1934), „Náš voják“, II. díl (reprodukce kreseb, vydala tiskárna M. N. O. v Praze), „Bachmač“ a „Magistrála“ (linoryty ze života čs. legií). Mimo to navrhl obálky a graficky vyzdobil mnoho knih spisovatelů-legionářů (Medka, Koptý, Teringla, Zemka), P. Bezruč.

Z grafiky dřevořezy „Jihočeský cyklus“ (1940), „Jihočeské postavy“ (1940). Se S. J. V. a S. Z. V. vystavoval v Praze, Českých Budějovicích, Brně, Olomouci, Bratislavě, Plzni i jinde. Samostatné soubory vystavil v Plzni 1920, Českých Budějovicích 1927, 1929, 1930, v Hradci Králové 1931, Moravském Ostrově 1932 a v Plzni 1934, v Saloně výtvarné dílo v Praze na jaře 1942, na podzim 1945 „Jihočeská krajina“ tamtéž. V lednu a únoru 1946 ve S. J. V. v Českých Budějovicích „68 kreseb z koncentráku“ (ve Flossenbürgu). V listopadu 1947 v Českých Budějovicích soukromá výstava krajin.

Vraťme se ale nyní ještě k Matouškovým vojenským počátkům. Jako voják 35. pěšího plzeňského pluku se dostal záhy do válečné vřavy a na rakouské frontě u Strypy byl zajat Rusy. Jeho mladistvý malířský temperament, podložený mimořádnou pílí a inteligencí, zaujal k této situaci velmi vážné umělecké stanovisko. Cizí země, střídající se dojmy, plné dramatických scén a náhlých situačních změn, poskytly mu nejlepší příležitost uplatnit své výtvarné snahy. Již na cestě do ruského zajetí hleděl do svého skicáře zachytit dojmy, jež na něho spontánně zapůsobily.

Zajatecké tábory a trudný život v nich zhodnotil a utvrdil jeho výtvarný výraz, který se teprve ve vlasti osamostatnil a plně projevil.

Jako velitel obrněného vlaku a výzvědné roty 6. hanáckého pluku vnikl hluboko do vážnosti zahraničního odboje, což mu přineslo velké plus pro další niterné hodnoty jeho příští tvorby, neméně jako jeho studijní cesta do Japonska, kde měl příležitost se oddat studiu obdivuhodného japonského umění, pramenícího z tisíciletých tradic starých japonských kultur.

Po návratu do vlasti dostavila se touha výtvarně zobrazit vše, co prožil a co učinilo z legionářské anabase velkou národní eposej zahraničního odboje.

S touto touhou spojuje se i touha o nový vnější technický projev, neboť výtvarné směry, plné svěžesti a jadrnosti, které v Rusku nepoznal, zaujmou ho po návratu do vlasti cele. Zaměnil proto impresionisticky cítěné vyjadřovací prostředky za velkorysé a vší líbivosti zbavené.

A tak v roce 1927 vznikl rozměrný cyklus obrazů „Zborov“ na slova legionářského básníka Rudolfa Medka, který jak hluboce promyšlenou koncepcí, tak vervním provedením každého upřímně překvapil.

Variantu tohoto cyklu v 7 litografiích vydalo Sdružení jihočeských výtvarníků v Českých Budějovicích, jehož byl Matoušek členem. „Zborov“ je esencí hrdinné historie legionářského odboje v Rusku.

Neméně cyklus desíti linorytových obrazů „Barák smrti“ ze zajateckého života, které vydala Skupina Družstevní práce v Českých Budějovicích. Tento cyklus kypí zrovna tragikou zajateckého života, vyplývajícího z příšerných poměrů ruského vedení války. Technicky je zvládnut suverénně a svou jednoduchostí projevem a silou obsahové náplně dává divákovi pravý obraz válečného dramatu. Boje čsl. legií v Rusku zobrazil Matoušek na grafických cyklických listech „Jak jsme žili a bojovali na Rusí“, „Česká družina“, „Bachmač“ a „Magistrála“. K těmto se čestně řadí grafické doprovody k Zemkovým knihám „Sestra Jaeko“, „Jan Brázda“, ke Koptovu „Úsměvu nad hrobem“, ku Weissovu „Baráku smrti“. Rovněž výzdoba „Dokumentářů“, které vydal J. Hladký v Hranici na Moravě, ukazuje nám Matouška jako grafika v nejlepším světle. V těchto knihách se oddaně přiklonil k básnickému obsahu díla. Mimo to vyzdobil řadu knih svými svéráznými knižními značkami a ilustracemi a vytvořil mnoho krásných a výtvarně zajímavých legionářských plakátů a obálek. Avšak Matoušek, působící též jako podplukovník I. pěšího pluku Mistra Jana Husa na českém jihu, zamiloval si svéráznou jihočeskou krajinu. Maluje jí v plném slunci, v bouři i v době žní, v jednoduchých, ale smělých tazích skvěle vystihuje její typ, vždy přioděn do sugestivní nálady.

Obrazy, olejovými barvami malované, jsou traktovány velmi odvážně. Barevná škála je soustředěna na několik živě kontrastujících tónů. Smělost v podání se jeví již v barvě, nanesené temperativně a pastózně. Jeho

krajiny působí na diváka na první pohled trochu nezvykle. Zemité, těžké barvy na olejových obrazech zaměňuje při akvarelu za barvy napojené jasmem slunečních paprsků. Svou tvorbou tkví hluboko v půdě české země. Dokázalo to například jeho dílo sedmi hluboce procítěných rytin, jimiž vyzdobil Bezručovy „Slezské písně“. Otto Matoušek byl předním členem SJV a svými obrazy a soubornými výstavami vykonal mnoho pro výtvarnou kulturu jižních Čech.

Za druhé světové války, v březnu 1943 jej zatklo gestapo a byl uvězněn v koncentračním táboře Flossenburg. Roku 1950 se stal členem Svazu československých výtvarných umělců a v roce 1957 členem Sdružení českých umělců grafiků Hollar.

Byla mu udělena četná vyznamenání a medaile z 1. a 2. odboje, již zmiňovaná Jihočeská výtvarná cena(1941), umělecká cena Jihočeského krajského národního výboru(1960), Řád práce(1965) a titul Zasloužilý umělec(1971).

Otto Matoušek zemřel 3. března 1977 v Českých Budějovicích a zanechal po sobě mnoho děl, které je možno obdivovat kupříkladu v Alšově jihočeské galerii a ve sbírkách Jihočeského muzea.

5.3 Otto Birma

Narodil se 10. října 1892 ve Štěchovicích v tehdejší smíchovské okrese, a protože se u něj od dětství projevovaly umělecké sklony, absolvoval Akademii výtvarných umění v Praze¹⁶⁶ jako žák speciální

¹⁶⁶ Myšlenka založení umělecké akademie v Praze se objevila již v období vrcholného baroka, kdy o její zřízení neúspěšně usilovala v letech 1709-11 skupina pražských umělců. Teprve na konci století, v atmosféře osvícenské podpory umění a vzdělanosti došlo v roce 1796 k ustavení společnosti vlasteneckých přátel umění, která nejprve zakládá Obrazárnu s kopistickou školou (z

školy profesorů J. V. Myslbeka a Jana Štursy. Právě Šturma ovlivnil Birmu nejvíce. Na samém počátku první světové války odešel Birma v uniformě rakousko-uherského vojáka na ruskou frontu, roku 1916 byl zajat, vstoupil do legií a byl zařazen k 1. československému pluku Mistra Jana Husi. Zúčastnil se bojů u Zborova a Bachmače, prošel celou sibiřskou magistrálou, ale nezapomněl ani na uměleckou práci. Ve chvílích odpočinku vytvářel portréty významných velitelů i řadových legionářů. V roce 1920 se vrátil domů, již s hodností nadporučíka zůstal v činné službě v československé armádě.

Sloužil u pěšího pluku 1 Mistra Jana Husi v Českých Budějovicích, kde také v květnu 1923 uzavřel sňatek s o sedm let mladší Josefou Koutovou ze Zhoře u Pelhřimova a o rok později se jim narodil syn

kteří se později vyvinula dnešní Národní galerie v Praze) a brzy na to i kreslířskou akademii. Ta byla zřízena císařským dekretem z 10. září 1799 a svoji činnost zahájila roku 1800 jako nejstarší umělecká škola v českých zemích. Její profil se brzy rozšířil o školu krajinné malby a grafickou dílnu. Od poloviny století se výuka na Akademii obohatila o přednášky z teoretických předmětů a přechodně i o výuku architektury. K zásadní reformě instituce došlo zásluhou Julia Mařáka, který inicioval významné posílení profesorského sboru o osobnosti typu Vojtěcha Hynaise a Václava Brožíka, zřídil první sochařskou školu vedenou Josefem Myslbekem a posléze dosáhl v roce 1896 zestátnění školy. Spektrum výuky rozšířily v roce 1910 grafická škola Maxe Švabinského a architektonická speciálka Jana Kotěry. V té době již Akademie natrvalo zakotvila po letech provizorií v nové budově na Letné, vybudované podle projektu architekta Václava Roštlapila v letech 1897 - 1903, jejíž generální rekonstrukce byla dokončena v roce 1998. V jejím sousedství vznikla podle projektu Jana Kotěry a Josefa Gočára v letech 1922 - 24 budova školy architektury. Již od roku 1892 a trvale potom od roku 1945 získala Akademie pro své potřeby i prostory budovy tzv. Moderní galerie, vybudované v areálu výstaviště v rámci Zemské jubilejní výstavy v roce 1891 architektem Antonínem Wiehlem. V roce 1926 získala Akademie jako první v Československu statut vysoké umělecké školy. V roce 1945 založil Bohuslav Slánský při Akademii školu restaurování malířských výtvarných děl. Mezi pedagogy Akademie patřili vedle výše zmiňovaných osobností další významní čeští umělci jako například Karel Postl, Antonín Mánes, Jan Preisler, Jan Štursa, František Kupka, Wili Nowak, Vratislav Nechleba, Otakar Nejedlý, Otakar Španiel, Bohumil Kafka, T. F. Šimon, Antonín Matějček, V.V. Štech, Jaroslav Fragner, Vladimír Sychra, Vincenc Makovský, Jan Lauda, Karel Pokorný, Karel Hladík, František Cubr, Karel Souček, Jiří John, Jan Smetana a mnozí další. Akademii výtvarných umění prošli jako žáci umělci, kteří formovali českou výtvarnou kulturu v průběhu století. Přes tradičně konzervativní charakter výuky představovala Akademie v průběhu svého vývoje hodnoty, vůči nimž se vymezovaly nastupující umělecké generace. Období progresivního rozvoje střídaly etapy ideologického diktátu a ztráty kontaktu se soudobým výtvarným vývojem. Zásadní reformy, připravované a neuskutečněné v roce 1968, se Akademie dočkala až roku 1990, kdy byla pod vedením nově zvoleného rektora Milana Knížáka zcela proměněna její koncepce, struktura i pedagogický sbor.

Vladimír. Birma se i nadále věnoval umělecké tvorbě, zúčastnil se řady výstav pořádaných Sdružením jihočeských výtvarníků, ale nejvíce se do povědomí obyvatel jihočeské metropole a dvou dalších měst zapsal autorstvím pomníků, které připomínaly legionářské tradice. Nejprve vytvořil pomník plukovníka J. J. Švece v Jindřichově Hradci, pak pracoval na Štefánkově pomníku pro Písek a po polovině dvacátých let byl zaměstnán tvorbou monumentálních památníků v Českých Budějovicích. Nejprve tzv. Zborovského pomníku, k jehož odhalení došlo na nádvoří Žižkových kasáren roku 1927, a poté legionářského sousoší plukovníka Švece, které bylo veřejnosti předáno v rámci oslav desátého výročí republiky. Jako někdejší legionář, který prošel bitvou u Zborova a zároveň blízký spolupracovník Švecův, se k těmto úkolům znamenitě hodil. Roku 1931 se Otto Birma s Českými Budějovicemi rozloučil, neboť byl povolán do Památníku osvobození v Praze, aby vedl vojensko-historické sbírky.

Za okupace doplatil Birma na svou legionářskou minulost zatčením, výslechy u gestapa a totálním nasazením. Přesto se zapojil do domácího odboje, poskytl přechodný úkryt členu skupiny „Obrana národa“¹⁶⁷ podplukovníku Mašínovi a v sádrových

⁸⁹ Obrana národa (dále ON) byla jedna z prvních protifašistických odbojových skupin na území protektorátu. Na jejím založení se podíleli příslušníci bývalé československé armády, mezi nimiž byli i profesionální zpravodajci. Skupina byla zaměřena v první řadě na zpravodajskou činnost, ale jejím cílem také bylo seskupit vojenské a národní síly k zásahům proti Němcům, zejm. akcemi sabotážními. Zajišťovala také ilegální přechody do zahraničí, ukrývala československou voj.výzbroj a orientovala se na přípravu vojenského povstání.V rámci ON působila i skupina podplukovníků Josefa Mašína, Josefa Balabána a štábního kapitána Václava Morávka zaměřující se hlavně na diverzní činnost.Velitelem ON byl od srpna 1939 generál Josef Bílý: Velení ON bylo gestapem téměř rozbito postupným zatčením a popravou mnoha členů, zejména v roce 1942 po atentátu na protektora R. Heydricha; ze zbytku bylo utvořeno v Čechách a na Moravě vojenské hnutí generála Zdeňka Nováka.

odlitcích svých plastik ukrýval několik pistolí. Během květnového povstání působil ve štábu vojenského velení. Po osvobození setrval Otto Birma ještě nějaký čas v činné službě.

6. Legionářská historie a SJV

6.1 První pěší pluk Mistra Jana Husi

Osudy prvního pěšího pluku jsou ve svých počátcích spjaty s osudy „České družiny“ v Rusku. Rozkazem náčelníka štábu nejvyššího velení ruské armády z 1. ledna 1916 Česká družina formálně zanikla přejmenováním na „Československý střelecký pluk“ o síle 1597 mužů.¹⁶⁸ Stanovištěm jeho štábu se stala vesnice Iváň na haličské frontě. Další změna v organizaci nastala na základě rozkazu z 30. dubna 1916, kdy byl z dosavadní 1., 2., 3. a 4. roty Československého střeleckého pluku ustaven „1. československý střelecký pluk svatého Václava“ a jeho velitelem se stal plk. Petrovský, později vystřídaný plk. Mamontovem. Začátkem července 1917 se pluk pod velením plk. Pavlovského zúčastnil bitvy u Zborova a o měsíc později ve vsi Brezné dočkal návštěvy T. G. Masaryka. S Masarykovým svolením tehdy legionáři přejmenovali svůj pluk na „1. československý střelecký pluk Mistra Jana Husi“. Později útvar zasáhl ještě do bitvy u Bachmače a několika dalších vojenských střetnutí s německým vojskem a bolševickou Rudou armádou, v letech 1918-1919 byl transportován do Vladivostoku a v prosinci 1919 tamtéž naloděn na japonskou loď Ionan-Maru a anglickou Tras-os-Montes. Do vlasti se první pěší pluk vrátil v prvních únorových dnech roku 1920.

Nově vzniklá Československá republika mezitím převzala původní rakousko-uherské vojenské útvary,

¹⁶⁸ *Za naši samostatnost. Českoslovenští legionáři – rodáci a občané okresu České Budějovice*, České Budějovice 2002, dále SokA Třeboň, nepublikovaný pramen *Historie vojenských útvarů v Českých Budějovicích*, sign. R 1926.

které se nacházely na jejím území. Zpočátku byla ponechána i jejich dosavadní čísla a vojáci oblékali stále stejné uniformy, postupně různým způsobem upravované. V Českých Budějovicích tedy nadále působil 91. pěší pluk a 29. střelecký (dříve zeměbranecký) pluk, k jejichž doplňovacím obvodům příslušela značná část jižních Čech. Na základě výnosu ministerstva obrany z 21. prosince 1919 měla být armáda nového státu utvořena tak, že každý legionářský bude sloučen s jedním nebo více domácimi pluky. Tento proces probíhal potom v následujících měsících a v jeho rámci splynul první střelecký pluk ruských legií s budějovickým 91. a 29. plukem (formálně se tak stalo dokonce ještě dříve, než se útvar vrátil ze Sibiře). Čelní vojenští představitelé údajně chtěli, aby měl pluk své sídlo v Praze jako hlavním městě, ale prezident Masaryk prosadil jeho dislokaci v Českých Budějovicích.¹⁶⁹

Unifikace vojenských útvarů a jejich soustředění do jihočeské metropole proběhlo hladce v režii zkušeného, byť teprve pětadvacetiletého podplukovníka Karla Kutlvašra.¹⁷⁰ Ze všeho nejdříve nastoupilo k pluku v Českých Budějovicích v říjnu 1920 prvních 700 nováčků a během ledna 1921 sem konečně z Prahy přijel vlastní první pěší pluk, aby následně proběhlo jeho kmenové sloučení se zdejší 91. a 29. plukem. Od roku 1920 byly tudíž České Budějovice sídlem útvaru, který

¹⁶⁹ *Za naši samostatnost*, Č. Budějovice 2000, s. 22.

¹⁷⁰ Karel Kutlvašr (27. ledna 1895, Michalovice – 2. září 1961, Praha) byl československý generál, který velel Pražskému povstání. Karel Kutlvašr prošel Československými legiemi v Rusku a po návratu do vlasti pokračoval ve vojenské kariéře. Likvidace Československa jej zastihla ve funkci velitele divize v Hradci Králové. Za okupace byl členem odbojové organizace Obrana národa. Za Pražského povstání převzal postupně velení nad povstalci a přijal kapitulaci německých jednotek výměnou za jejich volný průjezd Prahou. Po válce působil na vysokých vojenských funkcích v Plzni a Brně. Po únoru 1948 byl penzionován, v prosinci zatčen a v roce 1949 odsouzen k doživotnímu vězení. V roce 1960 byl již s dlouhým vězněním a mučením podloměným zdravím amnestován a o rok později zemřel.

se pod názvem „pěší pluk 1 Mistra Jana Husí“ nesmazatelným písmem vepsal do dějin rozvíjení legionářských tradic na českém jihu. Velitelé pluku patřili mezi společenskou elitu města, stali se nejen hlavními strůjci různých slavností, iniciátory zřízení pomníků, ale angažovali se i tak v civilních záležitostech, jakou bylo například zřízení „Háječku“ na Krumlovském stromořadí.

Počáteční doba se vyznačovala velkou pestrostí výzbroje i výstroje. Zatímco „domácí“ vojáci chodili v upravených rakousko-uherských uniformách, legionáře bylo možno spatřit v jejich krojích. Brzy však dostali všichni příslušníci armády barety zemitě zelené barvy podle francouzského vzoru a v roce 1922 byl zaveden nový vzor uniformy, který ve svých hlavních rysech zůstal typickým pro československou armádu meziválečného i poválečného období. Co se týče vojenské výzbroje, byla rovněž převzata z podstatné části z původních rakousko-uherských zásob, další dodali Spojenci a velmi záhy začala být armáda zásobována naším vyspělým zbrojařským průmyslem. Modernizace výzbroje nastala především kolem poloviny třicátých let, s rostoucím ohrožením našeho státu hitlerovským Německem.

Po organizační stránce zůstala struktura pluku po celé období první republiky bez zásadních změn. Tvořilo jej velitelství s pomocnou rotou, dále tři pěší prapory, jeden doplňovací prapor a technická rota. Každý ze tří pěších praporů měl čtyři roty, z nichž jedna byla vždy kulometná. Hlavním sídlem pěšího pluku 1 Mistra Jana Husí se stala někdejší kasárna císaře Františka Josefa I., přejmenovaná ovšem na kasárna Jana Žižky z Trocnova. Jedná se o areál rozkládající se mezi dnešními ulicemi Žižkovou,

Kasárenskou a Dvořákovou, v sousedství autobusového nádraží. Kromě toho užíval pluk také budovu Mariánských kasáren na stejnojmenném náměstí, která byla rozhodnutím ministerstva národní obrany z roku 1923 k pátému výročí tragické smrti plukovníka J. J. Švece přejmenována na Švecovy kasárny.

Na přelomu let 1926 a 1927 rozhodlo presidium ministerstva národní obrany, že první pěší pluk obdrží kopii svého původního praporu, značně poškozeného během první světové války. Starý prapor měl být uložen v pražském Památníku odboje.¹⁷¹ Město České Budějovice

¹⁷¹ Krátce po vzniku samostatné Československé republiky přišla řada politiků s návrhem, aby byl důstojným způsobem připomenut boj čs. legionářů za vznik samostatného státu Čechů a Slováků. Již na jaře roku 1919 se na Ministerstvu národní obrany konala první schůze Poradního sboru pro postavení Pantheonu čs. legií. V čele tohoto sboru stál, jako předseda, první ministr národní obrany Václav Klofáč. Počátkem léta téhož roku byl dosavadní Poradní sbor přetvořen na Památník odboje, který působil jako poradní orgán při soustředování písemných a hmotných památek na čs. odboj za 1. světové války. Množství památek postupně rostlo, zvláště po návratu čs. legionářů z Ruska, kteří věnovali Památníku odboje mnoho cenných předmětů a písemností týkajících se I. čs. odboje. V důsledku toho přestávaly jeho dosavadní prostory a organizační struktura vyhovovat. Proto došlo, na podzim roku 1920, k jeho přeměně z oddělení MNO na samostatnou instituci, která se skládala z Archivu legií, umístěný dočasně v Národním muzeu, muzejní předměty byly soustředěny na zámku v Troji, tzv. obrazárna legií v letohrádku Hvězda, fotoarchiv a filmový archiv v Trojické ulici v Praze. Do funkce ředitele Památníku odboje byl ustanoven pplk. Rudolf Medek. Rozptýlenost budov po celé tehdejší Praze však činnost Památníku odboje značně ztěžovala, proto bylo záhy rozhodnuto postavit pro Památník odboje nový komplex budov, kde by se nacházela muzejní, archivní i správní oddělení. Po delším výběru vhodné lokality byl zvolen vrch Vítkov na pražském Žižkově. Areál byl vybudován v letech 1927 - 1929 podle návrhu architekta Jana Zázvorky (1884-1963), bývalého čs. legionáře v Rusku. Na samotném vrcholu Vítkova současně probíhala výstavba Pantheonu národního osvobození, před níž měla stát jezdecká socha Jana Žižky z Trocnova, od sochaře Bohumila Kafky. Patheon měl být slavnostně otevřen 28. října 1938, vzhledem k politické situaci k tomu již nedošlo. Definitivně byl dokončen a otevřen v roce 1950. V této době měl již zcela jiné poslání. V roce 1929 došlo ke sloučení dosavadního Památníku odboje s Archivem národního osvobození (vzniklým v roce 1919 při Zemském archivu českém), Vojenským archivem RČS (vzniklým roku 1920 jako Archiv MNO) a Vojenským muzeem RČS (to bylo zřízeno v roce 1920 při Čs. vojenském ústavu vědeckém a soustředovalo památky vzniklé před rokem 1914). Vznikla tak nová vědecká instituce Památník osvobození, jehož součástí byly umístěny v tomto novém komplexu na Žižkově. Pouze část vojensko-historických muzejních sbírek zůstala v budově karlínské Invalidovny. Jako poradní orgán byla ustavena sedmičlenná vědecká rada, kterou jmenoval prezident republiky. Ředitelem Památníku osvobození se stal, nyní již plukovník, Rudolf Medek. Po nacistické okupaci českých zemí v roce 1939 se Památník osvobození stal předmětem likvidačních zásahů. Byl označen za nositele "legionářské ideologie", chápané jako protiněmecká. Jako součást rušeného MNO byl celý areál Památníku osvobození (tj. včetně administrativní části, muzea, archivu) prohlášen za majetek německého Wehrmachtu. V srpnu 1939 komplex budov zabralo Gestapo a bylo zde umístěno tzv. Kriegswissenschaftliche Verbindungstelle, které spravovalo záležitosti muzejní, archivní a knihovní a jehož součástí tvořilo oddělení pro zřízení německého Vojenského muzea (Heeresmuseum Prag). Toto muzeum, jenž mělo být odbočkou německého Vojenského muzea ve Vídni, bylo od roku 1940 budováno ve Schwarzenberském paláci na Hradčanech, kam byly v rámci tohoto opatření přestěhovány i muzejní sbírky ze Žižkova a z Karlína. Na sklonku války

nechalo k novému praporu zhotovit stuhu s tímto nápisem: „HRDINNÉMU PLUKU MISTRA JANA HUSI VĚNUJE VDĚČNÉ MĚSTO ČESKÉ BUDĚJOVICE 19 28/IX 27“ Datum na stuze nebylo zvoleno náhodně, neboť svátek sv. Václava byl považován za památný den 1. pěšího pluku, neboť tehdy (roku 1914) byla na Sofijském náměstí v Kyjevě složena přísaha starodružiníků. Ve dnech 27. a 28. září 1927 proběhlo slavnostní předání nového praporu ministerstvem národní obrany a kopie plukovního praporu přitom byla slavnostně přibita na žerd'. Stalo

byly tyto sbírky zčásti vyvezeny za hranice, ale po válce se je až na některé výjimky podařilo získat zpět. Část vedoucích pracovníků Památníku osvobození byla za války uvězněna, mnozí další bývalí zaměstnanci se zapojili do odboje. Po válce byla snaha o co nejrychlejší obnovení Památníku osvobození. Nemohlo však už jít o pouhou restituci, neboť muzejní, archivní i studijní úkoly vzhledem k událostem 2. světové války a odboje nesmírně vzrostly. Již 29. května 1945 byl výnosem MNO zřízen dřívější Památník osvobození pod názvem Vojenský ústav vědecký, který se dělil na Památník osvobození, Vojenské historické muzeum, Vojenský ústřední archiv a Vojenskou ústřední knihovnu. Velitelem byl jmenován pplk. Rudolf Smetánka. VÚV byl podřízen Hl. štábu čs. armády. Záhy po zřízení VÚV došlo k jeho reorganizaci (10. červen 1945). Vojenský ústav vědecký byl přejmenován na Vojenský historický ústav. Z jeho podřízenosti byla vyňata Vojenská ústřední knihovna a nadále se skládal z Památníku osvobození, Vojenského historického muzea a Vojenského ústředního archivu. Organizační struktura samotného Památníku osvobození byla následující: Vojenskohistorické oddělení, Archivní oddělení politické, Archivní oddělen vojenské a Museum Památníku osvobození (dnešní Armádní muzeum Žižkov). Součástí Musea Památníku osvobození byl taktéž Sbor pro zbudování Pantheonu národního osvobození, který se staral o dobudování tohoto žižkovského monumentu. Komunistický převrat v únoru 1948 znamenal další zlom v historii ústavu. Nový politický režim nahlížel s odporem nejen na legionářské tradice I. odboje, ale i na účast čs. vojáků v bojích na západní frontě během 2. světové války (II. čs. vojenský odboj). Stejně jako v celé společnosti prošel také VHÚ důkladnou personální čistkou. Z nositele legionářských tradic, pod vedením Hlavní politické správy MNO, se VHÚ stal v čs. armádě ideologickým pracovištěm Komunistické strany Československa - například v roce 1951 byla v jeho muzeu uspořádána výstava "30 let Komunistické strany Československa". Plány využít objekty Památníku osvobození pro zřizovaný Ústav dějin KSČ se však nerealizovaly a budovy i nadále spravoval Vojenský historický ústav. Ten se skládal z Vojenského historického oddělení, Vojenského historického archivu a Vojenského historického muzea, k němuž byla koncem 60. let přičleněna nově vzniklá expozice Muzea letectví a kosmonautiky (dnešní Letecké muzeum Kbely) v Praze - Kbelích. V druhé polovině 60. let došlo v Československu k uvolnění komunistického tlaku na společnost, což se také odrazilo na práci VHÚ. Nastal odklon od marxisticko-leninského výkladu dějin a začínají vznikat historické práce, které se snaží pravdivěji vyložit novodobou historii Československa a čs. armády. Tento proces byl přerušen vstupem okupačních vojsk států Varšavské smlouvy. Tak jako po únoru 1948, také po srpnu v roce 1968 proběhly v řadách pracovníků VHÚ rozsáhlé čistky a ústav se opět stává ideologickým pracovištěm Československé lidové armády. Po pádu komunistického režimu v listopadu 1989 prošel ústav zásadní restrukturalizací. V dubnu 1990 byl Vojenský historický ústav formálně zrušen a na jeho základě byl zřízen Historický ústav Československé armády. Od ledna 1993, po rozdělení československého státu, nesl označení Historický ústav Armády České republiky. V roce 2002 se vrátil k tradičnímu názvu Vojenský historický ústav Praha. Jeho ředitelství spolu s dalšími složkami sídlí na Žižkově, zatímco jeho další pracoviště se nalézají ve Kbelích a v Lešanech u Týnce nad Sázavou. <http://www.vhu.cz/cs/stranka/vhu-praha/historie-VHU/>

se tak 27. září odpoledne a podílel se na tom zástupce ministra národní obrany, který přibíjel 3 hřeby (za republiku, presidenta a branou moc), velitel pluku přibíl jeden hřeb, a po jednom přibíjeli také velitel 5. pěší divize, velitel 9. pěší brigády, šéf okresní politické správy, starosta města a další vyšší důstojníci, zástupci vojenských úřadů a velitelé útvarů českobudějovické posádky. Na druhý den slavnosti připravili pořadatelé koncert v zahradě českého akciového pivovaru a v Besedě se konala taneční zábava pod názvem „Plukovní posvícení“. Výtěžek ze slavnosti byl připsán ve prospěch postavení pomníku plukovníka Švece.¹⁷²

V předvečer druhé světové války se příslušníci pěšího pluku 1 Mistra Jana Husi se stále větší intenzitou připravovali na obranu ohroženého československého státu a vojenská cvičení bývala prováděna za podmínek, které se rovnaly bojovým.

Při vyhlášení mobilizace 23. září 1938 se pluk nacházel pod velením plk. Václava Michálka a měl dva prapory v Českých Budějovicích a jeden v Kaplici. Právě díky předchozím náročným cvičením proběhla mobilizace hladce a vojáci prvního pluku zaujali během krátké doby přikázaná postavení v linii betonových pevnůstek podél jihočeské hranice s Rakouskem. Jejich úloha se však omezila pouze na likvidace nacistických bojůvek v pohraničí. Následovala demobilizace a organizační změny vojska. První pěší pluk se vrátil do svých českobudějovických kasáren a 1. března 1939 tady přivítal své nováčky, kteří však nosili československou uniformu pouhé dva týdny. Vznik protektorátu měl za důsledek rozpuštění armády a to byla tečka za předválečnou existencí pěšího pluku 1

¹⁷² *Za naši samostatnost*, s. 24.

Mistra Jana Husi, nejstaršího legionářského útvaru z ruské fronty. Několika odvážným důstojníkům se podařilo zachránit před okupanty nejen plukovní prapor a urnu s prstí ze zborovského bojiště, které byly zazděny ve sklepě pražského Památníku osvobození, ale také mohutný Zborovský pomník z nádvoří Žižkových kasáren.¹⁷³

Vzápětí po skončení druhé světové války došlo k obnovení prvního pěšího pluku, který byl již 1. června 1945 poslán do pohraničí k likvidaci nepokojů. Rokem 1950, kdy přesídlil do Českého Krumlova končí historie „legionářského“ pěšího pluku 1 Mistra Jana Husi v Českých Budějovicích.¹⁷⁴

¹⁷³ Tamtéž, s. 25.

¹⁷⁴ SokA Č. Budějovice, nepublikovaný pramen Historie vojenských útvarů v českých Budějovicích, sign. R 1936.

6.2 Legionářské pomníky

6.2.a Zborovský pomník

Bitvy u Zborova se zúčastnil též 1. československý střelecký pluk Mistra Jana Husi¹⁷⁵. Od ledna 1921 sídlil tento pluk pod názvem pěší pluk 1 Mistra Jana Husi v Českých Budějovicích a ve dvacátých letech se jim podařilo ve spolupráci se zdejší jednotou Československé obce legionářské, českobudějovickými občany a velením československé armády vybudovat zde dva velké pomníky, připomínající činnost československých zahraničních legií. Vzhledem k místu vzniku pěšího pluku Mistra Jana Husi se oba tyto pomníky vztahovaly k válečným operacím v Rusku. Prvním z obou monumentů byl pomník, který je dodnes znám pod označením „Zborovský“.

Myšlenka na uctění památky příslušníků pěšího pluku, padlých u Zborova, byla podnětem k vytvoření zvláštního výboru. Činnost tohoto výboru byla později podporována „Komitétem pro úpravu háječku na Krumlovském stromořadí“, v němž působil velitel 1. pěšího pluku Jiří Kubal. Úzce s ním spolupracovalo též „Pořadatelstvo Zborovských oslav Českých Budějovicích 1917 - 1927“, vzniklé při Jihočeské župě Československé obce legionářské.¹⁷⁶ Jako vhodný prostor k umístění památníku bylo vybráno centrální prostranství Žižkových kasáren v Žižkově (tehdejší

¹⁷⁵ 2.7. 1917 Čs. střelecká brigáda o síle asi 3 500 mužů (1. stř. pluk „M.J. Husa“, 2. stř. pluk „Jiřího z Poděbrad“, 3. stř. pluk „Jana Žižky z Trocnova“) v rámci tzv. Kerenského ofenzívy, na vedlejším směru, dosáhla slavného úspěchu, kdy nadšeným útokem prorazila přes 4 linie pozic rakousko-uherské armády až do hloubky asi 5 km, získala velký počet zajatců a válečného materiálu. Proti ní stál nepřítel, o síle asi 5 500 mužů, dobře vyzbrojených a výborně vyzbrojených. Oproti tomu Čs. střelecká brigáda měla pouze slabou výzbroj, kulometů zoufalý nedostatek a zcela nedostatečná byla i výstroj. Ztráty Čs. střelecké brigády – 185 padlých a zemřelých následkem zranění a asi 700 zraněných.

¹⁷⁶ Více v SOA Třeboň, Československá obec legionářská – župa a jednota České Budějovice, kart. 4, Kniha protokolů odbočky Svazu československé obce legionářské 1919-1921, inv. č. 19, s. 41 a 42.

Sokolské) třídě, kde pěší pluk Mistra Jana Husí sídlil.

Zpracování sochařské části zadal výbor štábnímu kapitánovi Otto Birmovi, který měl k tomuto úkoly předpoklady jednak jako žák předních českých sochařů Myslbeka a Štursy, jednak jako bývalý příslušník zahraničních legií a důstojník 1. pěšího pluku. Architektonickou část potom navrhl dr. Ing. Karel Chochola. Přípravný výbor požádal 29. listopadu 1926 městskou radu o udělení stavebního povolení, kde vznik pomníku odůvodnili těmito slovy: *„Pěší pluk 1 Mistra Jana Husí slaví dne 2. července 1927 desáté výročí bitvy u Zborova. Boj tento, jež se nás pluk činně účastnil, po třech staletích ukázal zase celému světu, že český národ dosud nezhynul, že národ český jest odhodlán bojem dosíci své svobody. S nadšením šly naše roty v boj, žádná překážka nebyla jim dosti velkou, aby se jí nezmocnily. Žel, toto nadšené hrdinství smetlo řady našich bojovníků. Padli v přesvědčení, že jich nezapomeneme. Chceme dostáti tomuto slibu tím, že jim na paměť postavíme na nádvoří Žižkových kasáren Zborovský pomník. Provedení jeho bereme si sami za úkol nečekajíce odnikud finanční pomoci“*¹⁷⁷

V březnu 1927 byl již hotový model, který navíc v jedné šestině skutečné velikosti byl jako zvláštní exponát vystavován na tematické výstavě Oty Matouška „Zborov“, pořádanou Sdružením jihočeských výtvarníků mezi 3. - 24. dubnem 1927 v městském muzeu.¹⁷⁸

Slavnostní odhalení pomníku mělo proběhnout 2. července 1927, tento den však poslal 1. pěší pluk svou

¹⁷⁷ Více M. VLACHYNSKÝ, *Pohnuté osudy pamětních legionářských pomníků v Českých Budějovicích*. ČbL, roč. 6, 30. července 1997, č. 176, s. 14. Dále SOKA ČB, AM, manipulace 1869-1928, kart. 505, sign. 13 27/254. nebo D. KOVÁŘ, *Příběhy budějovických pomníků*, s. 135.

¹⁷⁸ SOA Třeboň, fond SJV, kart. 8, sign. II C 1 a, dále Tamtéž, kart. 13, sign. II C 1 b.

čestnou rotu se starým plukovním praporem do míst bojů ke Zborovu, proto byla českobudějovická slavnost o několik dnů posunuta.¹⁷⁹ Odhalení tedy proběhlo až 10. července, kdy mezi nejvzácnější hosty patřil tehdejší ministr zahraničí Edvard Beneš, který při této příležitosti dekoroval 31 legionářů válečným křížem.

Památník obětem bitvy u Zborova stál přibližně uprostřed areálu Žižkových kasáren, mezi dvěma stromy přímo proti hlavnímu vjezdu.

Podstavec památníku¹⁸⁰ měl tvar komolého čtyřbokého jehlanu z velkých žulových kvádrů a byl vysoký 270 cm. Na něm spočívala socha vojáka, stojícího na strážci, sestavená z pěti větších bloků tmavého dioritu¹⁸¹ a mající celkovou výšku 340 cm. Jednotlivé části plastiky byly spojeny maltou a hlava navíc držela za pomoci pevné ocelové armatury. Čtvercový piedestal o rozměrech 122 x 122 cm nesl na přední straně vpravo autorskou signaturu „O. BIRMA 1927“. Do vnitřku podstavce byl pak vložen list se jmény 539 zahynulých legionářů a velká urna s prstí, která pocházela z mohyly padlých přímo na zborovském bojišti. Nápis na zadní straně podstavce hlásal: „Padli, abychom svobodně žili“

¹⁷⁹ M. VLACHYNSKÝ, *Pohnuté osudy*, ČbL, roč. 6, 30. července 1997, č. 176, s. 14.

¹⁸⁰ Příloha č. 13.

¹⁸¹ Diorit je plutonická hornina, která spadá do pole 10 QAPF diagramu spolu s gabry (gabro plagioklas An > 50, diorit An < 50). Plagioklas tvoří 90-100% živců), alkalický živec (ortoklas; 0-10% živců), křemen (0-5% z objemu křemene a živců). V případě obsahu křemene od 5-20% jde o kvarcdiorit. Při absenci křemene a obsahu foidů od 0-10% obj. jde o diorit s foidy. Diority svým minerálním i chemickým složením představují přechodné horniny mezi horninami kyselými, granity a granodiority a bazickými gabry. Odlišení od granitu a granodioritu vyplývá z pozice v QAPF klasifikačním diagramu. Obvykle je již makroskopicky patrná tmavší barva dioritu při relativně stejné zrnitosti srovnávaných kyselějších hornin. Diority vystupují převážně jen v malých tělesech, vázaných na rozsáhlé magmatické komplexy, někdy tvoří jen drobné útvary, pecky a kry v granodioritech. V ČR jsou rozšířeny hlavně diority amfibol-biotitové nebo biotit – amfibolové: např. v žulovském masivu ve Slezsku, vystupují při východním okraji dyjského masivu v. od Znojma, nalezneme je v metabazitové zóně brněnského masivu a drobnější výskyty v železnohorském plutonu v okolí Nasavrk a v údolí Chrudimky. Diority s amfibolem a pyroxenem se vyskytují u Mutěňína v jz. Čechách (sz. od Poběžovic). Pyroxen-amfibolové a amfibol-pyroxenové diority jsou významně zastoupeny v kdýnském bazickém komplexu. Největší dioritové těleso je známé z Montany v USA (65km²).

Pomník vydržel na svém místě až do prvních dvou březnových dní roku 1939, kdy se příslušníci 1. pěšího pluku rozhodli pomník včas odstranit z areálu Žižkových kasáren. Monument byl pečlivě rozložen, zdokumentován a uložen ve sklepě kamenického mistra Václava Háry v Dvořákové ulici. Po osvobození byl v červenci 1945 znovu sestaven ku příležitosti konání Zborovských oslav v Českých Budějovicích.

V průběhu doby ovšem význam oslav ustupoval a po roce 1948 se z nich stala pouze malá připomínková slavnost. Po událostech v roce 1968 byl pomník bez pořízení dokumentace zbourán, načas uložen na nádvoří kasáren a nakonec byl z velké části odvezen do prostoru vojenské spojovací hlásky na Hlincově hoře u Rudolfova, materiál z podstavce byl druhotně použit do základů nově stavěné jídelny v areálu Žižkových kasáren. Od roku 1990 probíhaly úvahy o možné reinstalaci pomníku, mezi případnými lokalitami bylo sídliště Vltava, prostor na Senovážném náměstí, na místo sochy V. I. Lenina, nebo sídliště Šumava, na místo bývalé sochy Klementa Gottwalda.¹⁸²

¹⁸² Více k osudu tohoto monumentu D. KOVÁŘ, *Příběhy budějovických pomníků* nebo již zmiňovaný článek Miroslava Vlachynského v Českobudějovických listech.

6.2.b Sousoší legionářského plukovníka Švece

„...nemohu přežít hanby, stihnuvší naše vojsko vinou mnohých nezřízených fanatiků- demagogů, kteří ubili v sobě, v nás všech ubíjejí to nejcennější - čest.“

Ke vzniku samostatného československého státu významně přispěli čeští a slovenští vojáci, kteří za 1. světové války bojovali v jednotkách československých legií. K těm, kteří se v tomto období zapsali do historie svou statečností a obětavostí nejvýrazněji, patří i plukovník Josef Jiří Švec (1883-1918).

Povoláním byl učitel a v této profesi byl v roce 1911 vyslán do Ruska. Po vypuknutí 1. světové války vstoupil mezi vojenské dobrovolníky České družiny,¹⁸³ ze které se později zformovaly jednotky československých legií. Hned v prvních válečných letech se vyznamenal v bojích v Karpatech u Gorlice¹⁸⁴, statečně prošel bitvami u Zborova i Bachmače¹⁸⁵ a

¹⁸³ Česká družina byla za první světové války dobrovolnická jednotka, složená z Čechů, žijících v Rusku a později též z válečných zajatců, předchůdkyně československých legií v Rusku. V srpnu 1914 vznikla Česká družina, kterou 20. srpna schválila vojenská rada. Cílem bylo, aby Češi byli nabíráni do ruské armády a nebyli rozptýleni po jednotkách, ale tvořili jednu jednotku, později zařazenou pod Kyjevský válečný okruh, v síle jednoho praporu o dvou četách (540 dobrovolníků) velení pplk. Lotocký. Později 4 roty a pplk. Sozentovič. V pozadí všeho byla politická činnost československých spolků a jejich snaha projevit loajalitu carovi (Češi na Rusi byli rakouští poddaní a proto jim hrozila internace a deportace na Sibiř). Slavnostní přísaha se odbyla 11. října na Sofijském náměstí, 22. října byli Češi poslání na frontu osvobodit svůj národ. Česká družina je připojena k vojsku generála Dimitrijeva k III. armádě v Haliči. Po přesunu do Radziwilova vyrazila družina k Brodcům, k rakouským hranicím. Ty překročila 27. října 1914. Dne 8. listopadu, na výročí bitvy na Bílé hoře, vykonal generál Radko Dimitrijevič přehlídku České družiny. Postupně se z České družiny stala divizní rozvědká. České jednotky prováděly bojový průzkum a sběr „jazyků“. Mimo jiné dělaly i propagandistickou činnost, zaměřenou na slovanské národnosti v rakouských bojových jednotkách. Do prvních bojů se jednotka zapojila 14. listopadu u Tarnova, 16. listopadu u Biele na Dunajci 18. listopadu u Radlova, 19. listopadu srážka s maďarskými husary u Niedziliesky (první bojová akce)

¹⁸⁴ 1.-3. května 1915 proběhla bitva u Gorlice v Haliči, která přinesla německo-rakouský průlom na východní frontě. V červnu a červenci postoupila spojená vojska na Volyň a do Polesí a do konce roku 1915 zatlačila ruská vojska až o 500 km na východ.

¹⁸⁵ Bitva u Bachmače byla bitva první světové války. Boje první československé armády (Československo ještě neexistovalo) proti německé přesile proběhly 8.-13. března 1918 u dnešního

nakonec se v hodnosti plukovníka stal velitelem 1. divize československých legií v Rusku. To už se psal rok 1918.

Legionářská divize byla v té době značně vyčerpána stálými boji i marným čekáním na posily. 25. října roku 1918 ukončila život plukovníka Švece tragická smrt. O tři dny později - 28. října -, tedy právě v den, kdy u nás lidé radostně oslavovali vznik samostatného státu, byl plukovník Švec pohřben v Čeljabinsku. Jeho ostatky byly převezeny do vlasti až o patnáct let později.

Plukovník Švec se stal legendou. Jeho pozoruhodný osud inspiroval i některé naše spisovatele a dramatiky, například pod titulem Plukovník Švec vzniklo v roce 1928 divadelní drama, jehož autorem byl Rudolf Medek.¹⁸⁶

ukrajinského města Bachmač. Během bitvy padlo 145 legionářů, 210 bylo zraněno a 41 pohřšováno. Německé ztráty se pohybovaly okolo 300 mrtvých a několik stovek zraněných. 6. stf. pluk „Hanácký“, 7. stf. pluk „Tatranský“ a 4. stf. pluk „Prokopa Holého“, podporou prvních částí čs. dělostřelectva, úspěšně v tvrdém boji kladly houževnatý odpor velké přesile německých vojsk při obraně železničního uzlu, potřebného k přepravě čs. legie na východ. Podařilo se jim Bachmač ubránit a udržet tak cestu po železnici na východ pro všechny čs. jednotky až do projetí posledního čs. vlaku.

¹⁸⁶ Rudolf Medek se narodil 8. ledna 1890 v Hradci Králové. Brzy po jeho narození mu zemřela matka. Po obecní škole byl Rudolf Medek poslán otcem ke studiu na Učitelský ústav. Po jeho absolvování učil převážně na venkovských školách ve Stračově, Kratonohách a Dobřenicích na Královehradecku. V roce 1913 nastoupil vojenskou službu, ale zakrátko byl pro příznaky srdeční vady zproštěn prezenční služby. Přesto byl v době 1. světové války v roce 1914 opět povolán do Rakousko – Uherské armády a absolvoval kurz pro záložní důstojníky. V roce 1915 přechází k Rusům. K 1. čs. střeleckému pluku v Kyjevě nastoupil v létě 1916 jako střelec 6. roty. S ní se také účastnil 2.7.1917 památné bitvy u Zborova, kde se Čs. střelecká brigáda vyznamenala. Za statečnost v bitvě byl vyznamenán 3. stupněm Orděna Svjatogo Stanislava. Po návratu do Československa byl Rudolf Medek povýšen na plukovníka a v roce 1929 na brigádního generála. V čs. legiích pracoval Rudolf Medek i jako dopisovatel, vojenský diplomat a politický pracovník komise. V roce 1918 už zastupoval Čs. legie při vojenských jednáních s Rudou armádou a se spojenci. V roce 1919 se už ve vzniklém Československu ujímá koordinačních prací pro návrat Čs. legií z Ruska domů. V roce 1919 mu britský král udělil vyznamenání DSO (Distinguished Service Order), ve Francii získal řád Čestné legie. Obě vyznamenání po mnichovské dohodě na protest vrátil. Po návratu domů se Rudolf Medek věnoval spisovatelské práci. Popularizoval činnost Čs. legií v zahraničí v letech 1914 – 1920. V letech 1920–1929 působil ve funkci ředitele Památníku odboje, v roce 1921 sdružuje čs. legionáře do nově vzniklé Československé obce legionářské (ČsOL). V roce 1926 stojí u zrodu Nezávislé jednoty československých legionářů a byl jejím prvním předsedou. Už jako plukovník působil v letech 1929 až 1939 jako ředitel přejmenovaného Památníku osvobození, kde se věnoval také vědecké, historické a propagační činnosti. V roce 1931 byl povýšen na generála. Postupně se v meziválečném období stal nejznámější osobností legionářské obce. Ve třicátých letech působí Rudolf Medek stále více v politice jako nestraník. Podporuje Národní demokracii. V roce 1934 je spolu s K. Dominem v čele

První pěší pluk Mistra Jana Husi, který po první světové válce sídlil v Českých Budějovicích, pokaždé každoročně pořádal vzpomínkové akce k výročí Švecovy smrti a nakonec se rozhodl zřídit svému někdejší veliteli pomník. Po Borovském památníku to byl druhý zdejší monument, který připomínal boj československých legií na ruské frontě.

Oficiální název komitě pro postavení pomníku znělo „Výbor pro postavení pomníku plukovníku Josefu Jiřímu Švecovi“. Kromě příslušníků zdejšího důstojnického sboru v něm byly zastoupeny i některé civilní osoby. V hodnosti majora byl zastoupen i Ota Matoušek, člen Sdružení jihočeských výtvarníků.

Podle původních předpokladů měl být Švecův pomník umístěn na prostranství před Žižkovými kasárnami, bývalém Radeckého náměstí, kde nyní stojí socha Jana Žižky. Kvůli nedostatku financí oslovili představitelé pluku městský úřad, který spravoval fond pro výstavbu pomníku obětem světové války 1914-1918, aby se obě akce sloučily v jednu. Žádosti bylo vyhověno a monumentu bylo rezervováno místo na Senovážném náměstí (tehdejším Masarykově), naproti poště.¹⁸⁷

Důležitou otázkou bylo, komu bude svěřeno provedení díla. Komise se rozhodla nevypisovat veřejnou soutěž, ale obrátit se přímo na dva jihočeské sochaře, Otto Birmu a Jana Vítězslava Duška. Birma si navíc přizval na pomoc svého přítele Karla Chocholu.

protiněmeckých demonstrací při sporu o univerzitní insignie, za což sklízí kritiku od literární obce a hlavně K. Čapka. V roce 1936 marně varuje před bolševismem a hitlerismem. Na začátku kritického roku 1938 se Rudolf Medek věnoval akcím ke zvýšení brannosti národa a v září 1938 pak patřil mezi nejrozhodnější zastávce celonárodní jednoty. Díky svému protihitlerovskému postoji se Rudolf Medek stává nepohodlným. V předvečer jeho smrti jsou Medkovy knihy vyřazeny z knihoven. Bohužel, nikdy se již do nich nevrátily. Po Mnichovu 1938 se Rudolf Medek veřejně staví na obranu republiky. Po okupaci Českých zemí a rozbití Československa v březnu 1939 se ale stáhl z veřejného života zcela do ústraní. V létě příštího roku (přesněji 22. srpna 1940) generál Rudolf Medek v Praze umírá. Bylo to krátce před jeho připravovaným vojenským penzionováním.

¹⁸⁷ D. KOVÁŘ, *Příběhy budějovických pomníků*, s. 146.

Na přelomu let 1925 a 1926 byly návrhy dokončeny a předloženy k posouzení. Ve výboru seděl mimo jiné i předseda Sdružení jihočeských výtvarníků, malíř Emil Pitter, dále akademický malíř Ota Matoušek též za SJV, za město byl přítomen Dr. Ing. Jindřich Keller a radní Josef Träger.

Porota všemi svými hlasy přijala návrh označený šifrou „E“, pod nímž byl podepsán akademický sochař Birma společně s architektem Chocholou.

Volbu Birmy mimo jiné podnítila i skutečnost, že jako legionářský důstojník patřil mezi blízké spolupracovníky plukovníka Švece, a měl proto k práci na jeho pomníku dobré předpoklady. Ostatně již během vojenských operací v Rusku se pokoušel umělecky zachytit Švecovu podobu, jak potvrzuje i svědectví jednoho z legionářů.¹⁸⁸

Pomník měl být umístěn na Senovážném náměstí, což se pro některé osoby z uměleckých kruhů zdálo nevhodné, vzhledem k urbanistické nedotvořenosti prostoru Senovážného náměstí, nevyváženosti hmoty pomníku s prostorem a pohledově nejednotnému pozadí. Naproti tomu představitelé Sdružení jihočeských výtvarníků vyjádřili projektu podporu jen s několika připomínkami¹⁸⁹

Během let 1927 - 1928 dokončil Birma zcela hliněný model sousoší, podle něhož provedla pražská firma Franta Anýž odlití do bronzu.¹⁹⁰ Začátkem podzimu 1928

¹⁸⁸ „Bylo to v Inžavíně před začátkem bojů se sovětskými vojáky. Seděli jsme pohromadě se Švecem. Přišel také Birma a povídá Švecovi: Bratře poručíku, sedni si, já tě 'škicknu' a již posílal pro hlínu, kterou měl ve svém vagóně neustále po ruce. Švec však odmítl říka: Počkej s tím ještě, času dost. Vždyť ty mě ještě uděláš“. Bratr bratru, JČL, roč. 31, 15. 8. 1925, č. 64, s. 12; dále Návrh pomníku plukovníka Josefa Jiřího Švece v Českých Budějovicích, JČL, roč. 32, 20. 2. 1926, č. 14, s. 3.

¹⁸⁹ Ještě o pomníku pluk. Ševci v Českých Budějovicích. Jihočeský přehled, roč. 1, březen 1926, č. 3, s. 92-93; nebo také Pomník plukovníka Švece a národního osvobození v Českých Budějovicích, JČL, roč. 32, 31. 3. 1926, č. 25, s. 2; a také článek A ještě jednou pomník pluk. J. J. Švece, Jihočeský přehled, roč. 1, duben 1926, č. 4, s. 120.

¹⁹⁰ Za naši samostatnost, s. 27.

vyrostl na určeném prostranství nejdříve žulový podstavec, sestavený podle Chocholova architektonického návrhu, a v prvních říjnových týdnech na něm byla smontována vlastní bronzová plastika. Celkové náklady na pomník plukovníka Švece dosáhly výše okolo 350 tisíc korun. Slavnostní odhalení se konalo v rámci oslav desátého výročí vzniku republiky dne 28. října 1928 a zúčastnily se ho českobudějovické spolky, zástupci úřadů, delegace pedagogických sborů, a vybraní žáci škol. Čestné místo mezi hosty zaujímali někdejší legionáři a příbuzní plukovníka Švece, přítomni byli krojovaní Sokolové, hasiči, Orlové, Baráčníci a mnozí další. Slavnost zahájil sborový zpěv sdružení „Foerster“, následovaly neodmyslitelné projevy, státní hymna, dělové salvy a defilé vojska.¹⁹¹

Legionářský pomník plukovníka Švece se stal skutečně monumentálním doplňkem tehdejšího Masarykova náměstí. Žulový podstavec stál na uměle nasypané vyvýšenině a nesl bronzovou plastiku, jejíž dominantní součástí byla socha stojícího J. J. Švece.¹⁹² U jeho nohou vyhlíželi ze zákopů další tři legionáři, kteří rozložili základnu celého díla do šířky.

Památník setrval v Českých Budějovicích necelých jedenáct let. V srpnu 1939 jej vládní komisař Friedrich David věnoval městu Pelhřimovu, kde Švec kdysi maturoval na gymnasiu. Rozebrané sousoší leželo nejprve nějaký čas uprostřed pelhřimovského Svatovítského náměstí, pak bylo ukryto v městském dvoře společně s nedokončeným Masarykovým pomníkem, ale nakonec ho nacistické úřady vypátraly a přes veškerou snahu představitelů města Pelhřimova skončila

¹⁹¹ D. KOVÁŘ, *Příběhy budějovických pomníků*, s. 151.

¹⁹² *Encyklopedie Českých Budějovic*, Č. Budějovice 2006, heslo „Pomníky“, s. 422.

plastika v pražské slévárně Brukner a synové. Byla přetavena na válečný materiál.¹⁹³

¹⁹³ *Za naši samostatnost*, s. 28.

7. LINIE

Jméno avantgardní skupiny Linie, která působila v Českých Budějovicích ve třicátých letech 20. století je v širším kulturním povědomí téměř neznámé, přestože tvorba jejích předních členů představuje svébytný příspěvek k preferování vyjadřovacích prostředků meziválečné umělecké avantgardy, jako jsou fotografie, koláž, fotomontáž a kniha.

Podobně jako jiné evropské avantgardní skupiny měla Linie svůj program, vydávala časopis a její činnost zasahovala do několika uměleckých oborů. Žádná jiná skupina v Československu se nemohla ve třicátých letech pochlubit tak rozsáhlou šířkou působení a zájmů. Členové Linie se zabývali malířstvím, grafikou, fotografií, filmem, architekturou, hudbou, tancem, divadlem, literaturou i rozhlasovou tvorbou. V tomto ohledu se Linie jeví jako pokračovatel multimediálního programu uměleckého sdružení Devětsil¹⁹⁴ ve změněném kulturním a společenském klimatu třicátých let.

¹⁹⁴ Devětsil bylo seskupení českých avantgardních umělců založené roku 1920 v Praze. Po založení se členové Devětsilu věnovali proletářskému umění a tzv. magickému realismu, od roku 1923 se angažovali v poetismu. První členové Uměleckého svazu Devětsil (zkráceně Devětsil), který vznikl roku 1920 v Praze, byli Artuš Černík, Josef Frič, Josef Havlíček, Adolf Hoffmeister, Karel Prox, Jaroslav Seifert, Ivan Suk, Ladislav Süß, Vladimír Štulc, Karel Teige, Vladislav Vančura, Karel Vaněk, Karel Veselík a Alois Wachsmann. V roce 1923 vznikla i brněnská pobočka. Nejde však pouze o literáty. Jedná se i o herce, výtvarníky, hudebníky apod. Po založení se členové Devětsilu věnovali proletářskému umění a tzv. magickému realismu, od roku 1923 se angažovali v poetismu. Klíčové sborníky Devětsil a Život byly vydány v roce 1922. V roce 1925 se přejmenoval na Svaz moderní kultury Devětsil. Svoji premiéru si Devětsil odbyl 15. prosince v pražském Mozarteu. Představil zde svůj program, své myšlenky a své členy. Členové Devětsilu věřili, že k umělecké revoluci je potřeba organizovanou skupinu, že jednotlivec sám o sobě nemůže nic změnit, ba ani umělecky něčeho velkého dosáhnout - potřebuje být organizován. Staví se proti "staré" literatuře, jež je psána pro bohatou vrstvu a jdou s revoluční vrstvou - s dělnictvem. Program Devětsilu je vcelku jednoduchý a jasný. Snaží se přiblížit umění co nejširšímu publiku. Chce, aby akce, které pořádá byly co nejpobulárnější, co nejpřístupnější, co nejrozličnější. K uskutečnění těchto snů jsou však zapotřebí finance. Proto každý člen platil členský příspěvek 20 korun ročně. Z těchto příspěvků byly financovány pořádané akce (přednášky o umění, recitační večery, divadelní představení,...). Dále se z těchto peněz vyplácely tzv. umělecké prémie a

Vůdčí postavou skupiny byl Josef Bartuška¹⁹⁵, který patřil k nejvšestrannějším osobnostem meziválečné

umožňovaly zavést členské slevy na Devětsilem pořádané akce. V roce 1924 odchází z Devětsilu zřejmě nejvýznamnější osobnosti Devětsilu - zakladatelé Jaroslav Seifert a Karel Teige. Odcházejí do jiné umělecké skupiny s názvem Literární skupina. Devětsil a Literární skupina sice měly podobné zaměření, ale lišily se jejich názory. Na odchod Teige a Seiferta reagoval Josef Hora ve své krátké básni Žák Devětsilu:

Kdybych měl aspoň imaginaci

pochopit Teigovu rotaci.

Radil mi dělat primitivism

proti civilismu.

Teď je zas pro civilism

proti primitivismu.

Rozum mi vážne, srdce mi žasne.

To je právě to báječně krásné.

Pražská skupina vydávala časopisy Revui Devětsilu a Disk a brněnská skupina vydávala časopis Pásmo. Zároveň členové Devětsilu přispívali i do časopisu vydávaného Literární skupinou Host. V roce 1927 ukončila svoje působení brněnská skupina a v roce 1930 padla i poslední bašta Devětsilu tj. pražská skupina.

¹⁹⁵ Josef Bartuška se narodil 28. května 1898 v Rozovské myslivně u Týna nad Vltavou. Tento básník, publicista, kritik, redaktor, autor poetických divadelních a filmových libret fotograf, malíř, grafik, teoretik, hudebník, filmový amatér a pedagog byl spoluzakladatelem a jedním z hlavních organizátorů českobudějovické avantgardní skupiny Linie a její fotografické sekce Fotolinie (1931-1938). Vystudoval českobudějovický Státní koedukační učitelský ústav (1917) a po učitelské praxi v Českých Budějovicích, Chotýčanech, Libnici a Úsilném byl v roce 1924 přeložen na menšinovou školu v Českých Velenicích. Na Vitorazsku působil do roku 1930, potom byl přeložen zpět do Českých Budějovic na malou předměstskou školu ve Vrátu. Zde působil až do roku 1942, kdy byl jmenován řídícím učitelem na obecné škole v Rudolfově u Českých Budějovic. Tam potom působil až do své smrti 9. října 1963. Začátkem dvacátých let publikoval básně v časopisech a novinách *Pramen*, *Niva*, *Kormidlo*, *Host*, *Jih*, *Tvar*, *Národní listy* a jiné. Bartuškovy sbírky z meziválečného období jsou útlé, někdy jen několikastránkové experimenty, často vydané vlastním nákladem. Po prvotně *Velikonoce* (1923) následovala sbírka *Vitorazsko* (1927), poté vyšel *Brouček v růžové zahradě* (1927). *Den v Tatrách* (1928), *Jižní Čechy* (1928), *Krajina ve vřesu* (1929), *Město na hranicích* (1929), *Melancholická promenáda* (1931), *As dur* (1931). Bartušková básnická a výtvarná tvorba dvacátých let byla výrazně inspirována Devětsilem, jeho vliv však je nejvýraznější v obrazových básních z let 1925 a 1926. Obrat k abstrakci na konci dvacátých let dokládá manifest *Poesie imaginerního prostoru* (Sdružení 2, 1931, č. 3, s. 4-6.), který Bartuška napsal společně s Oldřichem Nouzou, rovněž básníkem a malířem. V letech 1932 – 1933 Bartuška vytvořil obsáhlý soubor koláží z barevných papírů, který je v českém výtvarném umění ojedinělý. Zvláště zajímavý je některými postupy, později příznačnými pro koláže Henri Matisse. Název básnické sbírky *Stínohra* (1930) signalizoval zájem o motiv vrženého stínu, který se stal ústředním tématem Bartuškovy fotografické tvorby v období působení ve skupině Linie. Z Bartuškovy podnětu se v listopadu 1932 uskutečnila první výstava Linie věnovaná fotografii. Bartuška používal postupy avantgardní fotografie (fotogram, fotomontáž, nadhled, podhled, diagonální kompozice), jeho přínos však spočíval ve zkoumání ontologické povahy fotografického obrazu prostřednictvím motivů stopy a vrženého stínu a v otevření dialogu fotografického a slovesného projevu, na němž jsou založeny sbírky *Zahradník* (1933), *Podzim* (1936) a nejobsáhlejší nevydaná sbírka *Šlápěje krásy: básně o prostých věcech*. Spojení slova a fotografického obrazu využíval Bartuška také ve svých příspěvcích pro časopisy, např. *Světozor*, *Ahoj na neděli* a *Kreslíme*. V malířské tvorbě první poloviny třicátých let se Bartuška inspiroval artificialismem Toyen a Jindřicha Štýrského, zatímco v grafice přejal sociálně angažovaný styl německé Die Gruppe progressiver Künstler, který v Československu propagoval její člen Augustin Tschinkel. Ve druhé polovině třicátých let uveřejňoval politické kresby, reagující zejména na občanskou válku ve Španělsku. Významná je také Bartušková publicistická činnost, která zahrnovala fejetony, kritiky, i teoretické články o nejrozsáhlejších oborech (fotografie, rozhlas, tanec ad.). Ve svých divadelních, tanečních a filmových librettech i rozhlasové tvorbě Bartuška navázal na tvorbu Devětsilu z dvacátých let (*Láska z výkladní skříně*, *Prodáváč*

avantgardy.¹⁹⁶ Pracoval jako učitel a současně byl básníkem, fotografem, malířem, grafikem, kreslířem, kolážistou, redaktorem, kritikem, divadelníkem a filmářem. Podobnými mezioborovými zájmy se vyznačovali také Karel Valter¹⁹⁷, Oldřich Nouza, Karel

iluzí, Fotogram – Báseň noci, Jaro, libreto pro úzký film a další). Za války a zejména v poválečných letech se soustředil na výtvarnou výchovu, v níž dosáhl vynikajících výsledků a práce jeho žáků získaly mezinárodního uznání. Více v J. KUNC, *Slovník soudobých českých spisovatelů 1918-1945*, Praha 1946, dále S. CIVIŠ, *Josef Bartuška*, České Budějovice 1969., také S. CIFKA(ed.), *Rytíř české řeči*, České Budějovice 1975., K. VALTER, *Linie. Vzpomínky na českobudějovickou avantgardní uměleckou skupinu a lidi kolem ní*, České Budějovice 1980., dále v katalogu dvojice autorů V. TETIVA – K. PLETZER, *Linie – avantgardní literárně umělecké sdružení 1930-1938*, Katalog výstavy, Muzeum dělnického revolučního hnutí, České Budějovice 1984., také v V. FORST(ed.), *Lexikon české literatury I.*, Praha 1985., J. VALOCH, *Josef Bartuška, výběr z díla*. Katalog výstavy, Dům umění města Brna 1988., P. BALAJKA, *Encyklopedie českých a slovenských fotografů*, Praha 1993., Z. STOLBENKO, *Od Linie po Fotos*. Magisterská diplomová práce FAMU, Praha 1998., V. BIRGUS, *Česká fotografická avantgarda 1918 – 1948*, Praha 2001.

¹⁹⁶ J. ANDĚL, *Avantgarda o mnoha médiích. Josef Bartuška a skupina Linie 1931 – 1939*, Brno 2005.

¹⁹⁷ Karel Valter se narodil v rodině hostinského na lineckém předměstí Českých Budějovic, měl hudební nadání, jako mladý hrával občas na varhany v kostele sv. Jana Nepomuckého; v letech 1924 - 1928 studoval kreslení a matematiku na místním Učitelském ústavu a v první polovině třicátých let ještě 4 semestry na Vysoké škole pedagogické v Praze. Pedagogickou dráhu začal v roce 1928 na škole v Českých Velenicích, po událostech v ČSR v roce 1938 se musel učitel Valter z Němci obsazeného pohraničí odstěhovat, přešel do školy v Mladé Vožici a odtud pak v roce 1940 do Tábora. Po třech letech působení na místních školách byl (1943) za spolupráci s odbojem německými okupanty zatčen a uvězněn (v Táboře, Kladně) a pak internován až do konce války v koncentračních táborech v Terezíně a Buchenwaldu. Po návratu domů (v květnu 1945) dále vyučoval na různých táborských školách (1945-1959) a 12 let působil jako pedagog v táborské Lidové škole umění (1959-1971). V Českých Velenicích se Valter setkal s Josefem Bartuškou a ten jej v roce 1931 přivedl do avantgardní jihočeské umělecké skupiny Linie (skupina navazovala na český poetismus i na některé podněty surrealismu). Tady Valter brzy upoutal svojí uměleckou nekonvenčností, stal se členem Linie, přispíval k činnosti skupiny jako malíř, grafik, kolážista a fotograf. V roce 1939 byl přijat do Sdružení jihočeských výtvarníků. Rozpad skupiny Linie, okupace ČSR i vězení přerušilo Valtrův slibný rozběh v malířské tvorbě. Po návratu (1945) se vrátil k malování, především přírody a krajiny, ale profiloval se také jako výtvarník s velmi originálním viděním světa a vlastním názorem. Po únoru 1948 i v pozdějších dobách názorové střety jak s politickými funkcionáři, tak s funkcionáři SČVU měly za následek nejen nepřijetí jeho prací na výstavy, ale způsobily i vážné zdravotní problémy (např. poté, co v letech 1966 - 1968 zastával funkci předsedy krajské organizace SČVU byl v prvních letech „normalizace“ šikanován), které dokonce načas omezily jeho tvorbu. Karel Valter pilně tvořil až do svého vysokého věku. Odborná kritika dnes jeho práce z předválečného období hodnotí jako ojedinělé v českém umění pro jejich směřování ke konstruktivní skladbě, do oblasti vizuální poezie a i surrealistické imaginace. V poválečné tvorbě patří k charakteristickému Valterovu přínosu zejména velmi osobitá krajinomalba. Jeho obrazy obsahují množství velmi složitých představ, jejich silná působivost je dána jasností každé výpovědi s důslednými kontrasty barev, dramatický účinek obrazu je často dosahován převrácením navyklého řádu. Počátkem 60. let vznikaly jeho první tempery a velmi působivé kresby a grafiky. Těžištěm Valtrovy tvorby však stále byla olejomalba na plátnech. Karel Valter svá díla vystavoval již od roku 1931, celkem měl 65 samostatných a 140 společných výstav. V roce 1992 měl výstavu v Linci a v Paříži, v roce 1999 byly instalovány dvě velké výstavy (Český Krumlov a v Karlovy Vary) s více než 200 exemplářů. Obě výstavy byly pro velký úspěch prodlouženy. Poslední výstavy měl nestor jihočeských malířů v roce 2004 v Praze a v roce 2006 v Plzni. Valter je autorem ilustrací 12 knih, držitelem mnoha cen a uznání a jeho díla jsou zastoupena v Národní galerii v Praze, v Brně, Pardubicích a Hluboké

Fleischmann¹⁹⁸ a Emil Pitter, představitelé vlastního jádra skupiny. K dalším členům skupiny patřili Ada Novák, Richard Lander, Jiří Linhart, Miroslav Haller, Miloš Mühlstein a Josef a Rudolf Stejskalovi. Většina z nich patřila k redakčnímu kruhu skupinového časopisu *Linie*.

Skupina *Linie* je málo známá nepochybně především z toho důvodu, že působila mimo Prahu. Literatura, která byla *Linii* či jejím členům věnovaná po druhé světové válce, vycházela v omezených nákladech v Českých Budějovicích. Byly to monografie *Josef Bartuška* (1932) a *Emil Pitter* od Svatopluka Civiše¹⁹⁹, knížka Karla Valtera *Linie. Vzpomínky na*

nad Vltavou a také v zahraničí. Pedagog a umělec Karel Valter byl jmenován Čestným občanem Tábora. Více k tomuto umělci v následující literatuře: K. VALTER, *Odkaz levicové umělecké skupiny Linie*, České Budějovice 1975., M. RACEK, *Karel Valter. Tvorba z let 1934 – 1975*. Katalog výstavy Alšova jihočeská galerie, Hluboká nad Vltavou 1975., K. VALTER, *Linie. Vzpomínky na českobudějovickou avantgardní uměleckou skupinu a lidi kolem ní*, České Budějovice 1980., D. MRÁZKOVÁ – VI. REMEŠ, *Cesty československé fotografie*, Praha 1989., J. VALOCH, *Zasloužilý umělec Karel Valter*. Katalog výstavy Dům umění města Brna 1987., P. BALAJKA(ed.), *Encyklopedie českých a slovenských fotografů*, Praha 1993.

¹⁹⁸ Karel Fleischmann se narodil 22. února 1897 v Klatovech. Tento lékař, básník, prozaik, malíř, grafik, fotograf, organizátor výstav a vydavatel knih byl spoluzakladatelem českobudějovické avantgardní skupiny *Linie* a člen redakční rady stejnojmenného časopisu. Vedle toho provozoval lékařskou praxi a publikoval články v odborném lékařském tisku. Fleischmann studoval na gymnáziu v Českých Budějovicích, v roce 1916 odešel studovat medicínu na pražskou univerzitu. Po ukončení studií praktikoval tři roky na kožním oddělení kliniky na Karlově náměstí a navštěvoval kreslířské a malířské kurzy na Akademii výtvarných umění v ateliéru F. Thieleho. V roce 1925 se vrátil do Českých Budějovic a otevřel si lékařskou praxi v oboru dermatologie, venerologie. Povolání lékaře často inspirovalo jeho tvorbu. Jeho obrazy z cesty do jižní Francie a na Korsiku (1929) představují spíše vize než skutečné krajiny, grafický cyklus „*Nemocnice*“ z téhož roku účastně sleduje často bezútěšnou situaci nemocných, jak ji znal ze své práce na venerologii pražské kliniky. Expresivita se stupňovala v albu deseti litografií „*Berlín*“ (1931). Toto město Fleischmann krátce navštívil v roce 1930. Soubor přinesl neúprosný pohled na život velkoměsta postiženého krizí. Na podzim 1931 se stal spoluzakladatelem sdružení *Linie*, pokračoval také ve své grafické tvorbě – v edici *Linie* vyšlo album třiceti grafických listů nazvané prostě „*Grafika*“ (1932) s úvodem básníka Františka Gottlieba. V tomto období se Fleischmann věnoval též malbě krajin a zátiší. Při mobilizaci roku 1938 se dobrovolně přihlásil k lékařské službě, pomáhal německým a rakouským uprchlíkům. Odmítl emigraci do Palestiny, i když byl postižen nacistickými protizidovskými opatřeními (např. zákazu lékařské služby) a útěchu hledal v umění. Dne 19. dubna 1942 byl deportován do terezínského ghetta, kde se stal zástupcem vedoucího terezínského zdravotnictví a měl na starost domovy pro přestárlé. Zachovaly se tři sbírky (*Terezínské panoptikum*, *Osm básní*, *Držte!*) a desítky básní, zároveň si vedl i deník. Během necelých dvou let prožitých v Terezíně vytvořil Fleischmann více než 600 kreseb. Jeho terezínské dílo je nejen vrcholem celoživotní literární i umělecké práce, ale také nejobsáhlejší svědectví o životě a smrti v terezínském ghettu. Dne 23. října 1944 byl Karel Fleischmann se svou ženou a sestrou jedním z posledních transportů odvezen do Osvětimi, kde byli krátce po příjezdu, 24. října večer, zavražděni v plynové komoře.

¹⁹⁹ S. CIVIŠ, *Josef Bartuška*, České Budějovice 1939., TÝŽ, *Emil Pitter*, České Budějovice 1978.

českobudějovickou avantgardní skupinu a lidi kolem ní (1980) a katalog k výstavě, kterou pořádalo tehdejší Muzeum dělnického revolučního v Č. Budějovicích²⁰⁰.

Důležitým podnětem ke znovuobjevení Linie se stala výstava Česká fotografie 1918 - 1938 v Moravské galerii v Brně, organizovaná Antonínem Dufkem v roce 1981. Ač poté následovaly další výstavy, nadále zůstala opomíjena multimedialita Linie. Přitom právě multimedialita měla zásadní vliv na povahu tvorby umělců Linie - důraz na dialog médií a přehodnocování tradiční hierarchie vedly k výrazové mnohotvárnosti a rozmanitosti, často však i ke kvalitativní rozkolísanosti. Musíme ovšem také mít na vědomí, že pouze Emil Pitter, Richard Lander a Ada Novák absolvovali vysoké umělecké školy.²⁰¹

Dílo členů Linie zůstalo zachováno ve velmi omezené míře. Na tomto stavu se podílely nejen válečné události, ale také dlouholetý nezáměr muzejních institucí. Nejcitelnější ztrátou bylo dle svědků spálení díla Karla Bartušky jeho ženou po umělcovy smrti, zřejmě pod vlivem jejího špatného psychického stavu. Bartuška totiž kreslil, fotografoval a vytvářel koláže téměř každý den až do své smrti a z některých jeho tvůrčích období zůstaly zachovány jen fragmenty prací. Nepřízeň osudu zasáhla Linii ještě v roce 2002, kdy povodeň zaplavila archiv Jihočeského divadla v Českých Budějovicích a zničila významné scénografické návrhy Emila Pittera z třicátých let.

Pravděpodobně jeho a Fleischmannovou zásluhou se podařilo zajistit institucionální základnu, která

²⁰⁰ V. TETIVA - K. PLETZER, *Linie - avantgardní literárně umělecké sdružení 1930-1938*, Katalog výstavy, Muzeum dělnického revolučního hnutí, České Budějovice 1984.

²⁰¹ Což se ukázalo být největším problémem v budoucí debatě o přijmutí všech členů zanikající Linie do SJV, které mělo jasně ve svých stanovách, že noví členové se přibírají pouze na základě odborného zhodnocení kvality děl a hlavně absolvování některé z uměleckých škol.

umožnila dlouhodobější vydávání časopisu.²⁰² Díky Pitterovi byla skupina zapsána jako družstvo, které provozuje amatérsky uměleckou a vydavatelskou činnost. Členem družstva se stal každý, kdo zaplatil podíl ve výši 100 Kč.²⁰³

Během svého osmiletého trvání pořádala Linie alespoň jednu výstavu ročně, v letech 1933, 1934 a 1937 dokonce dvě.²⁰⁴ V březnu 1936 uspořádala Linie z iniciativy Josefa Bartušky výstavu význačného umělce, profesora Bauhausu L. Moholy-Nagyho, malíře, fotografa a experimentátora v oboru moderní fotografie.

Skupina Linie ovlivnila kulturní dění nejen v krajském městě, ale v celých jižních Čechách. Bohatá byla ediční činnost Linie. Vydávala literární a výtvarné práce svých členů, ale Pitter, Bartuška, Nouza, Haller, Lander a Valter publikovali mimo Linii v předních odborných a uměleckých časopisech v celostátním měřítku. Bartuška, Nouza a Valter, tvořící jádro levicového bloku, zasílali své příspěvky do brněnského Devětsilu, pražského U-Bloku, Indexu a Václavkovy Levé fronty.²⁰⁵ Linie měla značně rozsáhlou členskou základnu. Proti uměleckým spolkům a sdružením, sestavovaným na základě výběrového řízení,

²⁰² K uskutečnění těchto kroků by zřejmě nedošlo bez Karla Fleischmannna a Emila Pittera, kteří opustili konzervativnější Sdružení jihočeských výtvarníků a přispěli k založení družstva a časopisu svými zkušenostmi i společenským postavením.

²⁰³ Dopis charakterizuje zaměření časopisu: „Skupina literátů, výtvarníků i lidí z jiných oborů praktického života se rozhodla vydávat kulturní, nepolitický časopis dnešní orientace – Linie, který by soustřeďoval mladší pracovníky a prospěl ku užšímu i širšímu našemu prostředí“. Označení časopisu za nepolitický bylo motivováno cílem získat finanční podporu jednak formou inzerátů, jednak členskými příspěvky. Ovšem sám Pitter definoval kulturu takto: „Kultura by se měla zajisté stát činitelem politickým, ale takovým, který by rozdíl sociální, třídní a jiné odstraňoval, který by je odsunul a spojil všechny ty, jímž zájem lidský je nad zájem politické strany, která přeci jen cení hodnoty podle hlediska národního, třídního i jiného.“ Ves polku samém ovšem někteří členové zastávali radikální politická stanoviska, zejména Oldřich Nouza a Karel Valter, projevující se sympatiemi a někdy i ztotožněním s politickým programem komunistické strany.

²⁰⁴ *Avantgarda o mnoha médiích*, s. 15.

²⁰⁵ K. VALTER, *Linie*, s. 10.

Linie na základě liberálních a demokratických zásad dávala příležitost každému, kdo o členství usiloval.²⁰⁶

Velmi silným oborem byla v Linii fotografie, kde vynikal Josef Bartuška, jehož fotografie a rayogramy byly reprodukovány v našich i zahraničních magazínech.

Časopis Linie obsáhl šest ročníků v rozmezí sedmi let. To proto, že mezi pátým a šestým ročníkem vznikla jednoroční pauza. Zároveň se vyměnil redaktor časopisu. Odstoupil Josef Bartuška a redaktorem šestého a posledního ročníku se stal dr. Jiří Linhart. To už bylo v roce 1938 a poslední číslo Linie svědčilo o odklonu od původních zásad a celkovému úpadku způsobeném fašistickou expanzí do Československa. Po mnichovském diktátu se Linie rozpadla, respektive předtím bylo jednáno se Sdružením jihočeských výtvarníků o sloučení těchto dvou skupin.²⁰⁷ Když se koncem roku 1939 neuskutečnil tento pokus o sloučení Linie s SJV, působil spolek dále až do roku 1941 samostatně, ale s ohledem na těžké okupační poměry nevyvíjel větší činnost. V roce 1941 byl zatčen jeho pokladník K. Vopátka pro práci v ilegální komunistické organizaci a členové se na mimořádné valné schůzi 3. května 1941 rozhodli zastavit činnost skupiny a věnovat pokladní hotovost „Spolku pro postavení pomníku Ant. Dvořáka v Praze“.

Sedm členů Linie bylo za okupace vězněno v koncentračních táborech. Svůj život tam skončili dr. Karel Fleischmann a Karel Vopátka. Svobody se dočkali

²⁰⁶ Což se ukázalo být neřešitelným problémem při pokusu o sloučení Linie a SJV, tento postup přijímání členů naprosto odporoval stanovám Sdružení jihočeských výtvarníků. SOA Třeboň, fond SJV, sign II A 2 a sign. I A 1f – zápisy z 30.10. a 25.11. 1939, též příloha č. 10-12.

²⁰⁷ Největším problémem se ukázal požadavek Linie na bezpodmínečné přijetí všech členů, bez jakéhokoli přezkoumávání výtvarné způsobilosti před určeným výborem, což se pro většinu členů SJV ukázalo být nepřijatelné, vzhledem k určitému diletantství, amatérismu a jisté formě anarchie, kterou, aspoň v očích konzervativnějšího SJV Linie „trpěla“, navíc to odporovalo spolkovým stanovám, kde se jasně v paragrafu 5 pravilo: „Členství hlásí se písemně, je podmíněno stářím nejméně 20 roků a občanskou bezúhonností. Před konáním ustavující valné hromady přijímá členy přijímací výbor, který též zvolí ustanovující valnou hromadu.“

dr. Rudolf Stejskal, Karel Fiala, akademický malíř a grafik Norbet Štěch a Norbert Frýd. V heydrichiádě byl zastřelen dr. Josef Stejskal.

8. Humorné historky ze života spolkového

Ještě před dovolenou. Malíř Alois Bílek byl letos v létě ve svém rodném kraji, na Sedlčansku v Prčicích. Před odjezdem potkal náhodou sochaře Kofránka, který se uvedl obvyklou v tom letním období otázkou: „Kam pojedíš, Alois, na prázdniny?“ „Jako obvykle loni“, sdělil Bílek, „zase do Prčic.“ Pokynul Kofránek hlavou a řekl zasmušile: „No jo, já taky zůstanu asi v Praze.“

Andulky mrkev nežerou. Stalo se, že malíři Bohumilu Ullrychovi nechutnalo pivo. Udivení soustolovníci pátrali po příčině a ptali se účastně Ullrycha, co špatného měl k obědu. „Ale“, tesknil malíř, „zase mrkev. Nakoupil jsem jí pro papoušky andulky a ony ji, potvory, nechtějí žrát.“

Jihočeská povaha. Výtvarník Ota Matoušek postál v obdivu před plátnem Aloise Moravce. Velice mu vychvaloval obraz, na němž byl vymalován Trocnov. „Je to takové zhuštěné, zjednodušené“, povídá. „Takové oprostěné je to, zkrátka husitské“. „Zjednodušovat jsem to musel“, přitakal Moravec, „já jsem totiž stál při malování v mraveništi.“

Malíř Jan Kojan v Husinci byl zachvácen touhou zdobivou a pomaloval svůj tamní domek erby a českými králi od země až ke střeše. Výsledek byl podivuhodný: všichni cizinci, kteří tam přijedou, jsou ihned přesvědčeni, že toto je rodný Husův dům. Onehdy tam přijela početná výprava Američanů, jak spatřili dům s pictures,

zastavili káry a vystoupili, prolezli byt, kuchyň, atelier, v předsíni se pomodlili a potřásše zkoprnělému Krejsovi mohutně rukou, odjeli spokojeni, že si mohli pohovořit s Husovým pravnukem.

Pravý Jihočech. Zasmušilý malíř Kojan seděl s malířem Moravcem v Černém pivovaru a tvrdošijně mlčel a mračil se. Potom vstal, teskně se rozhlédl a odešel. Přišel malíř Ullrych. „Kde je Kojan?“ A Moravec povzdechl: „Šel se mračit jinam.“

Malíře Kojana se ptali jeho přátelé kumštýři, bude-li mít někdy vilu. „Vilu ne, ale rybník si zakoupím“, zahučel zasmušilý Jihočech. „To budeme mít od Vás zadarmo ryby“, libovali si kamarádi. „Ryby ani ne, ale zabruslit si tam můžete kdykoliv“, sliboval ochotně Kojan.

Porota SJV stojí v hlubokém zamyšlení nad obrazem Jana Kojana „Ryby v keseru“. V. Lukeš, pravá ruka předsedy Oty Matouška, čas od času vezme obraz, otočí jím o 90° vpravo, poté vlevo, otočí i o 180°, ale vždy se ozve jednomyslné zabručení: „Tak to není.“ Porota je bezradná, nemůže poznat, se které plochy obraz posuzovat. Vtom se rozlétnou skleněné dveře verandy a do sálu vchází jako vždy energický a neomylný Karel Chochola. Členové poroty si hluboce oddychnou: „Ten to jistě rozsekne“. Malíř Julius Bous ihned radostně bere Chocholu pod paždí a se slovy: „Karlíčku, pojd' nám poradit, nemůžem poznat, kde to má hlavu“, vede Chocholu ke Kojanovu obrazu, který Lukeš zase otočil o 90°. Chochola bez dlouhého uvažování zvedne obraz, otočí, postaví k zemi a praví naprosto přesvědčivě: „Tak má správnou polohu“. Skutečně. Celá porota

jednomyslně a radostně souhlasí. Ota Matoušek však nedůvěřivě kroutí hlavou a je trochu nespokojen nad tím, že to, nač nepřišli malíři, rozluštil tak lehce architekt. „A jak jsi to vlastně poznal?“, ptá se. „Zcela snadno, vy mudrci. Nečuměl jsem jako vy na obraz zpředu, ale podíval jsem se, kde má vzadu věšák.“²⁰⁸

²⁰⁸ Práce. Sborník výtvarného umění 1940. Vydalo SJV v Českých Budějovicích 1941, dále SOA Třeboň, Vlastní výtvarné práce periodické, sign. IV A 3 a, inv.č. 76.

9. Závěr

Z hlediska posouzení smyslu této práce a naplnění jejích cílů lze snad konstatovat, že se v intencích zadání úkolu do jisté míry podařilo nabídnout neotřelý pohled na problematiku Sdružení jihočeských výtvarníků. Způsob tohoto pohledu si nikdy nečinil nárok na vyčerpávající úplnost, nýbrž šlo o přiblížení fungování tohoto postupně sílícího spolku a hlavně o snahu podchytit nejdůležitější činnost, kterou může jakýkoliv výtvarný spolek nabídnout, a tou je činnost výstavní. Jak v průběhu let spolek sílil, zvyšovaly se i jeho ambice, což se projevilo i na zvedajícím se počtu výstav nejen v rodných jižních Čechách, ale postupně i v městě hlavním a dokonce i na Slovensku. Za dvacet pět let vývoje spolku prošla společnost od nadějí po rozpadu habsburské monarchie přes sílící hospodářskou krizi a otřesné zkušenosti válečného běsnění k novým myšlenkám, nejen výtvarným ale i politickým.

Má práce se nesnažila obsáhnout a uchopit celou tuto dobu v její komplexnosti, vzhledem k minimálnímu množství vydaných pramenů a obsáhlosti celého fondu se soustředila na již zmiňované oblasti bádání.

Malým odbočením od striktně vymezeného tématu se tak stala pouze kapitola o legionářské historii zmiňovaných členů spolku. A vzhledem k tomu, že tito výtvarníci díky své „vojenské zkušenosti“ mohli tak oživit kulturní dění našeho regionu, ať už svou účastí na různých oslavách či přímo aktivní tvorbou zmiňovaných pomníků, obrazů a plaket a bust. Prameny k dějinám zahraničního odboje jsou víceméně kvalitně zpracovány, v okresních a oblastních archivech jsou k dispozici fondy různých obcí a spolků legionářských,

SOkA České Budějovice ve spolupráci s Okresním úřadem České Budějovice vydali ve sborníku Za naši samostatnost to nejdůležitější z této problematiky jižních Čech.

Pokud se kulturních dějin jižních Čech týká, nemohl jsem samozřejmě aspoň ve stručnosti nezmínit Linii. Tento spolek se profiloval i svou politickou angažovaností se zřetelnou levicovou orientací. Prameny a literatura zde jsou zpracovány sice víceméně populárně, bez ohledu na historikovo řemeslo, ale dávají alespoň širší veřejnosti možnost poznat činnost tohoto spolku.

Vše výše řečené ovlivnilo kulturní vývoj jižních Čech, a nejen jich. Výtvarníci a umělci nejen Sdružení dali své zemi to nejlepší, co mohli, někteří za svoje přesvědčení byli mučeni a popraveni a tato práce má aspoň v malé míře připomenout, kým byli. Byli lidmi, se všemi lidskými chybami a hříchy, ale byli i něco víc. A to víc jsem se snažil zachytit v této práci.

Seznam zkratek:

KVU = Klub výtvarných umělců

SČUG Hollar = Sdružení českých umělců grafiků Hollar

SČVU = Svaz československých výtvarných umělců

SJV (S.J.V.) = Sdružení jihočeských výtvarníků

SOA = Státní oblastní archiv

SokA = Státní okresní archiv

SVU Mánes = Spolek výtvarných umělců Mánes

SZUV (SZVU) = Sdružení západočeských umělců výtvarných

Seznam pramenů:

Státní oblastní archiv Třeboň (SOA Třeboň), fond Sdružení jihočeských výtvarníků (SJV).

Státní oblastní archiv Třeboň, Československá obec legionářská - župa a jednota České Budějovice.

Státní oblastní archiv Třeboň, fond Umělecké družstvo Linie.

Státní okresní archiv České Budějovice (SOKA ČB), Archiv města (AM), manipulace 1869-1928.

Státní okresní archiv České Budějovice, nepublikovaný pramen Historie vojenských útvarů v Českých Budějovicích.

Časopisy a noviny:

A - Zet 1941 - 1944

České slovo 1941 - 1944

Českobudějovické listy 1995-1997

Hlas lidu 1925 - 1940

Jihočeská jednota 1935 - 1945

Jihočeská pravda 1945 - 1949

Jihočeské listy 1925 - 1941

Prager Presse 1925

Republikán 1925 - 1938

Rudé právo 1945 - 1949

Venkov 1932 - 1940

Seznam literatury:

- Anděl, J.: *Avantgarda v mnoha médiích. Josef Bartuška a skupina Linie 1931-1939*, Brno 2004.
- Birgus, Vl.: *Česká fotografická avantgarda 1918 - 1948*, Praha 2001.
- Blümllová, D.: *Sto tváří z jihočeské kulturní historie*, Pelhřimov 2000.
- Böhm, F.: *České Budějovice - obraz sociálního, kulturního a národního života města*, České Budějovice 1928.
- Cifka, St.(ed.): *Rytíř české řeči*, České Budějovice 1975
- Civiš, Sv.: *Josef Bartuška*, České Budějovice 1969
- Civiš, Sv.: *Emil Pitter*, České Budějovice 1978.
- Čapka, F.: *Dějiny zemí Koruny české v datech*, Praha 1998.
- Červinka, F.: *Česká kultura a okupace*, Praha 2003.
- Dějiny 20. století. Encyklopedie politického, ekonomického a kulturního dění*, Praha 1994.
- Dějiny českého výtvarného umění 1890 - 1938*, Praha 2000.
- Dějiny českého výtvarného umění 1939 - 1958*, Praha 2005.
- Doležal, J.: *Česká kultura za protektorátu*, Praha 1996.
- Dorazil, O.: *Československá republika 1938*, Praha 1938.
- Dusil, V.: *Československé právo spolkové*, Praha 1924.
- Dusil, V.-Kliment, J.: *Spolky, shromáždění a politické strany*, Praha 1996.
- Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice 2006.
- Gebhart, J. - Kuklík, J.: *Druhá republika 1938 - 1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*, Praha 2004.

Hezlová, R. - Štrejnová, E. - Pozníček, B. - Šeda, O.: *Policejní ředitelství České Budějovice. Výběrový katalog I/1*. Třeboň 1963.

Hlaváček L.: *František Peterka. Příspěvek k novodobým dějinám výtvarného umění v jižních Čechách*. in: *Jihočeský sborník historický*, roč. 59, 1990.

Churaň, M.: *Kdo byl kdo v našich dějinách 20. století*, Praha 1994.

Chvojka, J.: *Město pod Černou věží. Vyprávění z historie Českých Budějovic*. České Budějovice 1992.

Janák, J.: *Spolky v českých zemích do roku 1951*. in: *XXII. Mikulovské sympozium 1992*, Brno 1993.

Janoušek, B.: *Město na soutoku*, České Budějovice 1965.

Jihočeská klenotnice, České Budějovice 1981.

Julius Bous. Učitel, výtvarník a literát, České Budějovice 1938.

Kárník, Z.: *České země v éře První republiky (1918-1938)*, Praha 2003.

Kislingová, L.: *K problematice některých aspektů hmotné kultury v Českých Budějovicích meziválečného období*. Diplomová práce na PF JČU České Budějovice 1997.

Kovář, D. - Koblasa, P.: *Ulicemi města Českých Budějovic. Názvy českobudějovických veřejných prostranství v minulosti a dnes*, České Budějovice 1998.

Kovář, D.: *Okres České Budějovice 1850-2002. Z historie státní správy a územní samosprávy*, České Budějovice 2001.

Kovář, D.: *Příběhy budějovických pomníků*, České Budějovice 2000.

Kovář, D.: *Budějovický poutník, aneb Českými Budějovicemi ze všech stran*, Havlíčkův Brod 2006.

- Kovář, D.: *České Budějovice I. Vnitřní město*, Praha - Litomyšl 2006.
- Kovář, D.: *České Budějovice II. Předměstí*, Praha - Litomyšl 2006.
- Kožíková, A.: *Boj o jihočeské divadlo 1919-1946*, České Budějovice 1970.
- Krajný, M.: *Kojan Jan*, České Budějovice 1979.
- Krofta, K.: *Z dob naší první republiky*, Praha 1939.
- Kubů, Ed. - Pátek, J., (edd.): *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami*, Praha 2000.
- Kunc, J.: *Slovník soudobých českých spisovatelů 1918-1945*, Praha 1946.
- Kvaček, R. - Chalupa, A. - Hejduk, M.: *Československý rok 1938*, Praha 1988.
- Lacina, V.: *Zlatá léta československého hospodářství 1918-1929*, Praha 2000.
- Marek, J.: *Česká moderní kultura*, Praha 1998.
- Maršálek, P.: *Protektorát Čechy a Morava*, Praha 2002.
- Masaryková, A.: *Národní galerie. České sochařství XIX. A XX. století*, Praha 1963.
- Matoušek, O. - Matas, M.: *Jihočeské postavy*, České Budějovice 1940.
- Nikrmajer, L.: *Činnost a vývoj Národního souručenství v Českých Budějovicích v letech 1939-1942*. České Budějovice 2006.
- Nikrmajer, L.: *Vznik Národního souručenství v Českých Budějovicích a jeho činnost do vypuknutí druhé světové války*, in: *Jihočeský sborník historický*, roč. 65, 1996, s. 106 - 119.
- Olivová, V.: *Československé dějiny 1914-1939 I-II*, Praha 1991.
- Olivová, V.: *Dějiny první republiky*, Praha 2000.

- Pavliňák, P. a kol.: *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950 - 2002*, Ostrava 2002.
- Pecha, M. - Vondra, V.: *Československo v době nacistické okupace a osvobození 1939 - 1945*, České Budějovice 2004.
- Pecha, M. - Vondra, V.: *Československo v době nacistické okupace a osvobození 1939-1945*. České Budějovice 2004.
- Pletzer, K.: *Album starých pohlednic. Československo*, Liberec 2001.
- Poche, E. a kol.: *Encyklopedie českého výtvarného umění*, Praha 1975.
- Průcha, V. a kol.: *Hospodářské a sociální dějiny Československa v letech 1918-1992. I.díl (období 1918-1945)*. Brno 2004.
- Rada, F.: *Když se psalo c. k.* České Budějovice 1965.
- Rada, F.: *Když se psalo T.G.M.* České Budějovice v prvním desetiletí republiky, České Budějovice 1970.
- Reflexe dějin první Československé republiky v české a slovenské historiografii*, Praha 1998.
- Rouček, R.: *Jan Kojan*, České Budějovice 1938.
- Sdružení jihočeských výtvarníků*, České Budějovice 1949.
- Stocký, J.: *Hospodářský obraz jižních Čech*, Praha 1925.
- Stocký, J.: *Jižní Čechy. Kulturní, hospodářský, sociální vývoj a stav*, Praha 1937.
- Stocký, J. - Šimek, R. G.(edd.): *Jižní Čechy v krajské práci*, Praha 1939.
- Stolbenko, Zd.: *Od Linie po Fotos. Diplomová práce FAMU*, Praha 1998.
- Strnad, R.: *75 let československé Besedy 1862-1937*, České Budějovice 1937.

Ševčík, J. - Morganová, P. - Dušková, D.: *České umění 1938 - 1939*, Praha 2001.

Šimek, R. G.: *Jihočeští malíři a básníci*, Praha 1940.

Tetiva, Vl. - Pletzer, K.: *Linie - avantgardní literárně umělecké sdružení 1930-1938*, Katalog výstavy, České Budějovice 1984.

Toman, P.: *Nový slovník československých výtvarných umělců I-II*, Praha 1947 a 1950.

Umění jižních Čech 1947-1948, České Budějovice 1948.

Vademecum. Moderní umění v Čechách a na Moravě (1890-1938), Praha 2002.

Valoch, J.: *Josef Bartuška, výběr z díla*. Katalog výstavy, Brno 1988.

Valter, K.: *Linie. Vzpomínky na českobudějovickou avantgardní uměleckou skupinu a lidi kolem ní*, České Budějovice 1980.

Veselý, Z.(ed.): *Dějiny českého státu v dokumentech*, Praha 1994.

Vlček, P.: *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004.

Za naši samostatnost. Českoslovenští legionáři - rodáci a občané okresu České Budějovice, České Budějovice 2002.

Zwetler, O.: *Historicko-geografický obraz jižních Čech v letech 1900-1914*, Brno 1984.

WWW stránky:

<http://www.vhu.cz> - Vojenský historický ústav Praha

<http://www.spisovatele.cz/rudolf-medek>

<http://www.c-budejovice.cz/CZ/01/City/20070410-001.htm>
- galerie starostů města České Budějovice

http://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana

<http://www.ngprague.cz/biennale/> - Národní galerie

<http://www.ajg.cz/> - Alšova jihočeská galerie

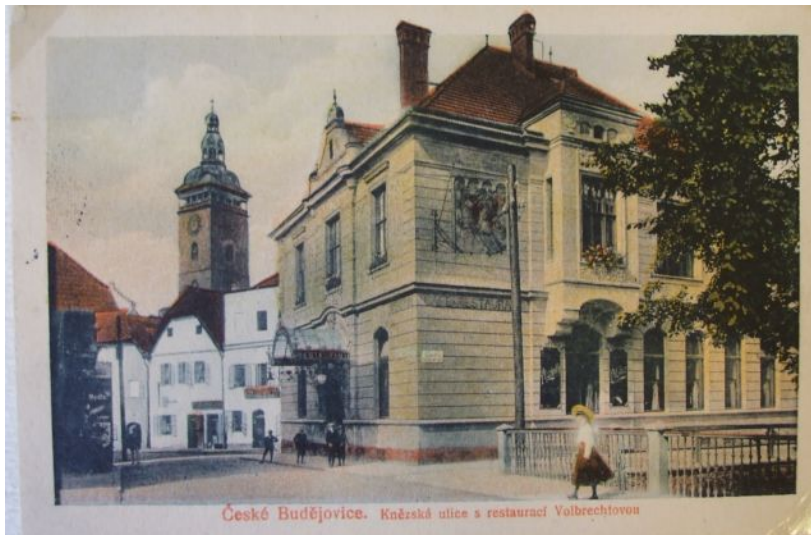
Seznam příloh:

- Příloha č. 1** Volbrechtova kavárna pohled přes Mlýnskou stoku
- Příloha č. 2** Pohled na Kněžskou ulici nyní
- Příloha č. 3** Pozvánka a katalog 1. výstavy SJV
- Příloha č. 4** První výstava SJV - výstavní místnosti Městského musea
- Příloha č. 5** Plakát k výstavě „Zborov“ k 10. výročí bitvy
- Příloha č. 6** Otto Matoušek - dřevoryt k výstavě „Zborov“
- Příloha č. 7** Fotografie členů SJV
- o Otta Matoušek
 - o Jan Kojan
 - o Otto Birma
 - o Julius Bous
- Příloha č. 8** Jan Kojan pozvánka na výstavu
- Příloha č. 9** Ústav pro zvelebování živností
- Příloha č. 10** Sloučení s Linií - hlasovací lístek
- Příloha č. 11** Sloučení s Linií - dopis členům SJV
- Příloha č. 12** Sloučení s Linií - dopis Karla Chocholy
- Příloha č. 13** Zborovský pomník - plány ing. Chocholy
- Příloha č. 14** Výzva Národního souručenství k výstavě „Národ svým výtvarným umělcům“
- Příloha č. 15** Obálka periodické publikace SJV „Práce 1940“
- Příloha č. 16** Obálka neperiodické publikace SJV „Umění jižních Čech 1947-1948“
- Příloha č. 17** Plakát k výstavě SJV v Klatovech
- Příloha č. 18** Článek k první výstavě SJV v Praze v Obecním domě
- Příloha č. 19** Fotografie ze zahájení první spolkové výstavy v Obecním domě v Praze

- Příloha č. 20** Plakát k výstavě SJV „Anabase pěšího pluku 1 MJH ve výtvarném umění“
- Příloha č. 21** Novinový článek k výstavě SJV „Anabase“
- Příloha č. 22** Fotografie z vernisáže výstavy „Anabase pěšího pluku 1 MJH ve výtvarném umění“
- Příloha č. 23** Fotografie z vernisáže výstavy „Anabase pěšího pluku 1 MJH ve výtvarném umění“
- Příloha č. 24** Fotografie ze zahájení výstavy „Náš voják“, kterou navštívil ministr národní obrany Fr. Machník
- Příloha č. 25** Novinový článek o návštěvě ministra národní obrany Fr. Machníka v Č. Budějovicích
- Příloha č. 26** Plakát k jubilejní 50. výstavě SJV
- Příloha č. 27** Pamětní fotografie umělců SJV ze zahájení 50. výstavy
- Příloha č. 28** Slavnostní otevření Jihočeské galerie
- Příloha č. 29** Článek k akci „Umění do celého kraje“

Přílohy:

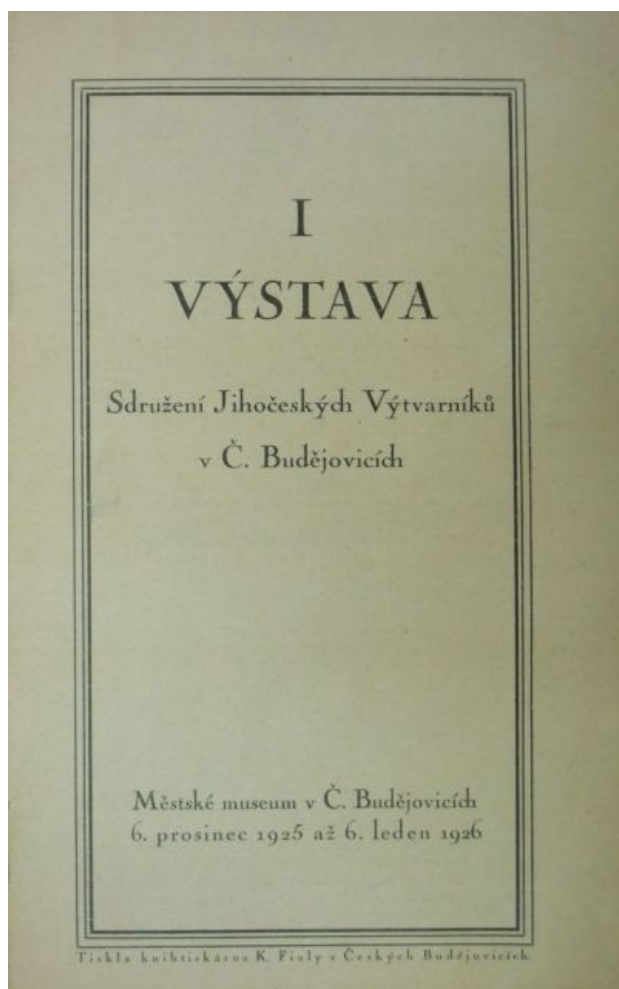
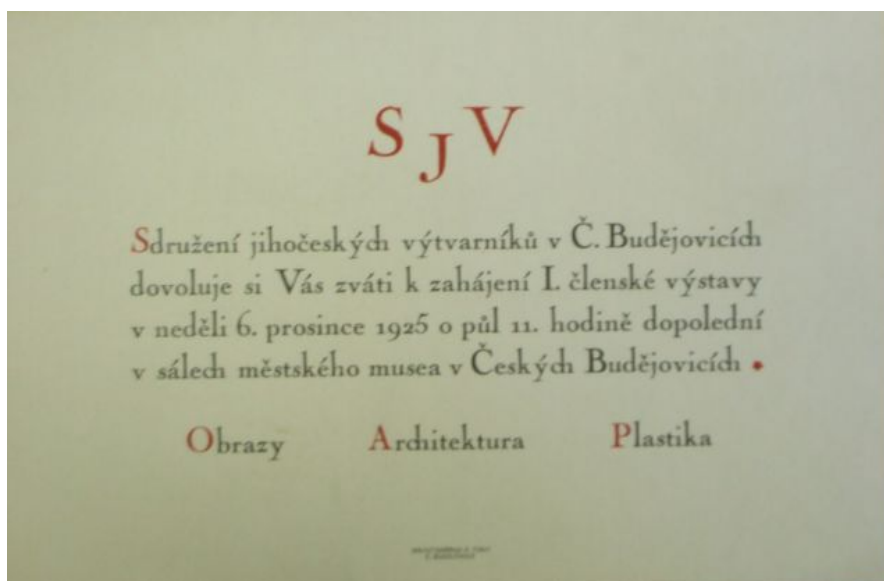
Příloha č. 1 Volbrechtova kavárna pohled přes Mlýnskou stoku (Soka České Budějovice)

Příloha č. 2 Pohled na Kněžskou ulici nyní (Soka České Budějovice)

Příloha č. 3 Pozvánka a katalog 1. výstavy SJV (SOA Třeboň, fond SJV)

Příloha č. 4 První výstava SJV - výstavní místnosti
Městského musea (SOA Třeboň, fond SJV)

„Lage Kunst“ 10. 1. 26.

IN DER AUSSTELLUNG DER VEREINIGUNG SÜDBÖHMISCHER KUNSTLER IN ČESKÉ BUDĚJOVCE

Příloha č. 5 Plakát k výstavě „Zborov“ k 10. výročí bitvy (SOA Třeboň, fond SJV)

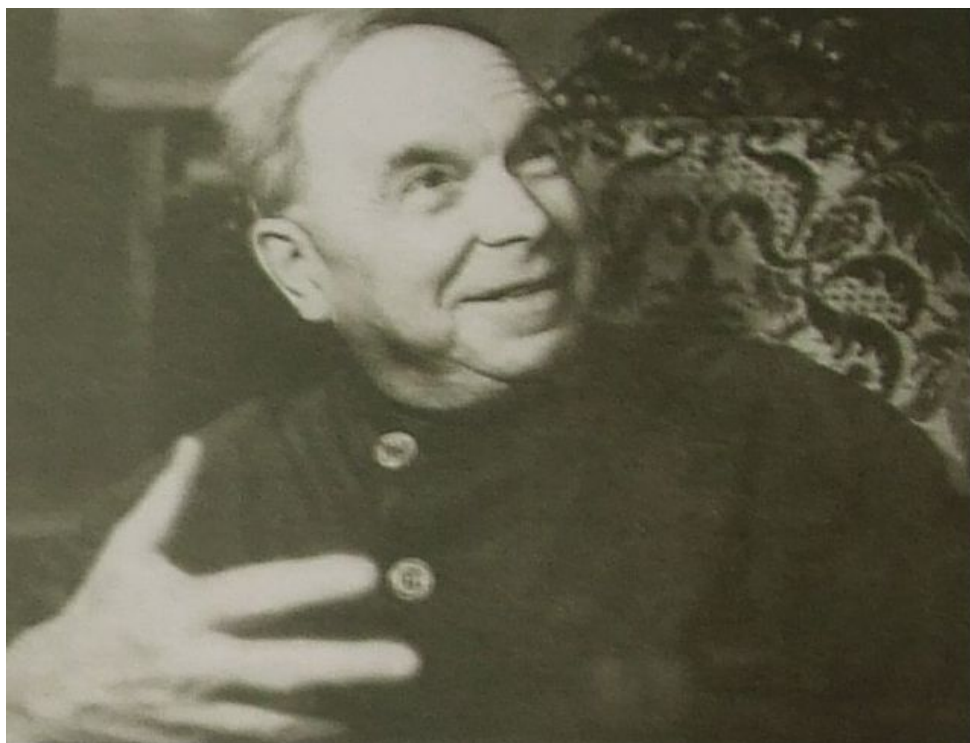

Příloha č. 6 Otto Matoušek - dřevoryt k výstavě „Zborov“ (SOA Třeboň, fond SJV)

Příloha č. 7 Fotografie členů SJV (SOA Třeboň, fond SJV)

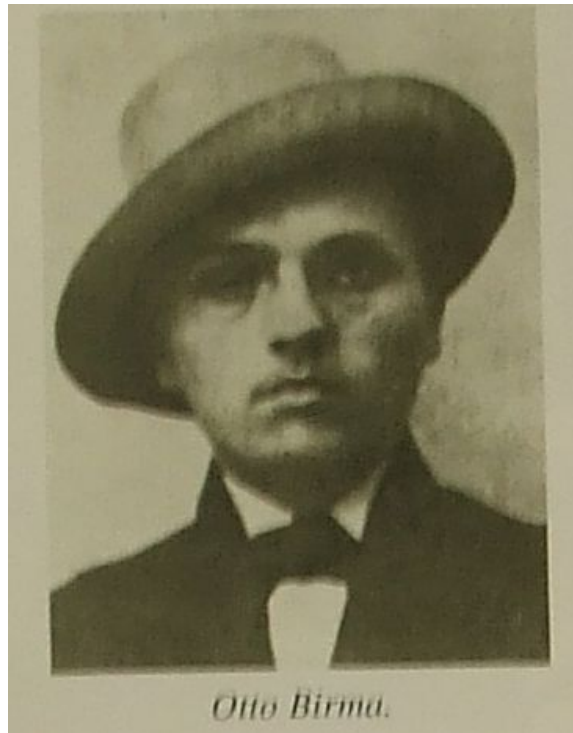
Otto Matoušek

Jan Kojan

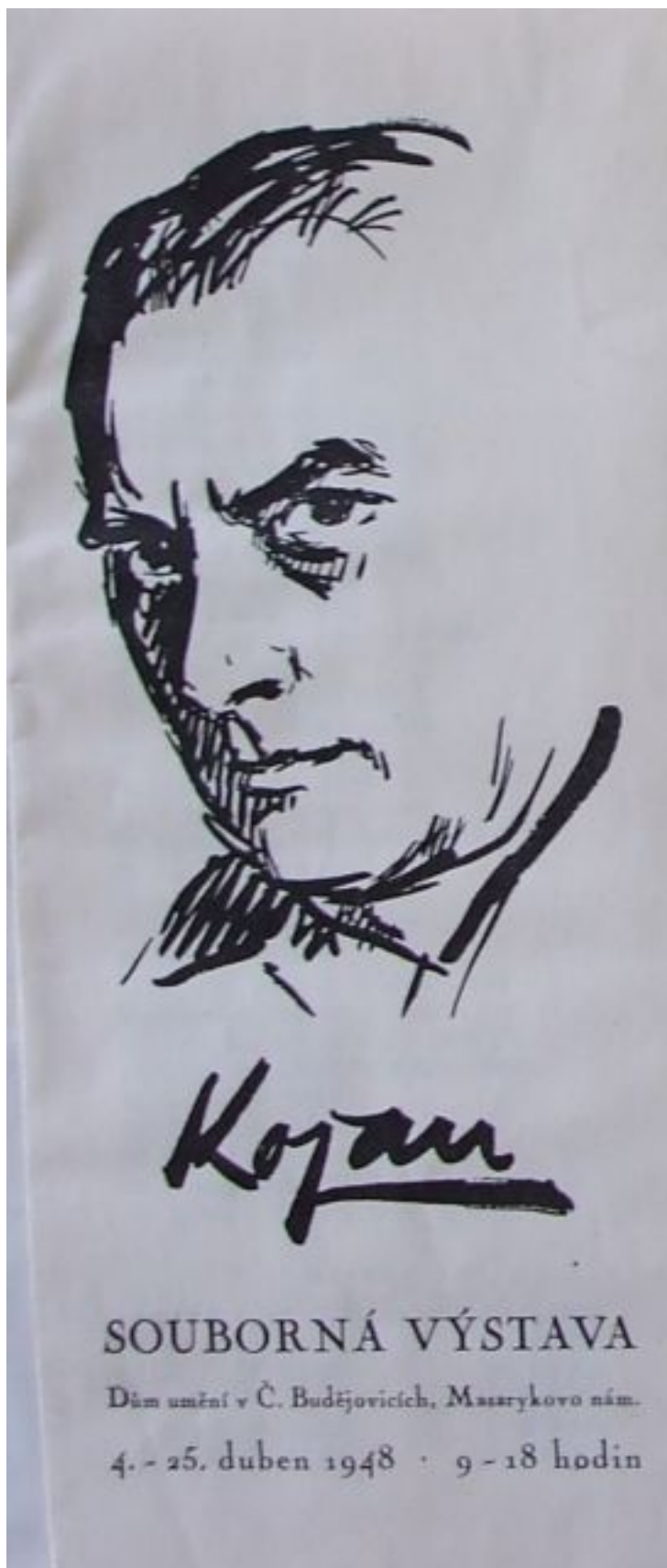
Otto Birma

Julius Bous

Příloha č. 8 Jan Kojan pozvánka na výstavu (SOA Třeboň, fond SJV)

Příloha č. 9 Ústav pro zvelebování živností (převzato ze sborníku Jihočeská technická práce, Č. Budějovice 1938)

Příloha č. 10 Sloučení s Linií - hlasovací lístek (SOA Třeboň, fond SJV)

Hlasovací lístek pro sloučení skupiny "Linie" se "Sdružením Jihočeských výtvarníků" v jednu korporaci, t.j. "S.J.V."

a/ ~~Souhlasím se sloučením.~~
 b/ Nesouhlasím se sloučením.
 c/ Stručný důvod: Skupinu nelze přijmouti jako blok, její amatéry, kteří s ní spolupracují, nemohou považovati za vážné umělce, což je také stanovisko Syndikátu. Zkušenosti při výběru prací pro výstavu

V Praze dne 10. listopadu 1939.

Čitelný podpis.
Franz Mokrý

F. V. MOKRÝ
 člen
 SUČOVA č. 11
 PRAGA - BUSENEC

Nehodící se škrtněte, případně sdělte další názor.

Grafické sdice - Členské prámie - Umělecké dopisnice - Plastika - Výtvarná poradna - Sborník "Práce"

Příloha č. 11 Sloučení s Linií - dopis členům SJV (SOA Třeboň, fond SJV)

SJV SDRUŽENÍ JIHOČESKÝCH VÝTVARNÍKŮ
ČESKÉ BUDĚJOVICE · ŽBROVSKÁ 531 · TELEFON 104

České Budějovice, 15. listopadu 1939.

Vážený příteli,

Je vedeno vědné jednání o sloučení místní skupiny "Linié" se SJV. Vzhledem k tomu, že není možné svolati valnou hromadu, činíme tak rozesláním hlasovacích lístků všem řádným členům. Každý je povinen k němu přiložit svůj nebo na nejpozději do 20. listopadu t.r. Hlasovací lístek a obálka přiložena.

Pro informaci nutnou k Vašemu rozhodnutí sdělujeme:

"SJV" má přes 45 členů výtvarníků,

"Linié" má asi 15 členů výtvarníků. Z toho:

asi 5 členů architektů s akademickým vzděláním,

asi 4 členy výtvarníky s akad. vzděláním, z nichž je

1 sochař, 2 malíři, 1 malířka,

asi 5-6 členů smatců /učitelé, úředníci, obch. příručí a pod./, kteří se až dosud zabývali výhradně abstraktním malováním /surrealismus a pod. na vzor Štyřský a Toyen/, z nichž asi 2 vystavovali také v Praze.

Naprosto nezměnitelný požadavek "Linié" je 100 proc. přijetí všech členů "Linié" do "SJV".

Sloučení obou spolků bude provedeno podle výsledku hlasování 2/3 většinou hlasů, které zhodnotí výbor SJV.

Tento dopis je důvěrný a slouží pouze k Vaší informaci.

Za "SJV".

O. Matoušek, v.r.
předseda

J.R. Schuster, v.r.
jedenatel

Přílohy: 1 obálka, 1 hlasovací lístek

Hlasovací lístek pro sloučení skupiny "Linié" se "Sdružením Jihočeských výtvarníků" v jednu korporaci, t.j. "S.J.V."

a/ Souhlasím se sloučením.

b/ Nesouhlasím se sloučením.

c/ Stručný důvod:

.....

V dne 1939.

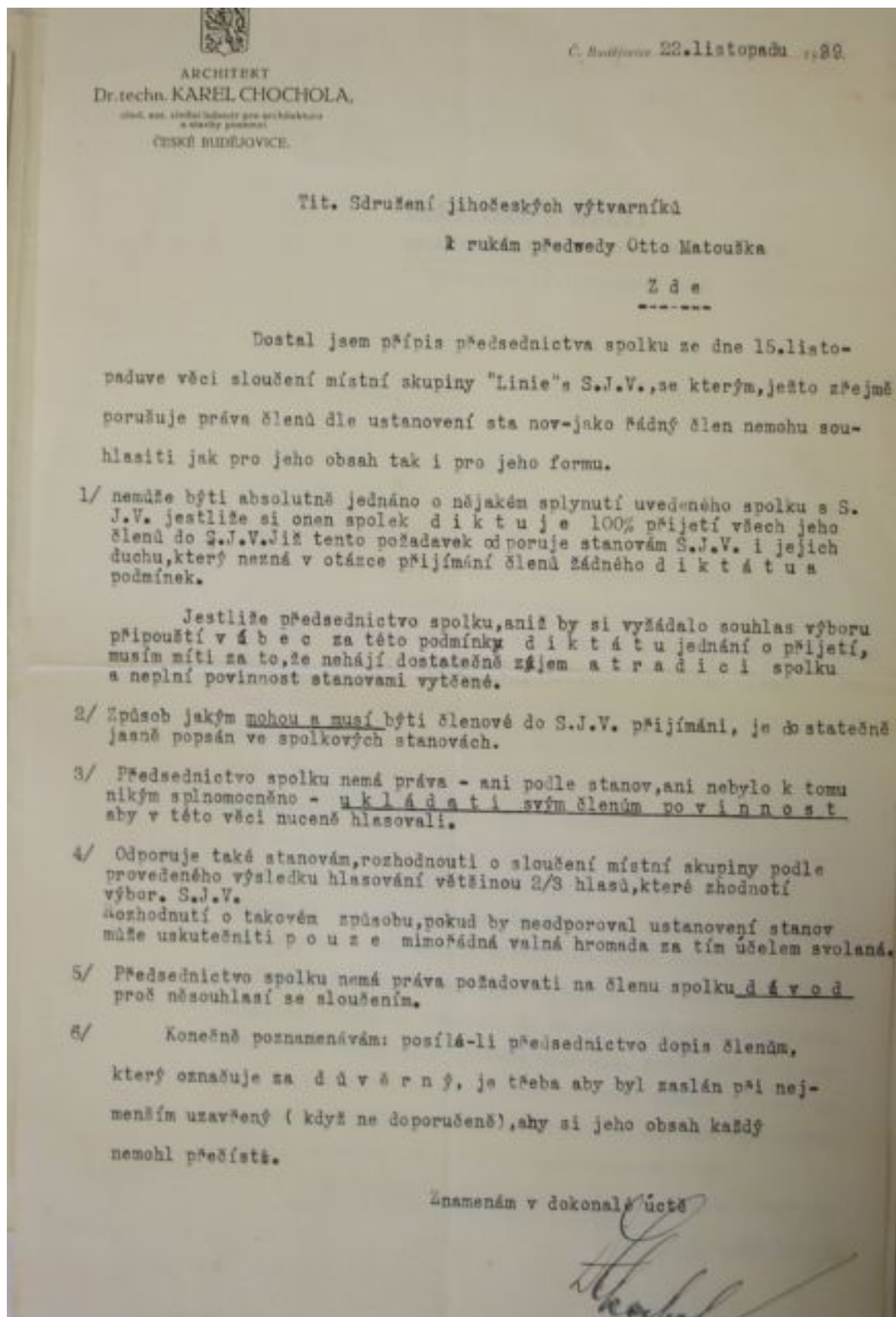
Čitelný podpis.

.....

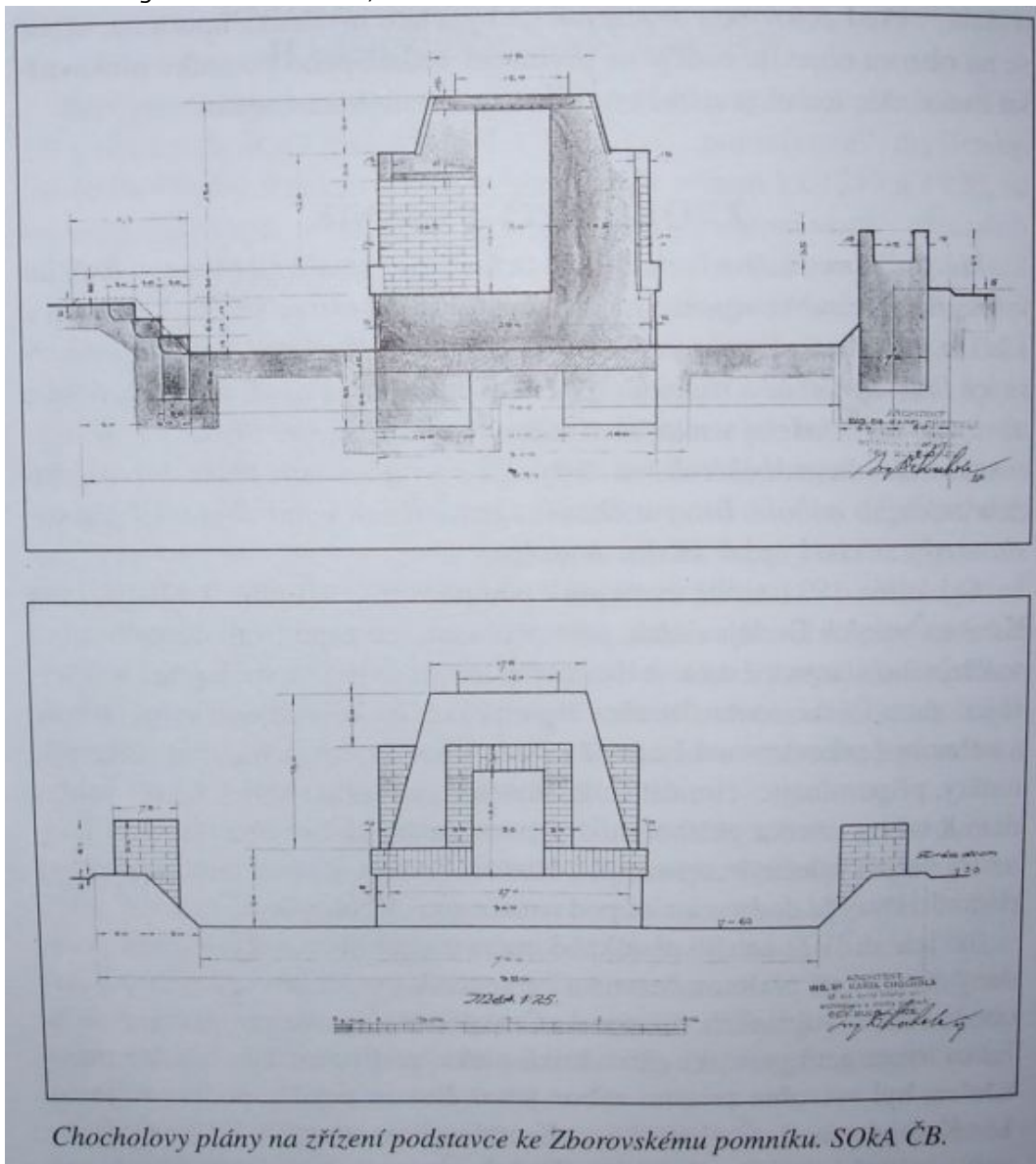
Nehodící se škrtněte, případně sdělte další názor.

Československá edice · Členské právo · Umělecké dopisy · Plastika · Výtvarná periodika · Štampa, kresba

Příloha č. 12 Sloučení s Linií - dopis Karla Chocholy
(SOA Třeboň, fond SJV)

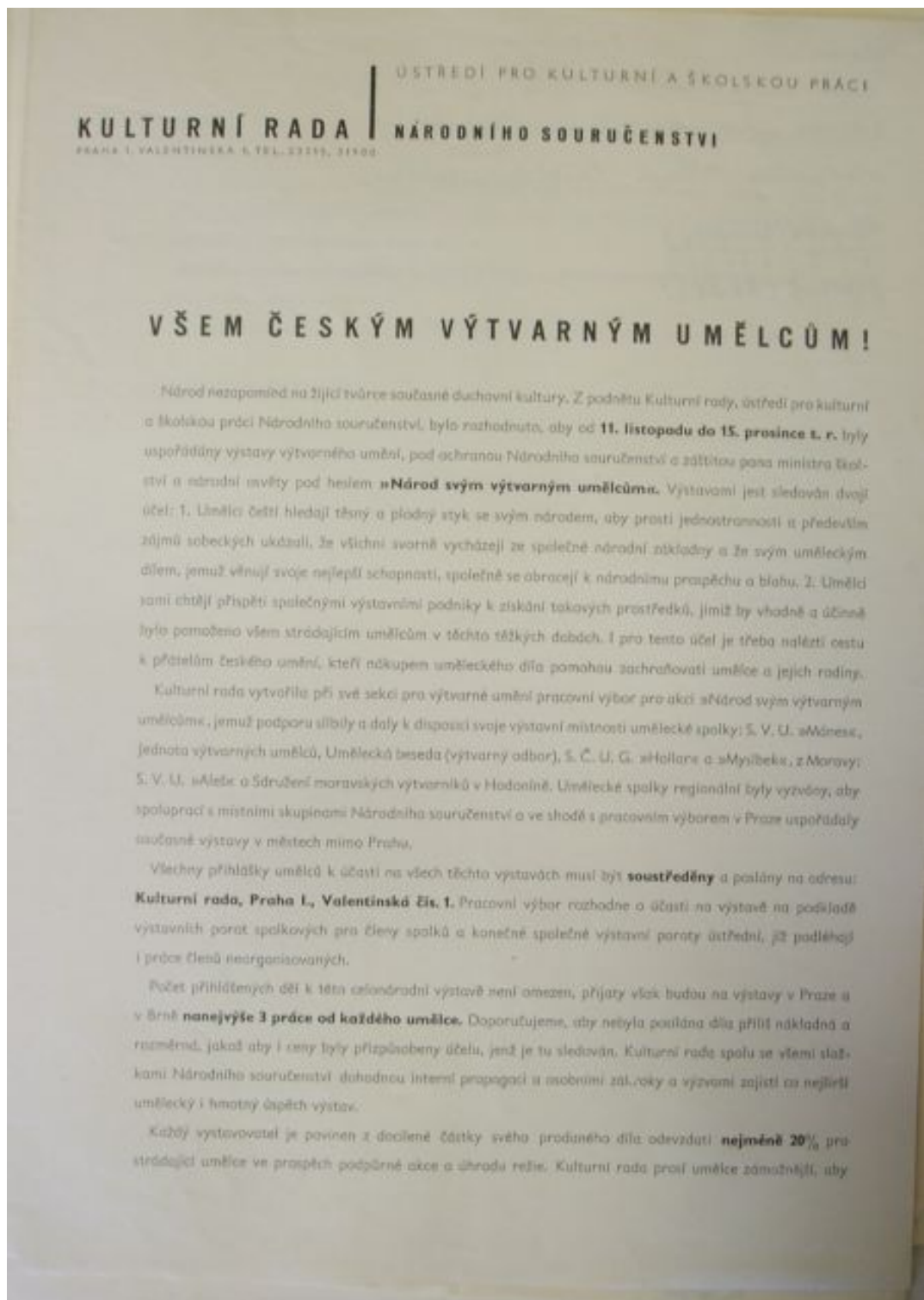

Příloha č. 13 Zborovský pomník - plány ing. Chocholy
(Převzato z: D. Kovář: Příběhy budějovických pomníků,
Č. Budějovice 2000.)

Chocholovy plány na zřízení podstavce ke Zborovskému pomníku. SOkA ČB.

Příloha č. 14 Výzva Národního souručenství k výstavě „Národ svým výtvarným umělcům“ (SOA Třeboň, fond SJV)

podle svých možností buď sami toto procento podstatně zvýšili, nebo věnovali některé ze svých vystavených děl pro tento účel.

Zisků docíleného ze vstupného a z prodejní provize bude užito k úhradě reze a zejména k podpoře těch umělců, kteří snad nedosáhnou prodeje svého díla a pomoci okamžité potřeby. Odůvodněné žádosti zašlete na adresu Kulturní rady nahoře uvedené.

Přečtěte si a pozorně vyplňte připojenou přihlášku a zašlete **nejpozději** do 25. října 1939 Kulturní radě (Akce »Národ výtvarným umělci«).

Výstava bude zahájena v sobotu dne 11. listopadu 1939 o 11. hod. v Obecním domě hlavního města Prahy.

V Praze dne 10. října 1939.

KULTURNÍ RADA,

ústředí pro kulturní a školskou práci Národního souručenství.

T. F. Šimon, v. r.,
předseda výtvarné sekce K. R.

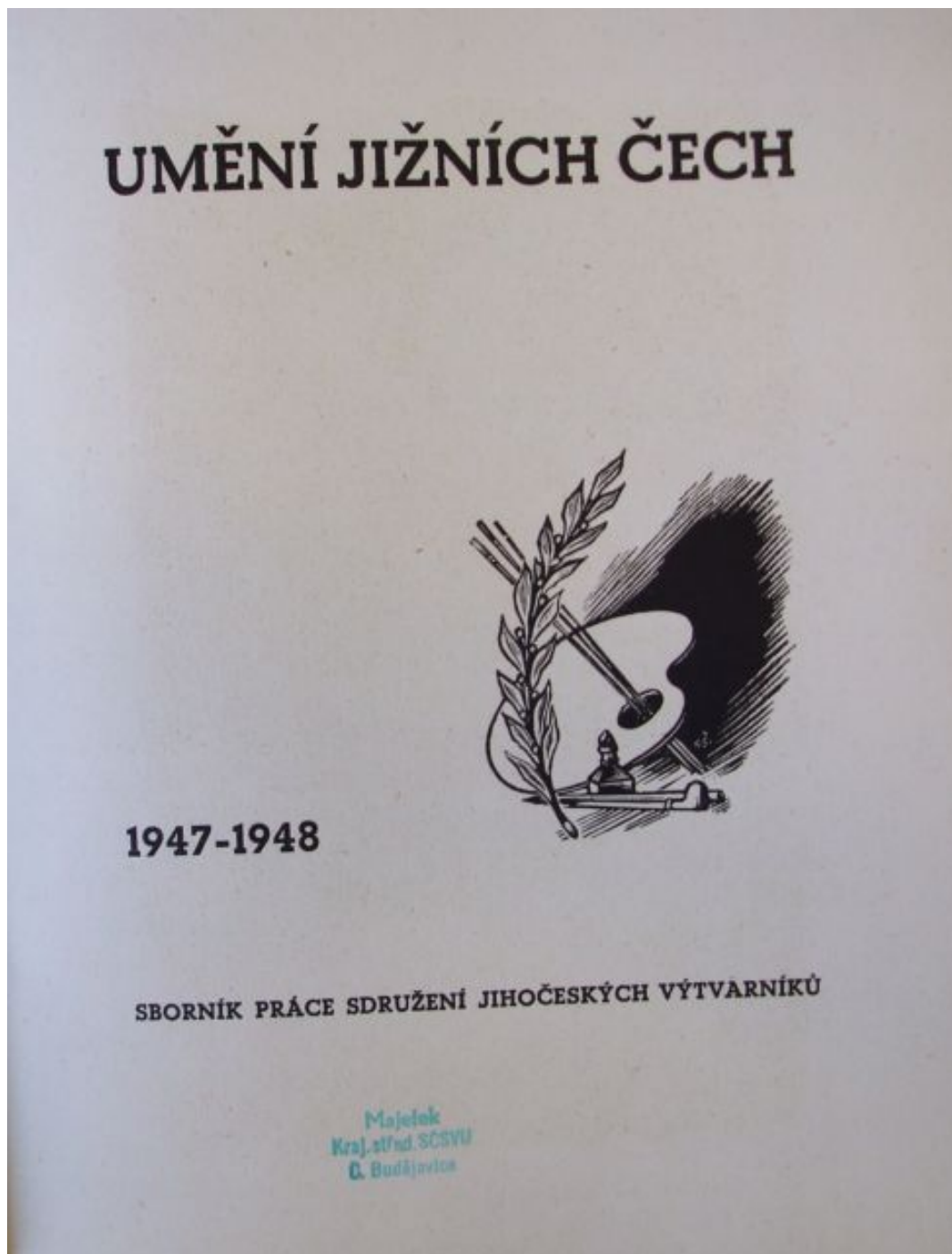
R. Březa, akad. sochař,
předseda výstavního výboru.

Dr. Miloslav Hýsek, v. r.,
předseda K. R.

Příloha č. 15 Obálka periodické publikace SJV „Práce 1940“ (SOA Třeboň, fond SJV)

Příloha č. 16 Obálka neperiodické publikace SJV „Umění jižních Čech 1947-1948“ (SOA Třeboň, fond SJV)

Příloha č. 17 Plakát k výstavě SJV v Klatovech (SOA Třeboň, fond SJV)

Příloha č. 18 Článek k první výstavě SJV v Praze
v Obecním domě (SOA Třeboň, fond SJV)

**Praha je centrem – ale nesmí
dusit snahy a iniciativy ostatních
krajů.**

Všechny cesty českého regionalismu povedou do Prahy.

Včera dopoledne byla ve výstavních sálech Obecního domu zahájena členská výstava Sdružení Západočeských a Jihočeských výtvarných umělců. Prostě, bez fanfár, s důvěřivostí přicházejí po první Jihočeští a západočeští výtvarníci do Prahy se svým dílem. Je to první pout českého Jihu a Západu do Prahy, jak bylo řečeno v úvodu – jistě že přicházejí do centra a počtem vřív v upřímné přijetí a zaslíbení k pevné spolupráci v dobré vůli «na národa roli dědičném».

Tato významná výstava se koná pod protektorátem posl. Rudolfa Berana, předsedy Národohospodářského Sboru Jihoč., primátora JUDra Karla Baxy, posl. L. Píka, starosty města Písně, a JUDra Albína Dlouhého starosty města Č. Budějovic. K zahájení o 11. hod. shromáždilo se v ústřední hale výstavních sálů nejen mnoho přátel a rodáků z českého Jihu a Západu, ale i četní zástupci různých korporací. Z kruhů posl. sněmovny jsme zde viděli mín. m. sl. posl. Fr. Staňka, posl. R. Berana, za MNO se dostavil major Teringl, dále primátor dr. K. Baxa, ředitel Svobodné školy politických nauk prof. Joachim, generální ředitel «Noviny» A. Jun, z kruhů uměleckých vydavatel «Veraikonu» L. Pacovský, prof. Konánek, dále mistr Kalvoda, Bubeníček a I. Ceremniel zahájení řídil arch. prof. Lhota, jádrem byla znamenitá přednáška doktora Jindřicha Kohna, tvůrce a apoštola regionalismu. Dr. Kohn, jako věrný syn «černé Písně», uvítal všechny přítomné, kteří se přišli podívat na tu první pout z českého Jihu a Západu, a promluvil pak o smyslu regionalismu, který bývá často zaměňován mylně a ne-

informované s provincionalismem. Citujeme z řeči dra Kohna podstatné věty tohoto osvíceného regionalismu:

«Každé dílo umělecké si vytvoří svou vlastní mluvu, je na díle, aby mluvilo přímo svou nevládnější řečí.»

«Musí se vytvořit duševní místa, která by zůstala.»

«Vztah mezi regionalismem a Prahou poroste – a je v zájmu celku důležité, aby vzrůstal.»

«Všechny cesty českého regionalismu povedou do Prahy, proto je nutný zdravý koloběh: aby pražská důstojnost rozmnožila důstojnost a iniciativnost venkova, aby umělecký regionalism český stal se školním příkladem iniciativnosti vůbec.»

Primátor dr. Baxa navázal na řeč dra Kohna, projevil jako primátor Prahy radost nad touto prvou poutí Jihočeských a západočeských výtvarníků, po slovech upřímného uvítání pak řekl:

«Praha je centrem, ale nesmí dusit snahy a iniciativy ostatních krajů, které potřebují rozvoje a pomoci.»

Praha nesmí vysávat pružnost a síly venkova, musíme si přát v zájmu všenárodním, aby tato krásná regionální snaha byla posilována a rozmnožována: je třeba nejen zachovat a udržet, ale rozmnožit a ukázat, co dovede tvůrčí duch jednotlivých krajů naší vlasti.»

Poté prohlásil arch. Lhota výstavu za zahájenou a ve výstavních sálech se rozhloučila kritika těch, kteří se přišli podívat na první pout výtvarného umění českého Jihu a Západu. Podrobný referát o výstavě přineseme později. —kov—

029

Včev - 7. 7. 32

Příloha č. 19 Fotografie ze zahájení první spolkové výstavy v Obecním domě v Praze (SOA Třeboň, fond SJV)

Příloha č. 20 Plakát k výstavě SJV „Anabase pěšího pluku 1 MJH ve výtvarném umění“ (SOA Třeboň, fond SJV)

Příloha č. 21 Novinový článek k výstavě SJV „Anabase“ (SOA Třeboň, fond SJV)

Příloha č. 22 Fotografie z vernisáže výstavy „Anabase pěšího pluku 1 MJH ve výtvarném umění“ (SOA Třeboň, fond SJV)

Příloha č. 23 Fotografie z vernisáže výstavy „Anabase pěšího pluku 1 MJH ve výtvarném umění“ (SOA Třeboň, fond SJV)

Příloha č. 24 Fotografie ze zahájení výstavy „Náš voják“, kterou navštívil ministr národní obrany Fr. Machník (SOA Třeboň, fond SJV)

Příloha č. 25 Novinový článek o návštěvě ministra národní obrany Fr. Machníka v Č. Budějovicích (SOA Třeboň, fond SJV)

Ministr národní obrany Fr. Machník (druhý zleva) v místním výstavním sále a na Sokolské plovárně. Foto Fišer.

Ministr národní obrany Fr. Machník v Č. Budějovicích.

Na radnici a na výstavě. — Ve sborové nemocnici. — Prohlídka letiště. — V Žižkových kasárnách. — Na Sokolském ostrově.

44. V neděli 6. června byl na pozvání měšťácké rady hostem jihočeské metropole ministr národní obrany Fr. Machník. Přesně o půl 10. hod. zastavila na Masarykově náměstí polnice, hlášení, že ministr přijíždí. Na rohu náměstí u Krajské třídy přijal p. ministr hlášení brig. generála B. Neumanna, rady polit. správy dra A. Soumára, státní policejního ředitele dra Mainera a ostatních představitelů úřadů, spolků a korporací, přehlédl řestnou rotu p. pl. I. MJH, legionáře, čestnou rotu Národní gardy, důstojnictvo a rotmistry. Před radnicí byla shromážděna městská rada, jež jménem městem přivítal p. ministra starosta dr. Al. Neumann. Na náměstí a v loubcích shromážděno bylo hojně občerstva.

V starobytinské radnici zůstal, kam se p. ministr v doprovodu měšťácké rady odebral, podepsal se do pamětní knihy a starosta přednesl láčdnost a přání města, vojenských věcí se dotýkající, shrnuté v memorandum, a v upomínku na Č. Budějovice odevzdal panu ministru obraz akad. malíře pplk. O. Matouška, pohled na Českou Budějovic. Pozornosti touto byl p. ministr mile překvapen.

Po prohlídce zasedací síně radniční a krátkem odpočinku odjel vzácný host s celou svou suitou k zahájení výstavy „Náš voják“, pořádanou p. pl. I. MJH a Sdružením jihočeských výtvarníků, kde učinil obilný projev, jež přinášíme níže. Slavnostní zahájení zakončeno státní hymnou.

Předle programu navštívil pak ministr sborovou nemocnici, v níž mu poslal informace její velitel pplk. dr. Josef Jira, brig. generál B. Neumann, a starosta města dr. Al. Neumann. Ministr Machník přislíbil podporu na vybavení a řádné opravení této nemocnice, jejíž budova někdejších

kasáren nezbytně požadavkům na ní kladeným. V dohledné době dojde k úpravě této nemocnice. Potřebnou částku je ochotna opatřit obec a amocnosací a úrokovou službu má převzít stát.

Na Státním letišti v Č. Budějovicích-Plané sblédl stavbu hangarů Aeroklubu, za přítomnosti celého výboru vyslechl informace a přání činnosti celého klubu, přesvědčil se o činnosti a programu Masarykovy letecké ligy z řeči předsedy Ligy prof. J. Maňáka. Pak mu byli představeni funkcionáři Ligy. Pan ministr prohlédl si kluzák „Sumavo“, postavivý oběma zúčastněným průmyslovými školami, další tři kluzáky typu Zlín a státní bazény.

Vzpomínaje na dobu studii ministra Machníka na Jurákově gymnasiu v Č. Budějovicích platila auto návštěva jeho ve vlnárně U. Nováka.

Po živnostním obědi, pořádanou p. pl. I. MJH, v jídelně v Žižkových kasárnách, a po prohlídce památníku pluku, vjel pan ministr železničním na Stadion bratra Ady Nováka, kde byl přivítán drem J. Auzengrubrem a pozdraven zástupci vojska a legionáři, starostou města, zástupcem okresu a úřadů, přijal čestné členství Jezdecké společnosti a s čestné tribuny přiblížil jezdeckým závodům pořádaným Jezdeckou společností spolu s jezdeckým odborem Sokola I. a Selekou židov za účasti závodníků z Klatov, Týna n. Vlt., Seleké jizdy, Sokola I. a Jezdecké společnosti. (O výsledku přimážíme zprávu na jiném místě).

Na pozvání starosty Sokola I. dra J. Auzengrubra prohlédl si se zájmem přes pokračující dobu Sokolskou plovárnu a celý Sokolský ostrov. Prohlédl pak na hlavní cestě před elektrárnou čestnou rotu, rozloučil se s hostiteli a odjel ku Praze.

Armáda a výtvarné umění.

V 10 hodin 6. června byla zahájena v sálech Ústavu pro zvelebování živností výstava obrázků, plastik a fotografií „Náš voják“, uspořádaná p. pl. I. MJH a SJV, k sborovému jubileu. Ministr národní obrany František Machník přišel doprovázen zástupcem okresního úřadu drem Soumarcem, velitelem 5. divise gen. B. Neumannem a starostou města drem A. Neumannem. U vchodu uvítal p. ministra předseda obchodní a průmyslové komory J. Schützner a dr. B. Kroupa a byli mu představeni členové výboru SJV, místopředseda J. Bous a J. R. Schuster. Hudba pplk. I. zahrála chorál „Kdož jte boží bojovníci“. Uvítání velitelem p. pl. I. MJH, pplk. Michálkem, učinil ministr národní obrany Fr. Machník tento projev:

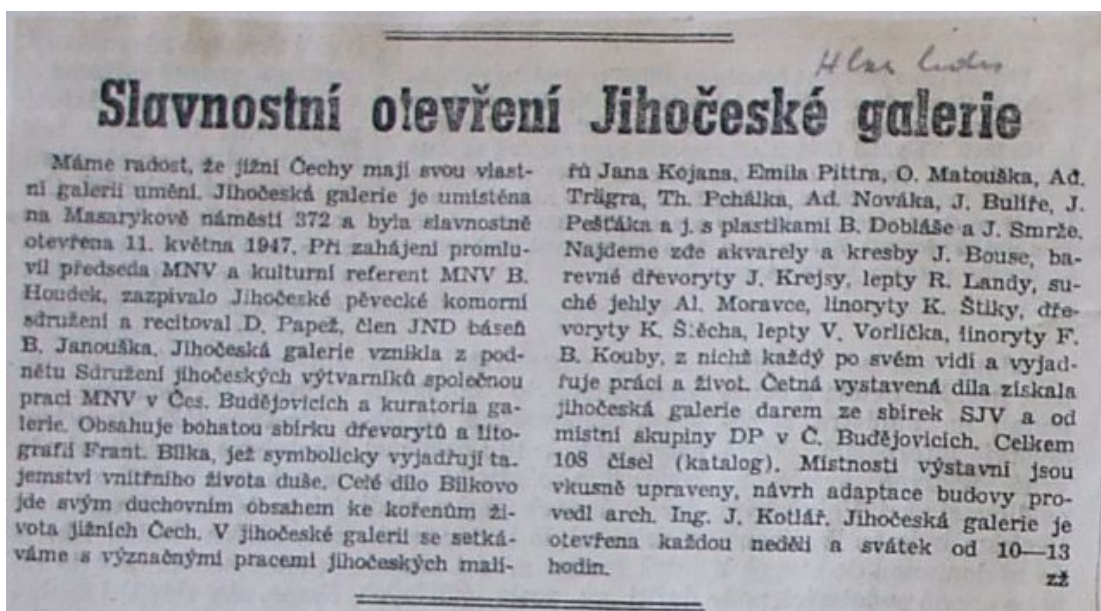
Příloha č. 26 Plakát k jubilejní 50. výstavě SJV (SOA Třeboň, fond SJV)

Příloha č. 27 Pamětní fotografie umělců SJV
ze zahájení 50. výstavy (SOA Třeboň, fond SJV)

Příloha č. 28 Slavnostní otevření Jihočeské galerie
(SOA Třeboň)

**Příloha č. 29 Článek k akci „Umění do celého kraje“
(SOA Třeboň, fond SJV)**

PRÁCE ČESKOBUDĚJOVICKÉHO KRAJE Krajská redakce a administrace Čes. Budějovice, Károlynická 25, tel. 611 — Fil. redakce a administrace Tábor, Státního nám. 1, tel. 201.
Státnice 17. 024, tel. 446 a 220 — Fil. administrace Písek, Státního nám. 1, tel. 201.

Práce 13. 11. 1949
Strojař Bedřich Špale mluví za dělníky

Jihočeští výtvarníci vystavují v továrnách

Č. Budějovice (el) — Sdružení jihočeských výtvarníků v Čes. Budějovicích si ve svém pracovním plánu do pětilletky vytýčilo jako jeden z předních úkolů, přiblížit kulturu a výtvarnou práci nejširším vrstvám a zvláště pracujícím. Nezávisť jenom při instalování ucelených výstav v jednotlivých městech Českobudějovického kraje, ale jde s výtvarnickými pracemi přímo do závodu. Jihočeští umělci vystavovali již v českobudějovické smaltovně Bohemia a v pondělí 11. t. m. zahájili výstavu prací členů SJV v českobudějovickém mlékárenském družstvu.

Závodní jídelna družstevní mlékárny byla dočasně proměněna ve výstavní síň. Na stěnách jsou vyvěšeny oleje, kresby a akvarely, se kterými se seznamují zaměstnanci mlékárny a dělníci ostatních podniků, kteří se v kuchyni stravují. Mají dobrý poměr k obrazům a jejich kritika v mnohém poučí i naše výtvarníky. Není bez zajímavosti, že dělnice se raději podívají na krajinky a přiznávají, že na obrázku rády uvidí kousek pěkné přírody. Soudruh J. Benda, který si se zájmem prohlížel obrázek po obrázku se přiznává, že miluje moře a rybníky a tak by si přál, aby naši malíři pro něho namalovali modré hladiny vod a takové obrazy, na nichž si oči, unavené po práci, odpočinou.

Trochu jiný názor má strojař z Motor Unionu Bedřich Špale. Rád se dívá, jak kde pracují lidé a myslí si, že dnešní malíř má tuto práci ostatním objevovat. Špale vypráví svůj zájem asi takto: „Procházím-li městem, zadívám se vždycky do té výlohy, kde vidím nějaké součástky mého pracovního „fochu“, pílníky, vrtačky, soustruhy. Ostatní mne už zajímá méně. To proto, že musím neustále myslet na svou práci. Vidím-li někde obraz z pracovního prostředí, zdá se mi, jako by mi tady malíř přenesl kousek továrny a dílny na plátno a mám z toho upřímnou radost.“ Strojař Špale se pak obrátil přímo k Stelnocherovu oleji dělníka u svéráku a dokumentuje na tomto obraze svůj názor. „Podívám-li se na tohoto člověka u svéráku, vidím ho jako živého. Obraz, to je docela něco jiného než fotografie. Ukážete mi práci živou i s těmi všemi lidskými odětinami. A nejvíce si cením onoho živého výrazu, který může malíř svému dílu, v tomto případě obrazu propůjčit a to fotografie, i kdyby byla sebalépe reprodukována, nedokáže.

My, dělníci, chceme vidět svoji práci vůde kolem sebe. Vždyť na ni neustále myslíme. Sám bych si také přál, aby mohl mít dobrý obrázek v oleji ve svém bytě. Myslím, že nám vyjdou i naše závody vstříc a pomohou nám, abychom si i my, pracující, mohli alespoň jeden nebo dva dobré obrazy pro své byty opatřit. Je možné, že nám umožní nákup pěkných obrázků po splátkách, protože přece jenom několik tisíc za obraz nikdo z nás vydat nemůže. My, dělníci, jenom vítáme, že výtvarníci instalují své práce v závodech. Nemáme mnohdy tolik času, abychom navštívili výstavu a jednou se podívat přiležitostně na vystavený obraz, to je tak trochu málo. Já na příklad dneska vím, že si o polední přestávce prohlédnu důkladně nejvyšší tři obrazy a zítra a pozítří přijdou na řadu ty ostatní. My, pracující, máme rádi důkladnost i v tom prohlížení obrazů. A máme-li je dnes tady u nás, prohlédneme si je a jistě rádi.“

